احکام
مداحی و سوگواری

مجتبی خداوند عابدینی

پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

احکام مداحی و سوگواری

مشخصات کتاب

سرشناسه:خواجه وند عابدینی، مجتبی، 1361-

عنوان و نام پدیدآور:احکام مداحی و سوگواری (آسیب ها)/ مجتبی خواجوندعابدینی [صحیح: خواجه وندعابدینی]؛ [برای] ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر، پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر.

مشخصات نشر:قم: نشر معروف، 1394.

مشخصات ظاهری:180ص.؛ 5/11 × 5/19 س م.

فروست:فقه و زندگی؛ 46.

شابک:38000ریال: 978-600-6612-48-5

وضعیت فهرست نویسی:فاپا

یادداشت:کتابنامه: ص. 171 - 178.

موضوع:مدیحه و مدیحه سرایی -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع:سوگواری های اسلامی

موضوع:تعزیه

موضوع:فتوا های شیعه -- قرن 14

شناسه افزوده:ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر. پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

رده بندی کنگره:BP261/8/خ9الف3 1394

رده بندی دیویی:297/757

شماره کتابشناسی ملی:4043780

ص: 1

اشاره

فهرست مطالب

ص: 7

بخش سوم: آسیب های عزاداری

سخن پژوهشکده

فقه و زندگی و سبک زندگی اسلامی

اسلامی شدن زندگی اجتماعی در مرحله شناخت سه گام دارد:

شناخت معروف و منکر در فعالیت های فردی و روابط انسان و خداوند عزّوجلّ.

شناخت معروف و منکر در حوزه روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی.

شناخت معروف و منکر در روابط دولت و ملّت.

در گام اول فعالیت های فقهی، اخلاقی پژوهش های اخلاق مدار فراوانی توسط عالمان و محققان پدید آمده و اصلاح و تقویت روابط عبادی، عقیدتی و معرفتی انسان با خداوند متعال را مورد توجه قرار داده است.

ص: 11

گام دوم یعنی شناخت معروف و منکر در روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی، کاری است که با وجود برخی از آثار علمی و پژوهش های ارزشمند با نگاه تخصصی به هر صنف مورد توجه قرار نگرفته است. سلسله کتاب های افقه و زندگی» به پژوهش و نگارش در حوزه اصناف خاص توجه دارد و بایدها و نبایدهای فقهی و اخلاقی و آداب اسلامی هر اتحادیه صنفی و دست اندرکاران مشاغل مختلف تولیدی، توزیعی، و خدماتی را محور پژوهش و نگارش و اطلاع رسانی خویش می داند.

گام سوم در شناخت معروف و منکر به روابط مردم و حکومت ها اختصاص دارد، اسلامی شدن روابط دولت و ملت بالاترین گام به سوی رضای خداوند متعال محسوب می شود و در سایه پیروی از رهبری الهی و تسلیم دولت و ملت در برابر قوانین قرآن و عترت امکان پذیر است.

در حدود سالهای 1372 ش با آغاز فعالیت های ستاد امر به معروف و نهی از منکر طرح پژوهشی افقه و زندگیه توسط جناب حجه الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمد

حسین فلاح زاده، در پژوهشکده باقرالعلوم (علیه السّلام)، قم، پی ریزی شد. هدف طرح، تألیف و تدوین مجموعه کتاب هایی در زمینه آداب و احکام اسلامی برای اصناف و مشاغل

گوناگون اقتصادی و بازاریان کشور بود. با هماهنگی این دونهاد فرهنگی تألیف حدود بیست جلد از این مجموعه در سال های آغاز کمک خوبی به بازاریان متدین در زمینه شناخت احکام شرعی و حلال و حرام مشاغل بشمار می رفت. اما مثل بسیاری دیگر از طرح ها این کار هم به دلایل مختلف ناتمام ماند و در زمینه احکام فقهی بسیاری أصناف اثری فراهم نیامد.

ضرورت اسلامی شدن بازار، علاقه بسیاری از کسبه محترم در بخش های تولید و توزیع و خدمات و پیگیری دبیر محترم ستاد امر به معروف و نهی از منکر حجه الاسلام والمسلمین زرگر دام عزه العالی سبب احیای مجدد این طرح پژوهشی کاربردی در سال 1393 ش شد و تالیف و تدوین کتبی دیگر در زمینه فقه أصناف در دستور کار پژوهشکده امربه معروف و نهی از منکر قرار گرفت.

در سالهای آغازین، این پژوهش ها با هدایت و حمایت ستاد و نظارت علمی و فقهی برادران گرامی حجج اسلام محمدحسین فلاح زاده و محمود مهدی پور شکل گرفت و بیست و چند دفتر از آن فراهم آمد. اینک بار دیگر پس از حدود چهارده سال، این کار ناتمام و بر زمین مانده به توفیق الهی و نظارت جناب حجه الاسلام والمسلمین آقای حاج

ص: 13

سید محمد تقی علوی و همکاری گروهی از فضلای حوزه علمیه قم در پژوهشکده امر به معروف پیگیری می شود.

همیشه اصناف محترم و صاحبان مشاغل در انجام وظیفه خود نیاز به احکام و قوانین الهی دارند و لازم است معروف و منکرات صنفی را بشناسند. تحولات صنفی و دگرگونی ها در حوزه کسب و کار سبب می شود که احکام براساس نیازهای روز مورد بازنگری فقهی و علمی قرار گیرد وتفقه واجتهاد جدید ضرورت یابد. از این رو بار دیگر با استفاده از فتاوی مراجع بزرگوار تقلید و قوانین مصوب شورای نگهبان موضوعات کار نشده در برنامه پژوهشی قرار گرفت و بیست اثر جدید تحقیق و تولید شد. عناوین پژوهش های سال 1393 ش بدین شرح است:

احکام صنف طلا و جواهر

احکام تلفن همراه

احکام بازی های رایانه ای

احکام صنف اتوبوس رانی

احکام صنف فرش و تابلو فرش

احکام صنف کیف و کفش (سراجان)

احکام صنف ماهی فروشان

احکام صنف ناشران

ص: 14

احکام صنف پوشاک

احکام صنف نانوایان

احکام صنف رایانه و اینترنت

احکام صنف پرندگان و پرنده فروشان

احکام صنف اغذیه فروشان

احکام صنف پارک ها

احکام عمومی کسب و کار

احکام صنف قهوه خانه ها

احکام صنف الکتریکی

احکام صنف عطاری و دارو گیاهی

احکام صنف لوازم صوتی و تصویری

احکام بیمه ها

این دفتر از فقه و زندگی که با تلاش برادر گرامی حجه الاسلام والمسلمین مجتبی خواجوند عابدینی پدید آمده به احکام مداحی و سوگواری اختصاص یافته است و امیدواریم محققان و دست اندرکاران محترم با ارائه تجارب و مسائل شرعی خویش ما را در تکمیل این اثریاری کنند.

با درخواست توفیق از خداوند دانا و توانا و یاری محققان حوزوی و همراهی اصناف کشور، بسیج اصناف و مسؤلان ستادهای امر به معروف، می توان به سوی اسلامی شدن

ص: 15

بازار، آرامش روانی جامعه، کاهش جرم و تخلفات اقتصادی و کسب رضای حضرت حق گام هایی بلندتر برداشت

امیدواریم با شناخت احکام الهی در تمام بخش ها و اجرای آن در زندگی فردی و اجتماعی و در سایه فقه ناب اسلامی و با هدایت حضرت بقیه الله عجل الله تعالی فرجه الشریف ، توحید و عدالت در سراسر عالم حاکم گردد. آن

شاء الله.

قم پژوهشکده امربه معروف و نهی از منکر

خیابان سمیه کوچه 12 پلاک 355

Al-adl.ir info@al-adl.ir

مقدمه

در طول تاریخ، شاعران از یک جایگاه ویژه ای نزد خلفاء و بزرگان و مردم داشتند و این به خاطر، تأثیرگذاری مثبت آن در میدان های علمی و نقش آفرینی آن در فرهنگ سازی و برانگیختن عواطف و احساسات در میادین عمل بوده است، اهتمام مردم به شعر، وتجلی آن در شاعران معروف، سبب شده تا شعراز جایگاه خاصی برخوردار شده بگونه ای که شاعران در مواردی برای چند بیت شعر، عطایای زیادی أخذ می کردند. قبل از ظهور اسلام بسیاری از شاعران، در مباحث غیراخلاقی، برای تحریک غرایز نفسانی و غیره ... اشعاری می سرودند. اما پس از ظهور اسلام و تجلی قرآن، فضایل اخلاقی جای رذایل اخلاقی را گرفت و مردم بسیاری از لوث شرک و بت پرستی پاک شدند. شاعران راه گمشده خویش را دوباره بازیافته و اشعار در بیان فضایل اهل بیت (علیهم السّلام) مسائل توحیدی، ولایت و امامت تجلی

کرده و شاعران بزرگی همچون دعبل خزاعی، فرزدق، سید حمیری، کمیت بن زید در این زمینه به خوبی درخشیدند و مورد حمایت ائمه (علیهم السّلام) قرار گرفتند.

فرزدق که به علت سرودن اشعاری در وصف امام سجاد (علیه السّلام) درنزد هشام بن عبدالملک مورد غضب هشام واقع گرفت در نتیجه حقوق وی از بیت المال قطع و مورد حمایت مالی امام سجاد(علیه السّلام) قرار گرفت.(1)

دعبل در زمان حضرت امام رضا (علیه السّلام)بود و قصیده ای در فضائل و مناقب اهل بیت(علیهم السّلام) و غصب حقوق آنان سرود؛ و خدمت حضرت امام رضا (علیه السّلام) رفت و گفت: چنین با خود قرار گذاشته ام که قبل از شما برای کسی نخوانم. و چون آن قصیده ها را خواند حضرت (علیه السّلام) جامه ای از پوست خز(جانور دریایی) که در آن ششصد دینار بود به او دادند به علاوه یک لجته (تن پوش) نیزاز لباسهای خود را به او دادند.(2)

سؤال اساسی اینکه در زمانی که شیعیان اهل بیت (علیهم السّلام) با فقر زندگی می کردند اهداء این مبلغ زیاد توسط امام رضا(علیه السّلام) چه مفهومی می تواند داشته باشد آیا حاکی از اهمیت شعر وشعراء در فضائل و مناقب اهل بیت(علیهم السّلام) و

1- بحارالأنوار - ط بیروت-، علامه مجلسی، ج9، ص127

2- رجال کشی، (اختیار معرفه الرجال)، محمد بن عمرکشی، ص504، رقم 970.

تأثیرگذاری آن در نفوس انسان ها نیست؟

آنچه که سبب رونق گرفتن کار شاعران در آیین عزاداری تاریخ تشیع شده؛ شهادت سید الشهداء (علیه السّلام) بود که با گریه های مداوم امام سجاد(علیه السّلام) ، روضه خوانی های زینب کبری(علیهاالسّلام) و وعظ عالمان ربانی، سبب برافروخته تر شدن این شمع فروزان و نورانی تر شدن این مکتب الهی شد؛ که در این میان ضرورت نقش شاعران و مداحان اقتضاء می کرد تا با ظرافت های هنری خویش - مثل انتخاب اشعار، آهنگ و صدای زیبا- در پیوند دادن قلوب مؤمنین و حسرت عدم یاری در رکاب سید مظلومان (علیه السّلام)در دفاع از حرم وحریم ائمه اطهار(علیهم السّلام) سعی در بیدار نگه داشتن مکتب مبارزه با ظلم، حفظ تشیع و معرفت افزایی را بر عهده گرفته و در حفظ این امانت بزرگ، سربلند و در هدف و مطلوب خویش سرافراز بیرون آیند. گسترش تشیع، بصیرت و مبارزه با ظلم در کشورهای جهان خصوصا انقلاب اسلامی ایران، نتیجه همان زنده نگه داشتن مکتب حسینی(علیه السّلام) توسط مداحان و شاعران است.

مقام معظم رهبری: خدشه دار کردن این محبت به هر شکلی و به هر صورتی، خیانت به جریان عظیم محبت اهل بیت(علیهم السّلام) و پیروی اهل بیت (علیهم السّلام) است. این محبت را باید حفظ کنید. لذا شما می بینید در دوران

ائمه (علیهم السّلام) این همه محدثین، این همه شاگردان آگاه و فقهای بزرگ در خدمت امام صادق (علیه السّلام) امام باقر(علیه السّلام) و ائمه ی دیگر بودند، معارف را نقل کردند، احکام را نقل کردند، شرایع را نقل کردند، اخلاقیات را نقل کردند، شنیدند و نقل و ثبت کردند، اما در کنار همه ی اینها، از وقتی انسان دوست نگاه می کند می بیند نگاه به دعبل خزاعی است، نگاه به سید حمیری است، نگاه به کمیت بن زید اسدی است. در حالی که امثال زراره و محمد بن مسلم و بزرگانی از این قبیل در دستگاه ائمه (علیهم السّلام) هستند، اما امام رضا (علیه السّلام)دعبل را می نوازده امام صادق(علیه السّلام) سید حمیری را مورد توجه و محبت قرار میدهد. این به خاطر این است که آن جنبه ی ارتباط عاطفی و محبت آمیز، در شعر شاعران، مدح مادحان و ذکر ذاکران، به نحو أتم وأوفی وجود دارد، اما در دیگر جاها وجود ندارد، یا اگر هست، ضعیف است یا اینجوری بگوئیم، تأثیرگذاری آن ضعیف است. شعر، مدح، ذکر، این نقش را درتاریخ تشیع دارد.(1)

نکته: در طول قرون متمادی، ذاکران اهل بیت (علیهم السّلام) با خلوص نیت در عزای اهل بیت (علیهم السّلام) به مداحی و روضه خوانی پرداخته و در اشاعه فرهنگ حسینی بسیار تأثیرگذار

1- سخنان مقام معظم رهبری در جمع مداحان، 13/ 3 / 1389.

بوده اند اما متأسفانه با گذر زمان و دسیسه های دشمنان دین، انحرافاتی در کار برخی مداحان بوجود آمده که سبب شده تا عده قلیلی از آنان به خاطر دور شدن از احکام اسلامی و سخنان ائمه معصومین (علیهم السّلام) از مسیر حقیقی مدح اهل بیت (علیهم السّلام) خارج شده و در مواردی با اشعارو آهنگ های نامناسب، روضه های دروغین و غیره ... عامل انزجار ووهن دین شدند. لذا کتاب حاضر در بیان آسیب هایی است که توسط این دسته از مداحان بوجود آمده است.

بنابراین ضرورت امر اقتضاء کرده تا کتابی جامع مشتمل بر آسیب های مداحی و عزاداری با تکیه بر احکام فقهی و سخنان مقام معظم رهبری بیان شود تا ذاکران اهل بیت (علیهم السّلام) پس از آشنایی به وظایف شرعی و اخلاقی خویش بتوانند فضائل اهل بیت(علیهم السّلام) را بدور از خرافات در دنیای امروز به جهانیان معرفی کنند.

امام رضا (علیه السّلام) فرمود: خداوند رحمت کند بنده ای را که امرما را زنده کند راوی از امام(علیه السّلام) سؤال کرد؛ چگونه امر شما را زنده کند حضرت(علیه السّلام) فرمود: علوم ما را فرا بگیرد و آن را به مردم بیاموزد چون مردم اگر زیبایی های کلام ما را بدانند از ما پیروی می کنند.

این کتاب از سه بخش تشکیل شده است؛

بخش اول به ویژگی های یک مداح و نیازها و وظایف مداحان اشاره شده است.

بخش دوم به آسیب های مداحی در پنج فصل آسیب های محتوایی، اجتماعی، شکلی، اخلاقی و آسیب های مداحی زنان و فصل پایانی پرداخته است.

بخش سوم به آسیب های عزاداری در چهار فصل آسیب های اجتماعی، عقیدتی، جسمانی و تعزیه خوانی جمع آوری شده است.

برخود لازم می دانم تا از همه عزیزانی که بنده را در نگارش کتاب حاضر، کمک کرده اند تقدیر و تشکر کرده و از خدای منان توفیقات روزافزون را درخواست کنم.

در پایان، این نوشته را به محضر حضرت امام سجاد(علیه السّلام) وحضرت زینب کبری (علیهاالسّلام) پیشگامان عزادار اباعبدالله الحسین(علیه السّلام) و مداحان حقیقی در طول تاریخ تشیع تقدیم می کنم.

مجتبی خواجوند عابدینی

11/ آبان 1394

ص: 22

اشاره

أَبِی عَبْدِ اللهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّد(علیه السّلام) قَالَ: نَفَسُ الْمَهْمُومِ لِظُلْمِنَا تَسْبِیحٌ وَ هَمُّهُ وَ عِبَادَهٌ وَ کِتْمَانُ سِرّنَا جِهَادٌ فِی سَبِیلِ اللهِ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ الله (علیه السّلام) یَجِبُ أَنْ یُکتَبَ هَذَا الْحَدِیثُ بِالذَّهَب.(1)

امام صادق(علیه السّلام) فرمود: کسی که به خاطر ظلم به ما محزون شود اندوهش ثواب تسبیح دارد و غمش نوعی عبادت است و کتمان سرما جهاد در راه خداست سپس امام صادق(علیه السّلام) فرمود: واجب است که این حدیث با طلا نوشته شود.

روایات زیادی در باب پاداش های معنوی و اجراخروی عزاداری ائمه اطهار(علیهم السّلام) وبالخصوص سیدالشهداء (علیه السّلام) نقل شده است مثل روایت امام صادق که فرمود: هر کسی که باد (مصائب) ما اهل بیت(علیهم السّلام) کند و از چشمانش اشک جاری شود اگرچه به مقدار بال مگسی باشد خدای متعال

1- الأمالی ، محمد بن محمد (مفید)، النص؛ ص338

گناهانش را می بخشد اگرچه به اندازه کف دریا باشد.(1)

راز ثواب ها

این گونه از روایات سؤالی را در ذهن سید بحرالعلوم (رحمه الله) در مسیر زیارت سامرا پدید آمده که چرا گریه بر امام حسین(علیه السّلام) گناهان را می آمرزد، به این پرسش فکر می کرد که شخصی عرب ، سوار بر اسب به او رسید و سلام کرد، و پرسید: جناب سید(رحمه الله) درباره چه چیز به فکر فرو رفته ای؟ اگرمسئله علمی است بفرمایید شاید من هم اهل باشم ؟ سید بحرالعلوم (رحمه الله)فرمود: در این باره فکر می کنم که چطور می شود خدای متعال این همه ثواب به ذائران و گریه کنندگان بر حضرت سیدالشهدا(علیه السّلام) می دهد مثلاً در هر قدمی که در راه زیارت برمی دارد، ثواب یک حج و یک عمره درنامه عملش نوشته می شود و برای هریک قطره اشک تمام گناهان صغیره و کبیره اش آمرزیده می شود؟ آن سوار عرب فرمود: تعجب نکن من برای شما مثالی می آورم تا مشکل حل شود.

سلطانی به همراه درباریان خود به شکار می رفت، در شکارگاه از همراهیانش دور افتاده و به سختی فوق العاده ای افتاد و بسیار گرسنه شد. خیمه ای را دید و وارد آن خیمه شد، در آن سیاه چادر، پیرزنی را با پسرش دید، آنان در گوشه

1- المحاسن ، احمد بن محمد بن خالد برقی ؛ ج 1؛ ص 63

خیمه ، بز شیرده داشتند و از راه مصرف شیر آن، زندگی خود را می گرداندند. وقتی سلطان وارد شد، او را نشناختند، ولی به خاطر پذیرایی از مهمان آن بز را سر بریده و کباب کردند، زیرا چیز دیگری برای پذیرایی نداشتند. سلطان شب را همان جا خوابید و روز بعد از ایشان جدا شد و به هر طوری که بود خود را به درباریان رسانید و جریان را برای اطرافیان نقل کرده.

در نهایت از ایشان سؤال کرد: اگر بخواهم پاداش میهمان نوازی پیرزن و فرزندش را داده باشم، چه عملی باید انجام بدهم ؟ یکی از حضار گفت: به او صد گوسفند بدهید، دیگری که از وزراء بود، گفت: صد گوسفند و صد اشرفی بدهید، یکی دیگر گفت: فلان مزرعه را به ایشان بدهید.

سلطان گفت: هر چه بدهم کم است، زیرا اگر سلطنت وتاج و تختم را هم بدهم آن وقت مقابله به مثل کرده ام، چون آنها هرچه را که داشتند به من دادند من هم باید هرچه را که دارم به ایشان بدهم تا سر به سر شود؛ بعد سوار عرب به سید(رحمه الله) از فرمود: حالا جناب بحرالعلوم، حضرت سیدالشهداء (علیه السّلام) هرچه از مال و منال واهل و عیال و پسر و برادر و دختر و خواهروسرو پیکر داشت همه را در

راه خدا داد، پس اگر خداوند به زائرین و گریه کنندگان، آن همه اجروثواب بدهد، نباید تعجب نمود، چون خداوند متعال که خدائیش را نمی تواند به سیدالشهدا(علیه السّلام) بدهد، پس هرکاری که می تواند انجام می دهد، یعنی با صرف نظر از مقامات عالی خودش، به زوّار و گریه کنندگان آن حضرت(علیه السّلام) در جایی عنایت می کند در عین حال این ها را جزای کامل برای فداکاری آن حضرت (علیه السّلام) نمی داند چون شخص عرب این مطالب را فرمود، از نظر سید بحرالعلوم(رحمه الله) غایب شد.(1)

در عزای سیدالشهداء (علیه السّلام) که همه موجودات عالم عزادارانند همانگونه که امام صادق (علیه السّلام) فرمود: هنگامی که حضرت حسین بن علی(علیه السّلام) به شهادت رسیدند آسمان های هفتگانه و طبقات هفتگانه زمین و آنچه در آنها و بین آنها بود و تمام موجودات و جنبندگان بر روی آنها و بهشت و دوزخ و بالأخره همه اشیائی که پروردگار آنها را آفریده و موجودات مرئی و نامرئی همه بر آن حضرت گریستند.(2) هر کس با حضور خود در مجالس سوگواری ائمه اطهار(علیهم السّلام) و خواندن اشعار و مدح اهل بیت (علیهم السّلام) سعی در اقامه عزا و

1- پایگاه حوزه به نقل از مجله موعود - بهمن 1385، شماره 72.
2- کامل الزیارات، جعفر بن محمد (ابن قولویه) ، ترجمه ذهنی تهرانی؛ ص253،

اشاعه فرهنگ عاشورایی داشته تا ارادت و علاقه خویش را به خاندان عصمت نشان دهد تا در میدان مسابقه ای که خدای متعال برای بندگان خویش گشوده؛ «سابِقُوا إِلی مَغْفَرِهٍ مِنْ رَبّکُمْ وَ جَنَّهٍ ... »(1) در اجرالهی سهیم و در بهشت مغفرت با ائمه اطهار(علیهم السّلام) همنشین شوند و در روزی که همه قلب ها می میرند قلبشان زنده باشد؛ امام رضا (علیه السّلام) فرمود: هر کس مصائب ما اهل بیت(علیهم السّلام) را یاد آور شود و سپس گریه کند و بگریاند در روز قیامت که همه چشمان گریان می شود چشمان وی گریان نمی شود و هر کس در مجلسی بنشیند که امرما در آن مجلس زنده شود در روز قیامت که همه قلب ها می میرد قلب او نمی میرد.(2)

همه اجری و پاداش بهشتی که در روایات اهل بیت (علیهم السّلام) برای عزاداران حسینی (علیه السّلام) ذکر شده نه تنها برای ائمه معصومین (علیهم السّلام) بلکه برای محبان و شیعیان امیرالمؤمنین(علیه السّلام) نیز تصریح شده است.

مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی عُمَارَهَ الْکُوفِیِ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرَبْنَ مُحَمَّدٍ(علیه السّلام) یَقُولُ مَنْ دَمَعَتْ عینه فِینَا دَمْعَهً لِدَمٍ سُفِکَ لَنَا أَوْ حَقٍ لَنَا نُقِصْنَاهُ أَوْ عِرضٍ انْتُهِکَ لَنَا أَوْ لأَحَدٍ مِنْ شِیعَتِنَا بَوَّأَهُ اللهُ تَعَالَی بِهَا فِی الْجَنَّهِ

ص: 29

1- حدید/21.
2- عیون أخبار الرضا(علیه السّلام)، محمد بن علی ابن بابویه، ج1، ص294.

حُقُبا.

امام باقر(علیه السّلام) فرمود: کسی که به خاطر خونی که از ما ریخته شده یا حقی که از ما اخذ شده و یا آبرویی که از ما هتک شده حتی برای شیعیان ما باشد از چشمانش اشک جاری شود خداوند متعال سال ها او را در بهشت قرار می دهد.(1)

1- الأمالی ، محمد بن محمد (مفید) : التص؛ ص174

فصل اول: ویژگیهای یک مداح

1. توجه به ظواهر اخلاقی

اشاره

توجه به اخلاقیات و روابط اجتماعی، اعم از برخورد محترمانه با دیگران، غیبت نکردن، راست گویی، احترام به والدین و همچنین خواندن نماز اول وقت، پوشش مناسب، عطر زدن، محاسن داشتن و... از جمله نکات مهمی است که یک مداح - خصوصاً مداحان معروف- باید به آن توجه داشته باشند؛ زیرا مردم آنان را به خاطر انتساب به اهل بیت(علیهم السلام)، الگوی رفتاری خود قرار داده، هرگونه کوتاهی در این امر سبب می شود تا افراد ضعیف النفس یا سودجو، کوچک ترین خطای آنان را به حساب دین و اهل بیت(علیهم السلام)

ص: 31

بگذارند.

مقام معظم رهبری(مد ظله العالی) می فرمایند: «عزیزان من! مردم از صدای شما خوششان می آید، از شعر شما لذت می برند...؛ اما به خود شما هم نگاه می کنند. اگر شما از لحاظ اخلاق، از لحاظ تدین، از لحاظ عفّت، نمود تحسین آوری داشتید، همهٔ آنچه را که عرض کردیم، به صورت مضاعف در مردم اثر خواهد کرد؛ اما اگر خدای نکرده به عکس شد؛ مردم نشانهٔ تزلزل اخلاقی، نشانهٔ عقب ماندگی از لحاظ اخلاق و رفتار و خدای نکرده عفّت و این چیزها مشاهده کنند، اثر این هنرها و زیبایی هایی که در کار شما هست، از بین خواهد رفت.»(1)

استفتاء

سؤال: توفیق مداحی برای اهل بیت(علیهم السلام) نعمتی است الهی. از قدیم الایام مداحان عبا به دوش از نظر سلوک و رفتار الگو بوده و هم اکنون نیز برخی این گونه اند؛ ولی متأسفانه مشاهده می شود برخی مداحان جوان در اثر ناآگاهی ریش خود را تراشیده یا معتاد به سیگار یا مواد مخدر هستند و یا لباس و پوشش مناسبی ندراند. حضرت عالی چه توصیهٔ

1- همان.11/2/1392.

پدرانه ای برای این عزیزان دارید؟

آیت الله صافی گلپایگانی: تراشیدن ریش حرام است و مداح اهل بیت(علیهم السلام) نباید متجاهر به فسق؛ یعنی تراشیدن ریش باشد یا لباسی که موجب وهن است، بپوشد و هرچه بیش تر وقار این افتخار را حفظ نماید، سزاوار است.(1)

آیت الله میرزا جواد تبریزی: مداح اهل بیت(علیهم السلام) منسوب به دین و اولیای دین است و یادآور فضایل آنان می باشد و مداحان باید مایهٔ زینت و دعوت به اسلام و مذهب حق بوده و مردم در آنان رنگ ایمان و جلال و جمال مؤمنین را مشاهده نمایند، نه اینکه به یاد نوازندگان و اهل معصیت افتاده و توقع غنا و آوازه خوانی و امور ننگ آور برای انسان مهذب در ذهن مردم تداعی شود.(2)

2. اخلاص

قرآن و روایات فراوانی بر خلوص داشتن در اعمال و بندگی به درگاه ربوبی تأکید دارند و بزرگان اخلاق برای نشانهٔ خلوص در اعمال گفته اند: اگر در دو مجلس رفتی که یکی از آن دو مجلس جمعیتش بیش از دیگری باشد و در

1- مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، ج 5، ص 119.
2- همان، ص 120.

دل اظهار خوشحالی نکردی، این نشانهٔ اخلاص است؛ و الّا بدان که هنوز رُسوبات شِرک خَفی در وجودت نهفته است و کار تو رنگ خدایی ندارد.

امام حسن عسکری(علیه السلام) فرمود: «فَإِنَّ الْإِشْرَاکَ فِی النَّاسِ أَخْفَی مِنْ دَبِیبِ الذَّرِّ عَلَی الصَّفَا فِی اللَّیْلَهِ الظَّلْمَاءِ وَ مِنْ دَبِیبِ الذَّرِّ عَلَی الْمِسْحِ الْأَسْوَدِ؛(1) شرک (عدم اخلاص)، مخفی تر از راه رفتن مورچه بر روی سنگ سیاه در شب تاریک است.»

مقام معظم رهبری(مد ظله العالی): «اگر نیت ما در این گفتن، در این مدح و ثناگستری، نیت خدایی بود، به قصد روشن کردن دلها، جلا دادن ذهنها، انسان این را بیان کرد و گفت، آن وقت این می شود یکی از جنودالله... اگر نیت دیگری بود، نه. اگر چنانچه کسی قدم به میدان جهاد بگذارد، برای یک هدف مادی، نه مجاهد است، و نه اگر کشته شود، شهید است. با اینکه به میدان جنگ رفته. اگر برای هدفهای مادی وارد این میدانها شویم، برای ما نه فقط موجب تعالی و رشد نمی شود؛ بلکه موجب تنزل و سقوط هم می شود... نیتهاست که به عمل ارزش می دهد.»(2)

1- الغیبه، شیخ طوسی، نص، ص 207.
2- همان، 23/2/1391.

فصل دوم: نیازها و وظایف مداحان

1. نیازهای یک مداح

الف) نیاز به مطالعه

هر کسی در حیطهٔ تخصص خود نیازمند مطالعه و بالا بردن سطح آگاهی خویش است. مداحان نیز متناسب با تخصصی که در زمینهٔ مداحی دارند، باید در روایات معصومین(علیهم السلام)، تفاسیر قرآن و به خصوص تاریخ تشیع، مطالعات زیادی داشته باشند تا از اطلاعات تاریخی کافی برخوردار گردند. اگر به منابع تاریخی - برای مداحی یا روضه خوانی- اعتماد می کنند، باید استدلال عقلی و علمی برای پذیرش کتب تاریخی مربوطه داشته باشند تا در برابر

ص: 35

کسانی که نسبت به محتوای مدح و یا روضه اشکال تراشی می کنند، جواب اقناعی داشته باشند.

معرفت افزایی مستمعین، از جمله وظایف مداح است که ارکان اصلی آن را مطالعه در سیره و سخنان اهل بیت(علیهم السلام) و بزرگان دین تشکیل می دهد و هر مقدار سطح آگاهی مداحان بیش تر باشد، بهتر می توانند تأثیرگذار باشند و از خرافات تاریخی دور شوند.

با توجه به حکم منع حدیث که از آغاز خلافت خلیفهٔ دوم شروع شد و نیز تمایل تاریخ نویسان به خلفای اموی و عباسی، دو عامل مهم برای تحریف تاریخ تشیع به وجود آمد که تنها با مطالعهٔ گسترده در تاریخ تشیّع و یا مراجعه به علمای تاریخ شناس می توان از انحرافات مطالب تاریخی مطلع شد و از خرافات مَصون ماند.

مقام معظم رهبری(مد ظله العالی) می فرمایند: «صاحب حرفهٔ مداحی که خود را مفتخر کرده است به اینکه در این راه خدمت و کار کند، اگر بخواهد همهٔ این خصوصیات را جمع کند، اولاً احتیاج دارد به مطالعه و کار، به قول معروف: بی مایه فطیر است... بنابراین، مطالعه کردن، یادداشت کردن، یادداشت داشتن، با حساب و کتاب و مطالعه حرف

زدن، شرط اول است.»(1)

ب) آشنایی با قرآن و حدیث

انس با قرآن وظیفۀ همۀ مسلمانان است و از مداحان توقع بیش تری می رود. اگر مداحان با کتاب آسمانی اُنس نداشته باشند، چگونه می توانند وظیفۀ هدایت گری را بر عهده گرفته، جامعه را به سمت کلام الهی و سخنان معصومین(علیهم السلام) سوق دهند. مداحان باید توجه داشته باشند که در مدح اهل بیت(علیهم السلام) «مسئله فقط تحریک احساسات نیست؛ هدایت ذهنهاست.»(2) بنابراین، اگر در اشعار خویش از آیات الهی و سخنان معصومین(علیهم السلام) بهره بگیرند، قطعاً تأثیرگذاری آنها بیشتر خواهد بود.

از پیامبر اکرم(صلّی الله علیه و آله وسلّم) نقل شده: «تَذَاکَرُوا وَ تَلَاقَوْا وَ تَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِیثَ جِلَاءُ الْقُلُوبِ إِنَّ الْقُلُوبَ لَتَرِینُ کَمَا یَرِینُ السَّیْفُ جِلَاؤُهَا؛ (3) همدیگر را یاد و ملاقات کنند و از احادیث به یکدیگر بگویید که باعث روشنی دلها می شود؛ زیرا همانا دلها مانند شمشیرها نیاز به جلادهی دارند.»

متأسفانه دور بودن بعضی مداحان از قرآن و حدیث،

1- همان، 3/3/1390.
2- همان، 4/ 4/1387.
3- منیه المرید، شهید ثانی، ص 372.

سبب شده تا در مداحی و روضه خوانی آیات و روایات را نادرست بخوانند و همین امر موقعیت مداح را از جایگاه حقیقی خویش پایین می آورد.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«شرط دیگر این است که در مطالعات خود، با قرآن و حدیث آشنا شوید... مبلغان دین و جامعهٔ مداحان طبعاً مخاطب ویژهٔ این حرف هستند. با قرآن باید انس پیدا کنند. قرآن را حتماً بخوانید! با توجه به ترجمه بخوانید! این ترجمه را به یاد بسپارید. در آیاتی که نصیحت هست، متضمن یک معرفتی است که انسان می فهمد، آنها را ثبت کنید، ضبط کنید، یادداشت کنید، از آن بهره مند شوید؛ هم بگویید، هم عمل کنید. حدیث هم همین جور.»(1)

نکته: ادبیات عرب به برکت قرآن کریم از جایگاه و دقت خاصی برخوردار شده است که باید ساختار آن در متون عربیِ اشعارِ فارسی زبانان حفظ شود. اگر إعراب گذاری یک کلمه به اشتباه خوانده شود، معنای جمله تغییر خواهد کرد. در سال های اخیر شاهد مداحی های عربی توسط برخی مداحان فارسی زبان هستیم که لازم است برای محفوظ ماندن از غلط خواندن متون عربی، اشعار را

1- همان، 3/3/1390.

به افراد متخصص در ادبیات عرب داده، تا متن عربی را إعراب گذاری دقیق کنند تا صحیح خوانده شود .

ج) آگاهی و بصیرت

مداحان باید از مسائل روز آگاه باشند و به عبارتی، دارای بصیرت کافی باشند تا دشمنان دین ازآنان به عنوان یک ابزار دینی و سیاسی استفاده نکنند. نبود این بصیرت و ورود مداحان به عنوانِ نماد یک فرد دینی و تأثیرگذار در جامعه، اگر در جولانگاه شیاطین انسی و دشمنان دین قرار گیرد، اثرات نامطلوبی را می تواند در جامعه باقی بگذارد.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«من با اینکه در منبرهای مداحی، هی تعرض به این، بدگویی به آن بشود، موافق نیستم و اینها را دوست نمی دارم؛ اما بصیرت بخشی خوب است، آگاهی پیدا کنند. امروز ملت ما بر اثر بصیرت است که توانسته است بایستد... اگر این بصیرت نبود، ملت ما نمی ایستادند. تبلیغاتی هم که دشمنان می کنند؛ چه آنهایی که خودشان مستقیماً تبلیغ می کنند، چه آنهایی که به زبان بلندگوها و بوقهای اجاره ای شان می دمند و از زبان آنها پخش می کنند، همه اش در جهت این است که این بصیرت را از مردم بگیرند، امر را بر مردم مشتبه کنند، آنها را از ایمانشان، از

اسلامشان، از استقامتشان، از ایستادگی شان در این راه، از معرفت درستشان نسبت به حوادث زندگی دور کنند. یک برنامهٔ مجلسیِ مداحی می تواند یک بخشی را به این اختصاص دهد. شعرش را پیدا کنید، جملاتش را انتخاب کنید. در یک لحظهٔ مناسب، گاهی اوقات یک کلمه به قدر یک کتاب در دلها اثر می گذارد، در دل ها اثر بگذارید!»(1)

2. وظیفه مداحان

الف) توسل

وظیفهٔ اصلی یک مداح، ایجاد ارتباط قلبی بین عالم مُلک با عالم ملکوت یا عالم طبیعت با عالم تجرد است، که در رأس آن، پیوند محبت آمیز و ایجاد عُلقه بین انسانهای خاکی با انسانهای آسمانی (ائمه معصومین(علیهم السلام) است. مهم ترین ابزار این کار، برانگیختن احساسات درونی و عواطف خفتهٔ انسانهایی است که مداح با انتخاب اشعار مناسب، زیبایی صدا و آهنگ حزین می تواند این احساسات و عواطف خفته را بیدار کرده، کام تشنهٔ آنان را از شراب معرفتی که با توسل حاصل می شود، سیراب کند. اگر این توسل به زیبایی تجلّی کند و به منصه ظهور برسد،

1- همان، 3/3/1390.

عامل توبه، دوری از گناه، بیداری دل و سیر الی الله می شود.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«مداحان بحمدالله میان مردم می روند و وسیلهٔ توسل مردم را فراهم می کنند و سفرهٔ برکت اهل بیت(علیهم السلام) را می گسترانند. این یک فرصتی است برای کشور ما، برادران مسلمان ما در کشورهای دیگر، خیلی از فرصتهای ما را ندارند؛ یکی اش همین است. این سلسله و رشته و جریان و شبکهٔ توسل به اهل بیت(علیهم السلام) و محبت اهل بیت(علیهم السلام) و برانگیختن عواطف، خیلی فرصت مهمی است.»(1)

ب) معرفت افزایی

آنچه را که شاعرانی مثل فرزدق،(2)سید حمیری(3)و... را ارج نهاده و به اشعار آنان زیبایی و طراوت بخشیده، اشعاری است که در معرفت افزایی مردم نقش به سزایی داشته است. در مدح اهل بیت(علیهم السلام) باید اشعاری انتخاب شود که بر معرفت مستمعین بیافزاید. حال این معرفت افزایی می تواند با بیان نکات اخلاقی و تربیتی باشد - که در زندگی آنها کاربرد عملی داشته باشد - و یا مناقبی ذکر شود

1- همان، 11/2/1392.
2- بحار الانوار، ج 46، ص 127.
3- امام شناسی، سید محمدحسین طهرانی، ج 1، ص 174.

که پیوند قلبی مؤمنین با ائمهٔ اطهار(علیهم السلام) را بیشتر کند. لازمهٔ این کار، استفاده از داستانهای مستند و روایات صحیحی است که از هرگونه خرافه گویی به دور و از انتساب نادرست به ائمهٔ اطهار(علیهم السلام) منزّه باشد.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«آنچه شما دارید بیان می کنید، باید آموزنده باشد... ولو لفظ هم لفظ خوبی باشد، راجع به حضرت زهرا(سلام الله علیها) هم باشد؛ اما چیزهایی باشد که مستمع هیچ استفاده ای از او نمی تواند بکند؛ نه معرفتش نسبت به آن بزرگوار بیشتر می شود، نه از مقامات توحیدی او چیزی می فهمد، نه از مجاهدت او چیزی می فهمد، نه از رفتار و سجیهٔ آن بزرگوار که درس است، چیزی می فهمد، اشکال خواهد داشت.(1)

ج) متناسب با نیاز روز و جامعه

هر جامعه ای متناسب با زمان خویش؛ اعم از زمان جنگ یا صلح، کاستی های معنوی دارد که مداحان و ذاکران با تشخیص خوب و درک نیاز آن زمان، به خوبی می توانند با هنر مداحی، نقش آفرینی کرده، جامعه را به سمت مقصد رهنمون سازند.

1- همان، 14/ 4/1386.

امروزه جنگ نظامی در پیش نداریم؛ اما جنگ فرهنگی - که تنزل دادن اخلاقیات و حرکت دادن جوانان به سوی پوچ گرایی است - در جامعۀ امروزی در حال رونق گرفتن است، بنابراین مداحان با درک این نیاز، نکات اخلاقی و تربیتی را در اشعار خویش گنجانده و جامعه را به سمت کمالات سوق دهند و رسالت دینی تبلیغی خویش را به خوبی اعمال کنند.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«فرض کنیم در دوران جنگ تحمیلی که کشور نیاز داشت به یک حماسۀ پرشورِ عملی و جهاد در میدان، جوان ها هم آماده بودند، پدر و مادرها هم آماده بودند، یک نفری برود در مجالس و محافل خود، شعر هم بخواند، خوب هم اجرا کند، منتهی اشاره ای به این نیاز وقت نکند؛ این ضایع کردن فرصت است. آن روز مداح ها نقشهای خیلی خوبی آفریدند. در این جبهه کارهایی که مداحهای ما کردند، اثری که آنها در اعماق جان رزمندگان ما گذاشتند، کم نظیر است.»(1)

«شعرهایی است که در دورۀ انقلاب؛ دورۀ اوج نهضت در سال 56 و 57، در محرم، دسته جات سینه زنی، به

1- همان، 11/2/1392.

ابتکار خودِ مداحان، خودِ مرثیه سرایان، خود را نشان داد. دستهٔ سینه زنی توی بازار، توی خیابان سینه می زد، نوحه می خواند؛ لیکن هر کسی می شنید، می فهمید که امروز باید چه کار کند؛ امروز باید در کدام جهت حرکت کند.»(1)

«به جامعه نگاه کنید، ببینید جامعه به چه چیزی احتیاج دارد؟ شما می دانید مردم به چه چیزی احتیاج دارند. امروز مردم به دین، به اخلاق، به ایمان راسخ، به بصیرت، به شناخت دنیا، به شناخت آخرت احتیاج دارند؛ همهٔ ما احتیاج داریم.» (2)

ص: 44

1- همان، 4/4 1387.
2- همان، 23/2/1391.

بخش دوم: آسیبهای مداحی

اشاره

ص: 45

فصل اول: آسیبهای محتوایی

مقدمه

عزاداری اهل بیت(علیهم السلام) به مرور زمان دستخوش تحریفات و تغییراتی شده است که ریشهٔ آن ، ندانستن احکام عزاداری و در مواردی، دست های پنهان دشمنان بوده تا مسلمانان را از هدفی که به واسطهٔ احیای سنت عزاداری به دست می آورند، دور کرده، با ایجاد خرافات و تحریف متون اسلامی جامعه را منحرف کنند و لازمه اش در جهل نگهداشتن مسلمانان و اکتفا کردن به مسائلی کم اهمیت - که دانستن و ندانستن آن تأثیری در رشد و کمال انسان ندارد - است. ما در این بخش به آسیب های مداحی، اعم از اجتماعی، محتوایی و شکلی که عزاداری های ما را تحت

ص: 47

تأثیر قرار داده، پرداخته ایم. به امید آنکه دیگر شاهد این گونه آسیب ها در مداحی نباشیم.

استفاده از مقاتل غیر معتبر

اشاره

بعضی از مداحان با نقل مطالب جدید و ضعیف، مُستمع بیشتری را به خود جذب می کنند تا از آنان اشک بیش تری بگیرند، در حالی که نقل این گونه مطالب و استناد آن به معصوم(علیهم السلام) از بزرگ ترین گناهان و سبب ضعف مداح به شمار می آید.

خطر بزرگ، تحریف تاریخ اهل بیت(علیهم السلام) است که در قرون متمادی، دشمنان خارجی دین سعی در آن داشته اند. این مسئله متأسفانه امروزه توسط عوامل داخلی انجام می شود. اگر به نقل معتبر توجه کامل نشود و هر کسی به نقل غیر معتبر و خودساخته اکتفا کند، تحریف تاریخ در نسل بعدی دو چندان خواهد شد.

امام باقر(علیه السلام) به شخص شامی فرمود: وای بر تو! نباید دربارهٔ ما چیزی بگویی که ما دربارهٔ خودمان نگفته ایم؛ چراکه از تو بازپرسی می شود، پس اگر صادق باشی، ما تو را تصدیق می کنیم و اگر دروغگو باشی، ما تو را تکذیب می کنیم.(1)اما متأسفانه اگر مطالب جعلی روضه ها و

1- «أَبِی الرَّبِیعِ الشَّامِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ ع قَالَ قَالَ لِی وَیْحَکَ یَا أَبَا الرَّبِیعِ لَا تَطْلُبَنَّ الرِّئَاسَةَ وَ لَا تَکُنْ ذِئْباً وَ لَا تَأْکُلْ بِنَا النَّاسَ فَیُفْقِرَکَ اللَّهُ وَ لَا تَقُلْ فِینَا مَا لَا نَقُولُ فِی أَنْفُسِنَا فَإِنَّکَ مَوْقُوفٌ وَ مَسْئُولٌ لَا مَحَالَةَ فَإِنْ کُنْتَ صَادِقاً صَدَّقْنَاکَ وَ إِنْ کُنْتَ کَاذِباً کَذَّبْنَاکَ.» کافی، ج 2، ص 298.

مداحی ها را جمع آوری کنیم، به تعبیر شهید مطهری، شاید چند جلد کتاب پانصد صفحه ای بشود.(1)

«انتخاب اینکه شما با یک کلمهٔ دروغ، مجلسی را سر تا پا اشک و داد و فریاد کنید، یا اینکه مقتل را راست و مستند بخوانید و حتی اگر یک قطره اشک از چشم کسی نریزد و شما صرفاً به وظیفه تان عمل کرده باشید، امتحانی است بسیار بزرگ. آشنا نبودن مداح با تاریخ و مقاتل معتبر و مشهور، باعث می شود که در خواندن روضه به ذکر وقایع مجعول و بی پایه پناه ببرد و بسیاری از اوقات به بهانهٔ «زبان حال» گفتن، چیزهایی بگوید که موجب وهن و کسر شأن حضرات ائمه(علیهم السلام) شود.»(2)

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«در مرثیه خوانی بایستی به صدق واقعه پایبند بود. درست است که شما می خواهید مستمع خودتان را بگریانید؛ اما این گریاندن را به وسیلهٔ هنرنمایی در کیفیت بیان واقعه تأمین کنید، نه در ذکر واقعه ای که

1- مجموعه آثار شهید مطهری، حماسه حسینی، ج 17، ص70.
2- سایت نور مگز، مقاله «خرافه گرایی در عزاداری، دلایل شکل گیری و راه برون رفت از آن»، محمد اسماعیل عبداللهی.

اصل ندارد. ما در گذشته ها سراغ داشتیم - ان شاءاللّه حالا آن جور نیست - که بعضیها فی المجلس یک چیزی را جعل می کردند. نکته ای همان جا به ذهنش می آمد، می دید خوب است، موقعیت خوب است، همان جا می گفت و از مردم اشک می گرفت! این درست نیست. اشک گرفتن از مردم که هدف نیست. هدف، آمیختن این دلِ اشک آلود - که اشک را به چشم می رساند و چشم را اشکبار می کند - به معارف زلال است؛ البته با هنرنمایی.»(1)

بر مداح لازم است که کتب مقاتل را به خوبی بشناسد تا روضه های انتخاب شده از مقاتل غیر معتبره نباشد. علاوه بر آنکه شایسته نیست روضه هایی که از یک مداح نقل شده، سند روضهٔ مداح دیگر شود، به گونه ای که بدون مراجعه به مقاتل معتبره، تنها به نقل روضه های بعضی مداحان دیگر اکتفا کند، در غیر این صورت جَعل بعضی از روضه های ساختگی و انتساب آن به امام(علیه السلام) مصداق بدعت بوده و از گناهان بزرگ شمرده می شود. (2)

عروسی گرفتن حضرت قاسم(علیه السلام) در کربلا، نمونه ای از

1- همان، 13/3/1389.
2- مجموع آثار شهید مطهری، سیری در سیره نبوی-، ج 16، ص 101.

همین بدعتهاست. شهید مطهری(رحمت الله علیه) در این باره می فرماید: «در همان گرماگرم روز عاشورا - که می دانیم مجال نماز خواندن هم نبود و امام نماز خوف خواند - امام(علیه السلام) فرمود: حجلهٔ عروسی راه بیاندازید، من می خواهم عروسی قاسم را با یکی از دخترهایم، لااقل شبیهش هم شده، در اینجا ببینم. یکی از چیزهایی که از تعزیه خوان های قدیم ما هرگز جدا نمی شد، عروسی قاسم بود، در صورتی که این قضیه در هیچ کتابی از کتابهای تاریخی معتبر وجود ندارد.»(1)

این نکته بسیار مهم است که اگر روضه های ساختگی منتسب به امام(علیه السلام) در ماه رمضان خوانده شود، به علت دروغ بودن، علاوه بر بطلان روزه، سبب کفاره نیز می شود.(2)

استاد پیشوایی(3) تاریخ دان و آسیب شناس مقاتل

ص: 51

1- همان، ج 17، ص 77.
2- حکم شرعی: هر گاه روزه دار دروغی به خدا و پیغمبر اکرم(صلّی الله علیه و آله وسلّم) و جانشینان معصوم او(علیهم السلام) نسبت دهد، خواه با گفتن باشد، یا نوشتن، یا اشاره و مانند آن، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود، هرچند بلافاصله توبه کند. دروغ بستن به سایر انبیا و فاطمه زهرا(سلام الله علیها) نیز همین حکم را دارد. (توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص 253، مسئله 1354). هر گاه روزه دار نسبت دروغ به خدای متعال و پیغمبر- دهد، یک کفّاره کافی است و کفّاره جمع لازم نیست. (توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص 262، مسئله 1406).
3- حجت الاسلام و المسلمین مهدی پیشوایی، از کارشناسان زبردست تاریخ اسلام و اساتید برجسته رادیو معارف می باشد. از وی کتابهای قابل توجهی در این حوزه ثبت شده که کتاب «سیره پیشوایان» و «مقتل جامع سیدالشهدا(علیه السلام)» معروف ترین آنهاست. (سایت رادیو معارف).

تاریخی، برای مصون ماندن از نقل مقاتل ضعیف، در یک قاعدهٔ کلی بیان کرد:

«کتابهای مقتل و روضه خوانی که بعد از قرن هشتم نوشته شده باشد؛ چه به عربی و چه به فارسی، مستقلاً اعتبار ندارند. باید دید که از کجا گرفته اند. مأخذش را باید دید. اگر مأخذش را ذکر نکردند، و مطلبی نقل کردند که در منابع و تاریخ های پیش از قرن هشتم، مخصوصاً پیش از قرن پنجم وجود ندارد، نمی شود آن را قبول کرد.»(1)

بنابراین مداحان در نقل خبر و استناد آن به معصوم(علیهم السلام) یا به کتب معتبره اکتفا کند، یا از یک عالم حدیث شناس و تاریخ دان مشورت بگیرد. علاوه بر آنکه نهی مردم و بانیان مجلس عزا از نقل مطالب ساختگی توسط مداح بسیار تأثیرگذار است و به تعبیر شهید مطهری(رحمت الله علیه): «مسئولیت بزرگ مردم در اینجا نهی از منکر است. وقتی که می فهمید و می دانید که دروغ است، نباید در آن مجلس بنشینید، حرام است؛ بلکه باید مبارزه

1- آسیب شناسی مقاتل از نگاه مهدی پیشوایی، مصاحبه خبرگزاری حوزه با استاد مهدی پیشوایی، 7/8/1393.

کنید.»(1)

مدیران هیئت نیز وظیفه دارند که اگر مداح به روضه های کذب اعتماد می کند، باید با تذکر و عدم دعوت وی در مجالس دیگر، مصداق عملی نهی از منکر را در جامعه اعمال کند. مقاتل متعددی نوشته شده است که بعضی بی اعتبار و از استحکام علمی و اعتبار کافی برخوردار نیستند.

برای تسهیل امر، چند مورد از مقاتل قوی و ضعیف را در این قسمت نام می بریم. مقتلهایی که ترجمه فارسی هم دارند و مورد توجه علما و بزرگان دین بوده است،مقاتل قوی عبارتند از:

1. الارشاد شیخ مفید(رحمت الله علیه)؛ ترجمه رسول محلاتی

2. لهوف سید بن طاوس(رحمت الله علیه)؛ ترجمه فهری

3. شهادت نامۀ امام حسین(علیه السلام)، انتشارات دار الحدیث؛

4. تاریخ قیام و مقتل جامع سیدالشهدا(علیه السلام)، به همت گروهی از تاریخ پژوهان، تحت نظر حجت الاسلام و المسلمین مهدی پیشوایی؛

5. نفس المهموم حاج شیخ عباس قمی، که ترجمه شده و به نام در کربلا چه گذشت؟ چاپ شده است.

استاد حجت الاسلام و المسلمین مهدی پیشوایی در مصاحبه با خبرگزاری حوزه، آسیب شناسی مقاتل را مورد

1- مجموعه آثار، حماسه حسینی، ج 17، ص 72 .

بررسی قرار داده، در مجموع یازده مقتل ضعیف را معرفی کرد که به آنها اشاره می کنیم:

1. روضه الشهداء، تألیف ملا حسین کاشفی (م 910ق)؛

2. منتخب طریحی، مرحوم طریحی (م 1085ق)؛

3. مقتل الحسین که به نام مقتل ابی مخنف مشهور شده است؛ البته منظورم کتابی نیست که استاد یوسف غروی استخراج کرده؛ بلکه مقتلی است که چیزهایی در آن سر هم کرده اند و مطالبی را که اغلاط فاحشی دارد، به نام مقتل ابی مخنف عرضه می کنند که فاقد اعتبار است.

4. تظلم الزهراء، رضی بن نبی قزوینی (م 1134ق)؛

5. اکسیر العبادات فی اسرار الشهادات، معروف به اسرار الشهادات، ملا آقا دربندی (م 1286ق)؛

6. الدمعه الساکبه، محمدباقر بهبهانی (م 1285ق)؛

7. ناسخ التواریخ، محمدتقی سپهر مورخ الدوله (م 1297ق) که کتاب دوره ای است و از خلقت آدم شروع شده و مجلّد مربوط به امام حسین(علیه السلام) منظور ماست که اعتبار لازم را ندارد؛

8. تذکره الشهداء، ملاحبیب شریف کاشانی (م 1340ق)؛

9. معالی السبطین فی احوال الحسن و الحسین(علیهماالسّلام) ،

محمدمهدی حائری مازندرانی (م 1385ق) که کتاب بسیار ضعیفی است؛

10. نور العین فی مشهد الحسین(علیه السّلام) ، منسوب به اسفراینی شافعی، که البته بعید است از او باشد؛

11. محرق القلوب، مرحوم نراقی.

و در پایان اشاره کردند:

«توصیه نمی کنیم کسی که اهل فن نیست، مورخ نیست، به این 11 کتاب مراجعه کند.»(1)

استفتاء

سؤال: در بعضی هیأتهای مذهبی مصیبتهایی خوانده می شود که مستند به مقتل معتبری نیستند و از هیچ عالم یا مرجعی هم شنیده نشده است و هنگامی که از خوانندۀ مصیبت از منبع آن سؤال می شود، پاسخ می دهند که اهل بیت(علیهم السلام) این گونه به ما فهمانده اند و یا ما را راهنمایی کرده اند و واقعۀ کربلا فقط در مقاتل نیست و منبع آن هم فقط گفته های علما نمی باشد؛ بلکه گاهی بعضی از امور برای مدّاح یا خطیب حسینی از راه الهام و مکاشفه مکشوف می شود. سؤال من این است که آیا نقل وقایع از

1- آسیب شناسی مقاتل از نگاه مهدی پیشوایی، مصاحبه خبرگزاری حوزه با استاد مهدی پیشوایی، 7/8/1393.

این طریق صحیح است یا خیر؟ و در صورتی که صحیح نباشد، تکلیف شنوندگان چیست؟

جواب: نقل مطالب به صورت مزبور، بدون اینکه مستند به روایتی باشد و یا در تاریخ ثابت شده باشد، وجه شرعی ندارد، مگر آنکه نقل آن به عنوان بیان حال به حسب برداشت متکلّم بوده و علم به خلاف بودن آن نداشته باشد و تکلیف شنوندگان نهی از منکر است، به شرطی که موضوع و شرایط آن نزد آنان ثابت شده باشد.(1)

زبان حال

اشاره

آنچه که در لسان ذاکران و مداحان اهل بیت(علیهم السلام) به عنوان زبان حال بیان می شود، کلامی است که نه احادیث و نه تاریخ، شرح حال واقعه یا مصیبت خاندان اهل بیت(علیهم السلام) را بیان نکرده اند و مداح با قرار دادن خود در جایگاه آنان، سخنانی را از لسان آن بزرگواران نقل می کند؛ در زبان حال، آشفتگیهایی وجود دارد که با مراجعه به اشعار مداحان و شاعران حماسهٔ عاشورا می توان به تزلزل آن پی برد و خطر انحراف آن را لمس کرد؛ زیرا انسان عادی که از درک حقیقت خویش غافل و از احساس نگرانی ها و مصائب دیگران عاجز است، چگونه می تواند انسان های آسمانی و

1- سایت دفتر آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال 1446.

ملکوتی را ادراک کرده، خود را جایگزین آنان نماید و بیان مصائب آنان را با جایگزین کردن خود در جایگاه آنان ترسیم کند؟

«احساسات ما در مواجهه با مسائل مختلف زندگی، اعم از غم ها و شادیها، منحصر به شخص ماست. ممکن است احساس من در برخورد با یک مصیبت، امروز به گونه ای باشد و در برخورد با همان مصیبت در زمان دیگری، به گونه ای دیگر واکنش نشان دهم. در مواجهه با یک خبر

ناگوار، عکس العمل من با واکنش شخص دیگر متفاوت است و نمی توانم احساس خود را تعمیم دهیم.

آیا می توانیم در قالب نوحه یا نظم یا نثر بگوییم سیدالشهدا(علیه السلام) در مواجهه با فلان مصیبت این گونه می اندیشید؟ تردیدی نیست که ما مجاز نیستیم ادراکات خود را تعمیم دهیم، آن هم در مورد آنان که آسمانی اند و دیگرگونه می اندیشند. همان گونه که مجاز نیستیم در زبان قال از خود تصرفی داشته باشیم، در زبان حال نیز به طریق اولی مُجاز به برداشت های شخصی و قیاس به نفس نیستیم.»(1)

«اما دیده شده که مدیحه سرایان به منظور ترسیم

1- وب سایت تخصّصی مداحان، مقاله «زبان حال چیست؟»، مهدی امین فروغی، www.borya.ir/news/112/.

موقعیت، گاهی اقوالی را - به ویژه دربارهٔ حادثهٔ عاشورا - به عنوان زبان حال نقل می کنند که جای تأمل دارد و نگران کننده تر آنکه گاهی زبان حالهایی گفته می شود که به هیچ روی با مبانی اعتقادی و آموزه های اسلام و شأن معصوم (علیه السّلام)سازگاری ندارد.

اشعار زیر نمو نه ای از انحرافات زبان حال است:

شدم راضی که زینب خوار گردد

اسیر کوچه و بازار گردد

یا امام حسین(علیه السلام) در کنار جنازهٔ حضرت علی اکبر(علیه السلام) می گوید:

مخواه پیش عدو این شکست مرا

به حجله می روی ببوس آخر دست مرا

به تو اگر سخن آبدار می گویم

ز من مرنج که بی اختیار می گویم

و یا به نقل از امام حسین(علیه السلام) می گوید:

بهر شفاعت گنه دوستان خویش

کردیم سینه را هدف تیر حادثات

و نیز بیان زبان حالی که حاکی از تردید، اضطرار و نگرانی امام حسین(علیه السلام) در روز عاشوراست که به یقین با انگیزه، اراده و سیرهٔ آن حضرت ناسازگار و تحریفی آشکار (است) و نقل

آن گناه به شمار می رود.»(1)

در طی قرون گذشته در عالم تشیع، کسی به سادگی نمی توانست روایتی را از معصوم(علیه السّلام) نقل کند. بدین منظور سال ها در محضر بزرگان علم حدیث تلمّذ می کردند و پس از گذراندن سطوح مختلف علمی، نهایتاً اگر از طرف اساتید خویش واجد شرایط شناخته می شدند، به داشتن اجازه نامهٔ نقل حدیث مفتخر می شدند.(2)

اما متأسفانه کمبود آگاهی از تاریخ اهل بیت(علیهم السّلام) سبب شده خود را در مقام آن بزرگواران انگاشته و شرح حال واقعهٔ خویش را جایگزین متون تاریخی کنند و اشعاری را بخوانند که در کتب تاریخی معتبر نگارش نشده است و به بهانهٔ زبان حال، به مدیحه سرایی های سخیف و نادرست بپردازند.

بهتر است به جای بیان این گونه سخنان مجهول الحال، از مطالب متقن تاریخی که با اهداف و سیرهٔ اهل بیت(علیهم السلام) در تضاد نیست بسنده کنند، و الاّ خطر تحریف در تاریخ، به خصوص در تاریخ کربلا توسط ذاکران اهل بیت(علیهم السلام) پدید

1- زبان حال، زبان قال و بایسته های نقل سخنان حدیث گونه، واحد طرح و ارزیابی رادیو معارف،آبان 1392.
2- وب سایت تخصّصی مداحان، مقاله «زبان حال چیست؟»، مهدی امین فروغی، www.borya.ir/news/112/.

می آید که قطعاً مرضیّ امام زمان(علیه السلام) نخواهد بود.

استفتاء

سؤال: روضه ای که به عنوان زبان حال خوانده می شود، یا اشعاری که معمولاً زبان حال است، آیا مبطل روزه است؟

جواب: اگر مناسبت داشته باشد و به امام(علیه السلام) نسبت ندهند، مبطل نیست. و اگر اطمینان به صحت آنها ندارند، نام کتابی که آنها را نقل کرده، ببرند و از آن کتاب نقل کنند.(1)

غُلوّ

اشاره

غلو ؛ یعنی اعتقاد به الوهیّت و خدایی أئمّه(علیهم السلام) و یا اعتقاد به استقلال یا شراکت ائمه(علیهم السلام) با خداوند در آفریدن و روزی دادن است و این ادعا و اعتقاد، حرام؛ بلکه موجب کفر است.(2)

پیشینهٔ تاریخی غلو در عقاید یهود و مسیحیت بوده است که قرآن به صراحت از آن به عنوان عقیده ای خطرناک نام برده، می فرماید: «وَ قالَتِ الْیَهُودُ عُزَیْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَ قالَتِ النَّصاری الْمَسیحُ ابْنُ اللَّهِ»(3)؛ «یهود گفتند: عُزیر پسر خداست و نصاری

1- جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل لنکرانی، ج 1، ص 147، سؤال 549.
2- فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت(علیهم السلام)، ج 1، ص 70.
3- توبه/30.

گفتند: مسیح پسر خداست.» و در مقابل، به شدت از چنین گفتارهایی نهی فرموده: «ذلِکَ قَوْلُهُمْ بِأَفْواهِهِمْ یُضاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذینَ کَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّی یُؤْفَکُونَ»(1)؛ «این گفتاری [بی دلیل و برهان] است که به زبان می آورند، و به گفتار کسانی که پیش از این [به حقایق] کفر ورزیدند، شباهت دارد. خدا آنان را نابود کند! چگونه [از حق به باطل] منحرف می شوند.»

«سرچشمۀ انحراف غلو از آنجاست که انسان علاقه دارد رهبران و پیشوایان خویش را بیش از آنچه هستند، بزرگ نشان دهد تا بر عظمت خود بیافزاید. گاهی نیز این تصور که غلو دربارۀ پیشوایان، نشانۀ ایمان، عشق و علاقه به آنهاست، سبب گام نهادن در این ورطۀ هولناک می شود. غلو همواره یک عیب بزرگ را همراه دارد و آن اینکه ریشۀ اصلی مذهب؛ یعنی خداپرستی و توحید را خراب می کند، به همین جهت اسلام دربارۀ غلات سختگیری شدیدی کرده است.»(2)

امروزه در محافل سینه زنی و عزاداری اهل بیت(علیهم السلام) گاهی شاهد همان جملاتی هستیم که اهل کتاب دربارۀ

1- همان.
2- مقاله آسیب شناسی عزاداری، محمد مهدی فجری، شماره 135 .

پیامبران خود داشتند. متأسفانه این گونه سخنان بیش از آنکه ابراز ارادت و اظهار محبتی برای ائمۀ اطهار(علیهم السلام) باشد، دستاویزی برای دشمنان تشیع شده است که به قتل و کشتار شیعیان در دیگر کشورها اقدام می کنند و شیعه را به واسطۀ چنین اعتقاداتی کافر می دانند.

مداحان و ذاکران اهل بیت(علیهم السلام) تصور نکنند که بیان جملاتی مثل: من علی اللّهیم، من حسین اللّهیم، هرچه بادا باد من علی پرستم.(1)،

لا اله الّا زینب، لا اله الّا فاطمه و... را تنها در محافل خصوصی سینه زنی گفته و قصد و اعتقادی به محتوای این جملات ندارند؛ بلکه همیشه افرادی هستند که برای تخریب چهرۀ دین، با ظاهری فریبنده وارد این گونه مجالس شده و از این محافل فیلمبرداری می کنند و در سایتهای اینترنتی قرار می دهند تا شیعیان را افرادی کم خرد و مشرک معرفی کنند و دستاویزی برای قتل و کشتار آنان و دیگر بلاد اسلامی شود که امروزه شاهد آن هستیم.

حضرت امیر(علیه السلام) غلو کنندگان دین را لعن کرده و فرموده است: «اللَّهُمَ إِنِّی بَرِی ءٌ مِنَ الْغُلَاهِ کَبَرَاءَهِ عِیسَی ابْنِ مَرْیَمَ مِنَ النَّصَارَی، اللَّهُمَّ اخْذُلْهُمْ أَبَداً، وَ لَا تَنْصُرْ مِنْهُمْ أَحَداً؛(2)

خدایا !

ص: 62

1- مقاله آسیب شناسی مجالس عزاداری، رضا بابایی، ص 31.
2- امالی، شیخ طوسی، ص 650.

همان گونه که حضرت عیسی(علیه السلام) از غلو کنندگان نصاری بیزاری جُست، من نیز بیزاری می جویم. خدایا! همیشه آنها را خوار کن و هیچ گاه آنها را یاری نفرما.»

مردم وظیفهٔ در مسأله غلو نهی از منکر پرهیز از شرکت درمجالس آنان است. علاوه بر آنکه باید از گوش کردن به مداحی های آنان، حتی به صورت نوار یا سی دی نیز خودداری کنند.

مسئله: کسانی که در حق امام علی و سایر امامان(علیهم السلام) غلوّ کنند؛ یعنی، آن بزرگواران را خدا بدانند یا صفات مخصوص خدایی را برای آنها قائل باشند، کافرند.(1)

استفتاء

سؤال: خواندن شعرها و گفتن سخنانی که در آن به صراحت از اهل بیت(علیهم السلام) به عنوان خدا یاد می شود، مانند: لااله الا علی، چه صورتی دارد؟

آیت الله صافی گلپایگانی: خواندن اشعار و جملات مذکور جایز نیست و بر مستمعین واجب است نهی از منکر کنند.(2)

1- توضیح المسائل آیت الله مکارم، مسئله120، ص 36.
2- مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، ج 5، ص 112.

حکم فقهی

کسانی که در شورهایشان اشعار کفرآمیز با مطالب موهن و زننده است گوش کردن به نوارشان جایز نیست.(1)

توهین به مقدسات دیگر مذاهب

اعتبار و عظمت اسلام به منطق، استدلال و ظرافتهایی است که در سایهٔ قرآن کریم برای هدایت بشر بیان شده است. خدای متعال صراحتاً مؤمنین را از توهین به دیگر مقدسات نهی کرده است و می فرماید: «وَ لا تَسُبُّوا الَّذینَ یَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَیَسُبُّوا اللَّهَ عَدْواً بِغَیْرِ عِلْمٍ»(2)؛ «و معبودانی را که کافران به جای خدا می پرستند، دشنام ندهید؛ چرا که آنان هم از روی دشمنی و نادانی خدا را دشنام خواهند داد.»؛ زیرا لعن و فحاشی به عقاید و مقدسات دیگران، عامل تحریک آنان شده، در مقام دفاع از مقدسات ناحق خویش، به مقدسات به حق شما دشنام می دهند.

«آلوسی» دانشمند معروف اهل سنت، در تفسیر «روح المعانی» نقل می کند: یکی از عوام جاهل، هنگامی که مشاهده کرد برخی شیعیان سبّ شیخین (ابوبکر و عمر) می کنند، ناراحت شد و شروع به اهانت به مقام علی(علیه السلام)

ص: 64

1- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال 24.
2- انعام/ 108.

کرد. هنگامی که از او سؤال کردند: چرا به علی که مورد احترام تو است، اهانت می کنی؟ گفت: من می خواستم شیعه ها را ناراحت کنم؛ زیرا هیچ چیز را ناراحت کننده تر از این موضوع برای آنها ندیدم.»(1)

ائمۀ معصومین(علیهم السلام) به پیروی از دستورات قرآن کریم، پیروان خویش را از دشنام دادن به دشمنان دین نهی می کردند، چنانکه امیرالمؤمنین(علیه السلام) زمانی که شنید تعدادی از اصحابش، شامیان را در «صفین» دشنام می دهند، فرمود: من خوش ندارم که شما دشنام دهنده باشید؛ اگرشما رفتار آنان را افشا کنید و حالشان را بازگو نمایید گفتارتان صواب تر و عذرتان پذیرفته تر خواهد بود بهتر است بجای ناسزا گفتن؛بگویید: خداوندا خون ما وخون های ایشان را از اینکه بر زمین بریزد حفظ کن و بین ما و آنها را اصلاح نما و آنان را از گمراهی به راه راست هدایت فرما تا آنان که جاهلند، حق را بشناسند، و کسانی که با حق ستیزگی و دشمنی می کنند، دست بردارند و باز گردند.(2)

نکتۀ قابل توجهی که در سیرۀ حضرت امیر(علیه السلام) وجود دارد، دعا کردن به جای دشنام دادن است؛ چراکه دعا

1- روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم، سید محمود آلوسی، ج 4، ص 236.
2- نهج البلاغه، صبحی صالح، خطبه 206، ج 2، ص 365.

عامل هدایت و رشد است و دشنام، سبب دفع و انزجار از دین.

امروزه دشمنان دین با انواع حیله ها، به قصد اختلاف افکنی و ضربه زدن به دین و مقدسات ما، در میدان جنگ فرهنگی و با بهانه های واهی، با توهین به مقدسات سعی می کنند تا عواطف و احساسات شیعیان را جریحه دار کنند تا آنان نیز به دشنام گویی و اهانت به مقدسات آنها روی آورده و در نتیجه بدون توجه به اعمال زشت خود، اعمال ناصواب شیعیان را نشانه رفته و در رسانه های خود (اعم از ماهواره، اینترنت، شبکه های اجتماعی و...) به نمایش بگذارند و چهرهٔ ناشایستی از شیعیان را در جهان امروزی به تصویر بکشانند. بنابراین، مداحان باید در این جهت بسیار مراقب باشند تا مبادا اعمال آنان بهانه ای به دست دشمنان شیعه شود.

آنچه که امروزه جامعهٔ اسلامی بیش از هر چیز دیگری بدان نیازمند است، همدلی و اتحاد بین فِرَق مختلف اسلامی می باشد. که مورد تأیید مقام معظم رهبری نیز می باشد. مداحان با عدم توهین به مقدسات دیگران می توانند در حفظ این اصل(وحدت)، بسیار تأثیرگذار باشند.

مقام معظم رهبری می فرمایند: «شما از حنجره استفاده می کنید که نعمت خداست. از لحن و آهنگ استفاده می کنید که نعمت خداست. از شعر استفاده می کنید که قریحه اش نعمت خداادادِ الهی است... اگر در خدمت اختلاف افکنی واقع شد، اگر در خدمت تحریک عصبیّتهایی قرار گرفت که امروز به خاطر این عصبیّتها، متعصبین لجوج در نقاطی از دنیا، بیست تا، سی تا سر می بُرند، این استفاده، استفادهٔ بدی است. این را خیلی مراقب باشید.»(1)

یکی از شمشیرهای دست دشمنان ما، همین اختلافات مذهبی است. علنی کردن اختلافات، پر رنگ کردن مخالفتهای اعتقادی، به زبان آوردن مطالبی که کینه ها را بر می افروزد، یکی از وسایلی است که دشمنان ما از آن بیشترین استفاده را دارند می کنند.

در جلسات نباید کینه ورزیهای مذهبی را زیاد کرد. این را چقدر باید تکرار کرد؟ بارها تکرار کرده ایم؛ بعضی حاضر نیستند [گوش کنند]. شما اگر بخواهید آن کسی را که موافق مذهب شما نیست و عقیدهٔ حقّ شما را قبول ندارد هدایت کنید، چه کار می کنید؟ اول شروع می کنید به مقدّسات او

1- همان، 11/2/1392.

بدگویی کردن و دشنام دادن؟ این که به کلّی او را از شما دور خواهد کرد و امید هدایت او را به صفر خواهد رساند.... بنابراین، مداحان در مجالس خود باید به این نکته توجه داشته باشند که شاید افرادی وجود داشته باشند، تا با وسایل ضبط صدا و فیلمبرداری از گفتار و کردارشان، مدارکی را جمع کرده و بر علیه مذهب تشیع استفاده کنند که عید الزهراء(علیهاالسّلام) نمونۀ بارزی از این اعمال اختلاف برانگیز است.(1)

حضور ائمه(علیهم السّلام) درمجالس عزا

بعضی مداحان در وقت روضه می گویند: هم اکنون ائمه (علیهم السّلام) در مجلس ما حضور دارند. به خصوص وقتی که روضه حضرت عباس (علیه السّلام) خوانده می شود، حضور حضرت ولی عصر(عجل الله تعالی فرجه الشریف) را از مسلمات می دانند. اگرچه این مسئله حاکی از اخلاص و اعتقادات راسخ مداح باشد؛ اما هیچ مبنای دینی و روایی برای این مسئله وجود ندارد.

بهتر است مداح به جای گفتن حضور ائمه (علیهم السّلام) در مجالس عزا، بگوید: «هرجا روضه ائمه و خوانده شود، اهل بیت (علیهم السّلام) به آن مجلس نظر کرده و توجه می کنند. که این بیان با مسلمات دینی ما(قرآن و روایات) هماهنگی

1- همان، 31/1/1393.

کامل دارد.

سؤال: برخی مداحان در ضمن روضه اظهار می دارند که یکی از معصومین (علیهم السّلام) در جلسه حضور دارند، آیا حضور ائمه (علیهم السّلام) به صورت محسوس، آن گونه که آنها اظهار می کنند، ممکن است؟

آیت الله فاضل؛ خیر، صحیح نیست.(1)

آیت الله سیستانی: چنین کلماتی اعتبار ندارد.(2)

سخیف بودن اشعار

به کار بردن الفاظ نامناسب

اشاره

از جمله مواردی که در سخیف بودن اشعار بسیار مؤثر است، به کار بردن الفاظی مثل: «من سگ امام حسینم»، «کبو تر امام»، «گربۀ توام» و الفاظ دیگری که نه با ساحت مقدس ائمۀ اطهار(علیهم السلام) همخوانی دارد و نه قداست مداح اقتضای بیان چنین الفاظی را دارد. متأسفانه، نه تنها به این الفاظ بسنده نمی شود؛ بلکه نام هیئتها را با چنین نامهایی، مثل «سگان حسین(علیه السّلام)» گره زده اند. اگرچه ممکن است هدف مداحان و ذاکرین اظهار وفاداری، عجز

1- مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، ج 5، ص 115 .
2- همان

و خضوع در مقابل ائمه(علیهم السلام) باشد؛ اما به کار بردن این الفاظ و تقلید صدای حیوان، چگونه می تواند اثبات وفا و خضوع کند، در حالی که در متون دینی و احکام اسلامی ما، سگ نه تنها حیوان نجس العین شمرده شده و باید از آن فاصله گرفت؛ بلکه در هیچ روایتی نقل نشده که مجازباشیم خود را تا مقام حیوانیت تنزّل دهیم.

اگر از این انحرافات جلوگیری نشود، در آینده ای نه چندان دور، هیئتهایی نیز با نام انواع حیوانات ظاهر خواهند شد که دشمنان دین اولین کسانی خواهند بود که از این مسئله سوء استفاده خواهند کرد. اگر هیچ دلیل شرعی برای به کار نبردن الفاظ نامناسب در مداحی ها نداشته باشیم، باز هم در جامعهٔ امروزی، مُجوّزی برای بیان الفاظ نامناسب در مجالس اهل بیت(علیهم السلام) نخواهد شد؛ چراکه با اندکی مراجعه به سایتهای اینترنتی و فعالیت های تبلیغی علیه شیعیان، به خوبی روشن می شود که دشمنان ما، خصوصاً وهابیون، برای شیعیان امیرالمؤمنین(علیه السلام) چه فیلمهایی در این زمینه ساخته اند؟! به عنوان نمونه حسینیه ای را به نمایش گذاشته اند که در آن سگان به مداحی اهل بیت(علیهم السلام) مشغول هستند. آیا این فیلم اتخاذ شده از اشعار سخیف مداح های ما نیست؟

ص: 70

احکام صادره از مقام معظم رهبری برای طرد و نهی از چنین فعالیتهای ضد تبلیغی علیه شیعه که برداشت شده از همین شیوه های مداحی بوده، کافی است تا مداحان را به این نکته توجه دهد که وظیفهٔ آنان تنها مداحی کردن نیست؛(1) بلکه حمایت از تشیع و افتخارآفرینی برای اهل بیت(علیهم السلام) بر آنان از اوجب واجبات است. آنان باید با تأسی از شعرای مورد تأیید اهل بیت(علیهم السلام) در طول تاریخ، مانند دعبل خزاعی، سید حِمیَری و... وظیفهٔ تبلیغ دین

و رسالت آگاهی بخشی و هدایت دلها را نیز بر عهده گیرند و در نتیجه باید در به کار بردن الفاظ مناسب در مجالس خود، مراقبت تامّ داشته باشند.

صدای خوب نعمت بزرگی است؛ ولی کافی نیست؛ لذا آگاهی از مسائل شرعی، استفاده از اشعار مناسب و نیز بصیرت داشتن نسبت به مسائل روز، از جمله شروط لازمی است که یک مداح باید از آن برخوردار باشد.

استفتاء

سؤال: به کار بردن الفاظی چون «ما همه سگ حسینیم»

1- همان طور که از اسم مداحان برمی آید، وظیفه این بزرگواران، مدح اهل بیت(علیهم السلام) است، پس چگونه الفاظ نامناسب می تواند مدح حضرات معصومین(علیهم السلام) را شامل شود؟!

در مجالس عزاداری اشکالی دارد؟

آیت الله خامنه ای: به کار بردن این گونه الفاظ در شأن مجالس اهل بیت(علیهم السلام) نمی باشد و چون موجب وهن به مذهب می باشد، جایز نمی باشد.(1)

آیت الله مکارم شیرازی: عزاداری خامس آل عبا از مهم ترین شعائر دینی است؛ ولی باید از سخنان و اشعاری که متناسب با عزاداران اهل بیت(علیهم السلام) نیست، جداً خودداری شود؛ زیرا حضرت سیدالشهدا(علیه السلام) از این گونه امور بیزار است.(2)

سؤال

1. سرودن و خواندن شعرهایی که در آن از الفاظی نامناسب (مثل سگ، الاغ، رقّاص و مانند آن) استفاده شده، و الفاظ مذکور را به ساحت مقدّس ائمّۀ اطهار(علیه السلام) و خودشان نسبت می دهند، چه حکمی دارد؟

2. آیا تقلید صدای سگ، الاغ، کبوتر و... در موقع سینه زدن، جهت اظهار عجز و ارادت در مقابل ائمّه(علیهم السلام) جایز است؟

جواب: عزاداری ائمّۀ اطهار(علیهم السلام)، مخصوصاً خامس آل

1- استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، 9/6/1394.
2- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال 41.

عبا (علیه السلام)، از افضل قربات است و سرودن و خواندن اشعاری که حاکی از مظلومیّت و زحمات و فداکاری آن حضرات باشد، کار بسیار خوبی است؛ ولی باید از هرگونه کاری که باعث هتک حرمت آن بزرگواران می شود، و موجب وهن مذهب در نظر دیگران می گردد، یا به بدن آسیب می رساند، پرهیز گردد. تعبیراتی که در عرف توهین آمیز است، مانند نسبت سگ به خود دادن، یا صدای حیوانات در آوردن، هیچ کدام مناسب مجالس عزاداری نیستند و باید به آنها نصیحت کنند که از این امور - که باعث وهن این مراسم بزرگ و موجب ناراحتی حضرت بقیه اللّه(عجل الله تعالی فرجه الشریف) می گردد - پرهیز کنند.(1)

استعمال جمله «رقّاصه عباسم»

آنچه که بیش از هر چیزی تأسف برانگیز است و سزاوار است برای آن اشک ها جاری شود، مجالسی است که به جای کسب نورانیت و قُرب به اهل بیت(علیهم السلام)، دور شدن از اهل بیت(علیهم السلام) را نصیب برخی می کند. چگونه می شود مسئلهٔ مهمی را که اهل بیت(علیهم السلام) در تمام عمرشان و در هر جایی با آن روبرو می شدند، با آن مبارزه می کردند، اجازه

1- استفتاءات جدید، آیت الله ناصر مکارم شیرازی، ج 3، سؤال 506، ص 177 (با اندکی ویرایش).

دهند که در مجالس منسوب به آنان مطرح شود.

رقاصه دانستن و رقص سماع کردن در مجالس اهل بیت(علیهم السلام) را با چه مبنای دینی می توان توجیه کرد؟ اگر این مسئله را از جمله دسیسه های دشمن ندانیم، چه توجیهی می توانیم از آن داشته باشیم. آیا می توان احساسات و عواطف تحریک شده و عشق وافر به اهل بیت(علیهم السلام) را در این امر دخیل دهیم و عامل توجیه این گونه مداحی ها معرفی کنیم؟ آیا جاهل بودن مداح به مسائل شرعی، قابل توجیه است؟ اگر مداح از مسائل و احکام عملی خود تا این حد آگاهی ندارد، چگونه می تواند به مدح اهل بیت(علیهم السلام) بپردازد؟ آیا صرف صدای خوب برای مداحی کفایت می کند؟ مگر اهل بیت(علیهم السلام) از شیعیان رقص خواسته اند که ما پیشگام در این مسئله شده و خود را رقاصهٔ آنان معرفی می کنیم؟ در حالی که اخبار وارده از آن بزرگواران، مملو از دستور به دوری کردن شیعیان از غنا و پرهیز از مجالس لهو و لعب است.

آزادی و آزادگی

اشاره

امام کاظم(علیه السلام) از جلوی خانهٔ شخصی به نام «بُشر بن حارث» می گذشت. متوجه صدای مجلس آواز و رقص شدند که از خانه بلند بود. از کنیزی که از آن خانه بیرون آمده بود، پرسید: آیا صاحب این خانه آزاد است یا بنده؟

کنیز جواب داد: بنده نیست، آزاد است. امام فرمود: راست گفتی. اگر بنده بود، از مولایش می ترسید. زمانی که کنیز وارد خانه شد، بُشر که بر سر سفرهٔ شراب بود، پرسید: چرا دیر کردی؟ کنیز علت امر و کلام امام را گفت. بُشر همان وقت برخاست و پابرهنه و دوان دوان به خدمت امام کاظم(علیه السلام) رفته، از عمل خویش عذر خواست و توبه کرد، از آن پس وی را بشر حافی (پابرهنه) می گفتند.(1)

اهل کتاب در تورات و انجیل، با بیان همین مسائل، مقام و منزلت پیامبران خود را در حد یک انسان معمولی و حتی پایین تر تنزل داده اند تا با این شیوه بتوانند دستورات صادرهٔ آنان را به صورت کلام بشری (نه آسمانی) به تصویر کشند تا با این شیوه بتوانند به هرزگی بپردازند. آیا این گونه مداحی، تنزّل دادن مقام اهل بیت(علیهم السلام) نیست؟ در حالی که در این مجالس، نه تنها به الفاظ زشت، مثل «رقاصهٔ عباسم» اکتفا نمی شود؛ بلکه در عمل نیز با حرکات بدنی سعی در نمایش دادن عمل رقص هستند. تأسف برانگیزتر اینکه، کسانی که در این مجالس شرکت می کنند، نه تنها نهی از منکر نمی کنند؛ بلکه به تبعیت از مداح جلسه، با

1- الکنی و الالقاب، شیخ عباس قمی، ج 2، ص166 (با کمی تغییر و ویرایش).

تکرار کلمۀ «رقاصۀ عباسم» با وی هم نوا می شوند.

استفتاء

سؤال: آیا گفتن جملاتی، مثل «رقاصم و رقاصم، رقاصۀ عباسم» در مداحی ها و مجالس عزاداری اشکال دارد؟

جواب: هرگونه عبارت سبکی که موهن عزای اهل بیت(علیهم السلام) و دون شأن و مقام آنان باشد، حرام است.(1)

تلفظ موهن نام ائمه(علیهم السلام)

اشاره

متأسفانه از جمله آسیب های مداحی، به کار بردن نام امام حسین(علیه السلام) به صورت ناصحیح و نامتعارف مثل: «حُوسین»، «اوسین»، «سین» و... است. اگر این کلمات سخیف از فرهنگ مداحی اهل بیت(علیهم السلام) کنار نرود، خطر سرایت آن در نام سایر ائمه(علیهم السلام) وجود دارد. علاوه بر آنکه مداح به اعتبار انتسابش به ائمۀ اطهار(علیهم السلام) از مقبولیت اجتماعی برخوردار بوده و عوام، سخنان آنان را به عنوان سند گفتار خود تلقی می کنند و اگر از این گونه کلمات دوری نکنند، کم کم به عنوان یک الگو در جامعۀ تشیع و محاورات اجتماعی ما به کار می رود.

1- استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، 4/5/1394

استفتاء

سؤال: آیا به کار بردن لفظ «حُوسین» یا «سین» به جای «حسین» جایز است؟

جواب: عزاداری خامس آل عبا(علیه السلام) از مهم ترین شعائر دینی است؛ ولی باید از سخنان و اشعاری که متناسب با عزاداران اهل بیت(علیهم السلام) نیست، جداً خودداری شود؛ زیرا حضرت سیدالشهدا(علیه السلام) از این گونه امور بیزار است.(1)

توجه به حواشی

حضرت آیت الله خامنه ای(مد ظله العالی) در مذمت این کار فرمودند: «چیز دیگری که بنده در بعضی از خوانندگان جلسات مداحی اطلاع پیدا کردم، استفاده از مدح ها و تمجیدهای بی معناست که گاهی هم مضرّ است. فرض کنید راجع به حضرت اباالفضل(عجل الله تعالی فرجه الشریف) صحبت می شود؛ بنا کنند از چشم و ابروی آن بزرگوار تعریف کردن. مثلاً قربون چشمت بشم! مگر چشم قشنگ در دنیا کم است؟ مگر ارزش اباالفضل(علیه السّلام) به چشمهای قشنگش بوده؟! اصلاً شما مگر اباالفضل(علیه السّلام) را دیده اید و می دانید چشمش چگونه بوده؟ این ها سطح معارف دینی ما را پایین می آورد. معارف شیعه در اوج اعتلاست. معارف شیعی ما

1- استفتاء پیامکی، آیت الله مکارم، 6/5/1394.

معارفی است که یک فیلسوفِ در غرب پرورش یافته با مفاهیم غربی و بزرگ شدهٔ آشنای با معارف فلسفیِ غرب، مثل «هانری کُربن» را می آورد دو زانو جلوی علامه طباطبایی می نشاند. او را خاضع می کند و می شود مُروِّج شیعه و معارف آن در اروپا.

می شود معارف شیعه را در همهٔ سطوح عرضه کرد. از سطوح ذهن متوسط و عامی بگیرید تا سطوح بالاترین فیلسوفها. ما با این معارف نباید شوخی کنیم... ارزش اباالفضل(علیه السّلام) ارزش حبیب بن مظاهر، ارزش جُون در اینهاست، نه در قد رشیدش یا بازوی پیچیده اش. قد رشید که خیلی در دنیا هست. ورزشکارهای زیبایی اندام که خیلی هستند. این ها که در معیار معنوی ارزش نیست. گاهی روی این تعبیرها تکیه هم می شود! حالا یک وقت شاعری در یک قصیدهٔ سی، چهل بیتی، اشاره ای هم به جمال حضرت اباالفضل(علیه السّلام) می کند. آن یک حرفی است؛ ما نباید خیلی خشکی به خرج دهیم و سختگیری کنیم؛ اما اینکه ما همه اش بیاییم روی ابروی کمانی و بینی قلمی و چشم خمار این بزرگواران تکیه کنیم، اینکه مدح نشد. در مواردی ضرر هم دارد.»(1)

1- همان، 5/5/1384.

بیان خواب و داستانهای ساختگی

اشاره

قرآن کریم در داستان حضرت یوسف(علیه السلام) به لطایف خواب و رؤیای صادقه اشاره کرده است و آن را به عنوان یک حقیقت خارجی به تصویر کشانده و در روایات نیز به مواردی از خواب ها و احکام آن اشاره شده است.

متأسفانه بسیاری از روضه خوان ها به جای بیان واقیعت های تاریخی به خوابهایی استناد می کنند که هیچ گونه سند و مدرکی برای آن ندارند. امام صادق(علیه السلام) به یکی از یارانش فرمود: ای مفضّل! دربارهٔ خواب ها و حکمت درهم آمیختگی راست و دروغ آن نیک بیندیش. اگر تمام خواب ها راست و صادق بود، همهٔ مردم پیامبر [و از اخبار غیب آگاه] بودند و اگر تمام آنها نادرست و کاذب بود، چیزی زاید و بی معنی بود و سودی نداشت. از این رو، گاه راست است که مردم از آن سود می برند و با آن به سوی نیکی می روند و از بدی پرهیز می نمایند و بسیاری از آنها نیز دروغ است تا بر خواب ها اعتماد کامل نشود.(1)

با توجه به اینکه برای حجیت خواب هیچ گونه سندی وجود ندارد، اگر در مجالس مهمی مثل مجالس روضه بیان شود، تحریف واقعیت های تاریخی و به خرافات کشاندن

1- شگفتیهای آفرینش (ترجمه توحید مفضل)، ص 80.

مقام و منزلت اهل بیت(علیهم السلام) است، لذا طرح برخی خواب ها و داستان ها برای عزاداران آسیب های جدیی وارد می کند؛ چراکه موجب می شود برخی باور کنند می توان بر بعضی چیزها که اساس و تکیه گاهی ندارند، اعتماد کرد و بر پایهٔ آن عمل نمود، به خصوص آن که مستمعین به دنبال مطالبی هستند که معاصیِ انجام دادهٔ آنان را به راحتی مورد عفو و شفاعت قرار دهد.

در این صورت بیان خوابهایی که با مبانی معارف اسلامی در تضاد است، مردم را از قبول معارف مُتقَن دچار تردید کرده، در نتیجه خواب را حجّت و معارف صحیح اسلامی را غیر حجت می دانند؛ مثل اینکه هر کس بیشتر سینه و زنجیر بزند و عَلَم هیئت را بیشتر راه ببرد و بیشتر بچرخاند، بهشت برای او تضمین می شود، ولو در بیرون هیئت هر گناهی انجام دهد و هر مال حرامی را بخورد.(1)

شهید مطهری(رحمت الله علیه) در مذمت این مسئله داستان ذیل را نقل می کند:

«یک دزدی بود راه را بر مردم می بست. چقدر مال مردم را چاپیده بود! چقدر آدم ها را کشته بود! چقدر زن ها را بیوه کرده بود! چقدر بچه ها را یتیم کرده بود!

1- سایت نور مگز، مقاله «آسیب شناسی عزاداری»، محمد مهدی فجری، شماره 135 (با کمی تغییر و ویرایش).

یک بار اطلاع پیدا کرد که قافله ای از زوّار می خواهند بروند کربلا، آمد سر گردنه ای کمین کرد که آنها کی از آنجا عبور می کنند، برای اینکه راه را بر زوّار امام حسین(علیه السلام) ببندد، مالشان را بگیرد، عند اللزوم آنها را بکشد، جنایت کند. منتظر بود تا قافله برسد. دو سه ساعت وقت بود. کنار راه خوابش برد. قافله آمد و رد شد، او بیدار نشد؛ ولی در خواب صحنۀ قیامت را دید. دید او را کشان کشان به سمت جهنم می برند. چرا به جهنم می برند؟ حسابش روشن است. کوچک ترین عمل صالحی در نامۀ عمل او نیست، هرچه هست، گناه و جنایت است. بردند و بردند تا لبۀ پرتگاه جهنم؛ ولی جهنم او را نپذیرفت؛ گفت: نه، این را من نمی پذیرم. نپذیرفت و برگشت. آخر، قضیه این طور کشف شد که این مرد چون در کنار راهی خوابیده است که در آنجا قافلۀ زوّار می رفتند و گرد و غبار حرکت زوّار بر لباس او نشسته است، بدون اینکه خودش قصدی داشته باشد؛ بلکه او قصد کشتن این زوّار را داشته است و قصد بردن مال این ها را داشته است.»(1)

این گونه خواب ها و داستان ها در حالی بیان می شوند که امام حسین(علیه السلام) در کربلا به یارانی که بدهی و دِینی بر

1- مجموعه آثار شهید مطهری، حماسه حسینی، ج 17، ص 122.

عهده داشتند، اجازهٔ همراهی و کشته شدن در راه دین و مکتب را نداد.

«موسی بن عُمیر» از پدرش نقل می کند که امام حسین(علیه السلام) {در روز عاشورا} به من فرمود: «ناد أن لا یقتل مَعُی رَجُلٌ عَلیهِ دَینٌ وَ نادِ بِهاَ فِی المَوَالِی فَاِنِّی سَمِعتُ رَسُولَ اللهِ(صلّی الله علیه و آله وسلّم) یَقولُ: مَن مَاتَ وَ عَلیهِ دَینٌ اخذ مِن حَسَنَاتِهِ یَومَ القیامَه؛(1) میان یارانم اعلام کن: هر کس دِینی بر عهده دارد، با من کشته نشود؛ زیرا من از رسول خدا(صلّی الله علیه و آله وسلّم) شنیدم که فرمود: هر کس از دنیا برود و دِینی بر ذمّه داشته باشد، از حسناتش در فردای قیامت (به نفع طلبکار) برداشته می شود.»

استفتاء

سؤال: ذکر داستان ها و رؤیاها دربارهٔ اهل بیت(علیهم السلام) که با مسلّمات قرآنی و روایی منافات دارد، چه حکمی دارد؟

آیت الله صافی گلپایگانی: اگر با مسلّمات مذهب منافات داشته باشد، مردود و حرام است.(2)

1- موسوعه کلمات امام حسین(علیه السلام)، ص 417؛ احقاق الحق، سید نور الدین حسینی مرعشی، ج 19، ص 429؛ نقل از: مقاله «آسیب شناسی مداحی»، محمدمهدی فجری.

2- مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، ج 5، ص 112.

فصل دوم: آسیبهای اجتماعی

1. تعیین اجرت

اشاره

رفتار کاسب کارانهٔ برخی مداحان در تعیین مقدار اجرت و اخذ آن، از جمله آسیب های جدی به دین است. توجه به مادیات، سبب کاهش معنویت و تأثیرگذاری مدح ذاکر بین مردم می شود. نگاه سوء از برگزاری مراسمی که به نام اهل بیت(علیهم السلام) و برای آن بزرگواران برقرار می شود، نتیجه ای جز نارضایتی خود اهل بیت(علیهم السلام) نمی تواند داشته باشد.

«یکی از زمینه های سوء استفادهٔ مالی در مجالس عزاداری، رقابت های شدید میان برخی از گروه ها و هیئت های مذهبی است. این رقابت های نامطلوب، بازار گرم و رونق مندی را برای برخی از صاحبان صدا

ص: 83

و هنر مداحی فراهم کرده است؛ اگرچه اکثر ذاکران و مداحان اهل بیت(علیهم السلام) جز به نیّت تقرّب و اخلاص، زبان به ذکر مصیبت نمی گشایند؛ اما هماره عده ای سُست ایمان و سودجو در گوشه و کنار هستند که زحمات خالصان و زحمت کشان را هدر می دهند تا خود به نان و نوایی برسند.»(1)

امام باقر(علیه السلام) فرمود: اگر کسی به وسیلهٔ ما بخواهد ارتزاق کند، خدای متعال فقر را جایگزین آن می کند.(2)

آنچه که بر محاسن مداح و تأثیرگذاری کلام وی می افزاید، نیّت خالص و عدم تعیین مقدار اجرت است ؛ اگرچه اخذ مال به عنوان هدیه و بدون هیچ پیش شرطی، منع شرعی ندارد؛ بلکه سنت حسنه ای است که خود اهل بیت(علیهم السلام) پایه گذار آن بوده اند.

امام صادق(علیه السلام) نقل فرمود که: پدرم به من فرمود: ای جعفر! از مال خودم فلان مقدار وقف نوحه خوانان کن که به مدت ده سال در ایام حج بر من نوحه خوانی و سوگواری کنند.(3)

1- سایت نور مگز، مقاله «آسیب شناسی مجالس عزداری»، رضا بابایی، شماره 86.
2- کافی، ج 2، ص 298: «أَبِی جَعْفَرٍ(علیه السلام) قَالَ لِی: وَیْحَکَ... وَ لَا تَأْکُلْ بِنَا النَّاسَ فَیُفْقِرَکَ اللَّهُ.»
3- «أَبِی عَبْدِ اللَّهِ(علیه السلام) قَالَ: قَالَ لِی أَبِی یَا جَعْفَرُ أَوْقِفْ لِی مِنْ مَالِی کَذَا وَ کَذَا لِنَوَادِبَ تَنْدُبُنِی عَشْرَ سِنِینَ بِمِنًی أَیَّامَ مِنًی.» (الکافی، ج 5، ص 117).

و در روایت دیگری نقل شده است که سَدیر گفت: به همراه ما زنی بود در قبیله و کنیز نوحه گری داشت و به سوی پدرم آمد و گفت: تو می دانی که معیشت و زندگی ام از خدای متعال به واسطهٔ این کنیز نوحه گر است و من دوست دارم اینکه از امام صادق(علیه السلام) دربارهٔ این کار سؤال کنی؛ اگر حلال است، انجام دهم؛ و الّا این کنیز را بفروشم و از پولش استفاده کنم تا خدای متعال فرجی بر من بگشاید. پدرم به آن زن گفت: به خدا قسم! من امام صادق(علیه السلام) را بزرگ تر از آن می دانم که این مسئله را از وی سؤال کنم. سپس پدرم گفت: هنگامی که خدمت امام صادق(علیه السلام) رسیدم، حضرت را نسبت به این مسئله مطلع کردم، امام فرمود: آیا آن زن برای نوحه خوانی کنیزش (پول و اجرت) شرط می کند یا خیر؟ گفتم: به خدا قسم! نمی دانم. حضرت فرمود: «به آن زن بگو که شرط نکند و آنچه را که به وی عطا می شود، قبول کند.»(1)

استفتاء

سؤال: آیا ذاکر اهل بیت(علیهم السلام) می تواند برای ذکر فضایل و مصائب اهل بیت(علیهم السلام) اجرت طی کند؟

1- «فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ(علیه السلام): أَ تُشَارِطُ قُلْتُ وَ اللَّهِ مَا أَدْرِی تُشَارِطُ أَمْ لَا فَقَالَ قُلْ لَهَا لَا تُشَارِطُ وَ تَقْبَلُ مَا أُعْطِیَتْ.» (همان، باب کسب نوحه، ح 3، ص 117).

جواب: تعیین اجرت شرعاً اشکالی ندارد؛ ولی این کار در شأن ذاکران اهل بیت(علیهم السلام) که باید مظهر تقوا و پارسایی باشند، نیست.(1)

2. عزاداری های طولانی

اشاره

برخی بر این باورند که عزادرای هرچه به نیمه شب و اوایل صبح نزدیک تر باشد، پاداش بیش تری دارد؛ اگرچه تعداد زیادی از مردم نماز صبحشان قضا شود(2) و یا مزاحمتهایی برای همسایگان، و حتی کسانی که در منزل خود بیمار یا سالمندی را نگهداری می کنند، ایجاد گردد.

رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلّم فرمود:

وکسی که به ناحق همسایه اش رااذیت کند، خداوند بوی بهشت رابر او حرام می نمایدو جایگاهش جهنم خواهد بود.بدانید که بدون شک خداوند عزّ و جلّ از مرد درمورد همسایه می پرسد و کسی که حق همسایه اش رااازبین ببرد ازمانیست.(3)

چگونه است که نسبت به نمازهای خویش بی اعتنا

1- استفتاءات جدید،آیت الله مکارم، ج 3، سؤال 503، ص 177.
2- سایت نور مگز، مقاله «آسیب شناسی عزاداری»، محمد مهدی فجری، شماره 135.
3- ثواب الأعمال و عقاب الأعمال ، محمد بن علی(ابن بابویه) ، ترجمه بندرریگی ، ص 599.

باشیم، در حالی که برای مصائب امامی عزاداری می کنیم که در شب عاشورا برای خواندن چند رکعت نماز، درخواست کرد که جنگ را به تأخیر بیندازند.(1)

فراموشی جایگاه رسالت مداحی، سبب شده است بعضی ذاکران اهل بیت(علیهم السلام) از وظیفهٔ اصلی خویش غافل شده و فرع را جایگزین اصل کنند و تا نیمه های شب به سینه زنی و روضه خوانی مشغول شوند و حتی عامل قضا شدن نماز صبح تعدادی از عزاداران شوند، در حالی که وظیفهٔ مداح این نیست که در هر زمانی، حتی نیمه های شب به عزاداری مشغول شود و با دعوت در هر مجلسی، به ذکر مصیبت بپردازد، لذا سزاوار است از باب امر به معروف و نهی از منکر درچنین مجالسی شرکت نکنند.

ص: 87

1- «وَ لَمَّا رَأَی الْحُسَیْنُ (علیه السّلام) حِرْصَ الْقَوْمِ عَلَی تَعْجِیلِ الْقِتَالِ وَ قِلَّةَ انْتِفَاعِهِمْ بِمَوَاعِظِ الْفَعَالِ وَ الْمَقَالِ قَالَ لِأَخِیهِ الْعَبَّاسِ إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَصْرِفَهُمْ عَنَّا فِی هَذَا الْیَوْمِ فَافْعَلْ لَعَلَّنَا نُصَلِّی لِرَبِّنَا فِی هَذِهِ اللَّیْلَهِ فَإِنَّهُ یَعْلَمُ أَنِّی أُحِبُّ الصَّلَاهَ لَهُ وَ تِلَاوَهَ کِتَابِهِ.راوی گفت : امام حسین (علیه السّلام) که دید مردم حریص اند تا هر چه زودتر جنگ را شروع کنند و از رفتار و گفتارهای پندآمیز هر چه کمتر بهره مند می شوند به برادرش عبّاس (علیه السّلام)فرمود: اگر بتوانی امروز اینان را از جنگ منصرف کنی بکن شاید امشب را در پیشگاه الهی بنماز بایستیم که خدا می داند من نماز گزاردن و قرآن خواندن برای او رادوست می دارم. (اللهوف علی قتلی الطفوف، مسلک الثانی فی وصف حال القتال، ترجمه فهری، ص 89).

استفتاء

سؤال: اگر بعضی از واجبات از مکلّف به سبب شرکت در مجالس عزاداری فوت شود، مثلاً نماز صبح قضا شود، آیا بهتر است بعد از این در این مجالس شرکت نکند یا اینکه عدم شرکت او باعث دوری از اهل بیت(علیهم السلام) می شود؟

جواب: بدیهی است که نمازِ واجب، مقدم بر فضیلت شرکت در مجالس عزاداری اهل بیت(علیهم السلام) است و ترک نماز و فوت شدن آن به بهانۀ شرکت در عزاداری امام حسین(علیه السلام) جایز نیست؛ ولی شرکت در عزاداری، به گونه ای که مزاحم نماز نباشد، ممکن و از مستحبات مؤکّد است.(1)

2. تفکیک جلسات جشن و روضه خوانی

مقام معظم رهبری می فرمایند: «البته امروز یک نکته ای در جلسۀ ما وجود داشت که این نکته، نکتۀ مُستَحسنی است. من در این سالهای طولانی، خیلی اوقات به برادران مداح که اینجا می خواندند، این اعتراض را می کردم که جلسۀ جشن و مولودی را تبدیل می کردند به مجلس عزاداری؛ مفصّل روضه خواندند و اشک گرفتند! هر چیزی به جای خودش. به شما می گویند مداح.

1- سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال 1445.

مداح؛ یعنی چه؟ شاخصۀ اصلی شما مداحی است، نه روضه خوانی. روضه بخوانید، بنده طرفدار روضه خوانی ام، خودم هم روضه خوانم. این جور نیست که در مجلس مولودی خوانی ائمه(علیهم السلام) هم حتماً باید یک روضه ای خوانده شود، یک دمی داده شود، یک اشکی گرفته شود؛ هیچ لزومی ندارد. بگذارید عواطفی که مردم نسبت به ائمه(علیهم السلام) دارند، در خارج این جور وانمود نشود که منحصر است در قضیۀ گریه و سینه زنی و عزاداری؛ عزاداری به جای خود، مدیحه و مولودی خوانی و شادی هم به جای خود؛ این ها را نباید با هم مخلوط کرد.»(1)

3. اصرار بر گریۀ بلند

مقام معظم رهبری می فرمایند: «اینکه آقایان مداح ها و روضه خوان ها اصرار می کنند که بلند گریه کنید، لزومی ندارد؛ خوب، آرام گریه کنید. وقتی می خواهند سینه بزنند، اصرار بر اینکه «صدا، صدای این جمعیت نیست.»؛ یا وقتی مردم می خواهند صلوات بفرستند، اصرار بر اینکه «صلوات، صلوات این جمعیت نیست.»! شما بخواهید مردم صلوات بفرستند، ولو توی دلشان. گرم شدن مجلس

1- همان، 11/2/1392.

به این شیوه ها، اصل نیست؛ کاری کنید که دلهای مستمع را در اختیار بگیرید. دل مستمع وقتی در اختیار شما آمد، مقصود حاصل است؛ اگر آهسته هم گریه کند، باز مقصود حاصل است.»(1)

4. خواندن مطربی

در عزای اهل بیت(علیهم السلام) هر کسی می تواند در مدح معصومین(علیهم السلام) شعر گفته و مداحی کند و با مدح آنان، محبت و علاقهٔ خود را نسبت به آنان ابراز کند؛ اما در برگزاری عزاداری در انظار عموم مردم، باید از مداحانی استفاده شود که دارای پیشینهٔ خوبی باشند.

متأسفانه موارد اندکی در مجالس اهل بیت(علیهم السلام) از افرادی استفاده شده که در مجالس لهو و لعب به ترانه خوانی معروف هستند. مؤمنین باید نسبت به این مسئله حسّاس بوده، برای جلوگیری از آن، نهی از منکر کنند.

1- بیانات آیت الله خامنه ای(مد ظله العالی) در دیدار مداحان با ایشان، 13/3/1389.

فصل سوم: آسیبهای شکلی

1. تقلید از آهنگ های مبتذل

اشاره

پیشرفت تکنولوژی و کثرت سبک های متعدد سبب شده تا عزاداری اهل بیت(علیهم السلام) گاه از سبک سنّتی فاصله گرفته، به عزاداری پیشرفته و یا به تعبیر دیگر، عزادرای کلاسیک سوق پیدا کند که نه تنها از قوت محتوایی آن کاسته شده؛ بلکه از آهنگها، وسایل و سبکهایی استفاده می شود که استفاده از آنها در شرع مقدس منع شده است؛ اما متأسفانه احساسات کاذب بعضی مداحان سبب شده برای توجیه کار خویش، آن را حمل بر عشق و ارادت بسیار به ائمۀ اطهار(علیهم السلام) کنند.

سؤال اساسی اینکه: چگونه می شود از آهنگهایی

ص: 91

که اهل بیت(علیهم السلام) ما را از شنیدن آن نهی کرده اند، در مجالس عزای آنان استفاده کرده، آن را عشق و ارادت به اهل بیت(علیهم السلام) بدانیم؟ جوانی که با آهن گهای مبتذل غربی آشنا باشد - ولو یک بار در چنین مجالس عزاداریی شرکت کند - چه تصوری از دین می تواند داشته باشد؟ آیا این گونه تقلیدپذیری ، سبب جذب دین جوانان خواهد شد؟ بر فرض که سبب جذب به دین شود، چگونه می توان به آنان تفهیم کرد که آهنگ های مبتذل غربی حرام بوده و باید از آنها فاصله بگیرد؟ اینکه بزرگان دین تأکید دارند که عزاداری ها را به صورت سنّتی انجام دهید، برای همین تقرّب بیشتر مردم به دین است. (1)

تأکیدات مکرّر مقام معظم رهبری در این سالهای اخیر (سال 84(2) ، 86(3)، 87(4) ، 89(5)، 90(6)) حاکی از اهمیت این مسئله است. از جمله ایشان می فرمودند: «حالا گیرم که چهار نفر را هم جذب کند. نه، آهنگ باید سنگین، متین و متناسب با محتوایی باشد که

1- همان، در جمع روحانیون استان کهکلویه و بویر احمد، 17/3/1373.
2- همان، در جمع مداحان و شاعران اهل بیت(علیهم السلام)، 5/5/1384.
3- همان، 14/4/1386.
4- همان، 4/4/1387.
5- همان، 13/3/1389.
6- همان، 3/3/1390.

شما دارید عرضه می کنید. خدای نکرده به سمت آهنگهای حرام و آهنگهایی که گناه است، سوق پیدا نکند. این هم خیلی نکتهٔ اساسی و مهمی است. هر شعری، هر تصنیفی، هر ترانه و آهنگی که خوانده شد، قابل تقلید نیست. چیزهایی هست که خودش فی نفسه حرام است. اگر چنانچه وارد عرصهٔ مداحی و بیان حقیقت و بیان خدا و پیغمبر شد، آن وقت حرمتش دو برابر خواهد شد. بنابراین، آهنگ هنرمندانه و خوب و متناسب و شعر خوب و صدای خوش و شاید از همه بالاتر، دل پاک و مطهر و بااخلاص مداح محترم، لازم و مهم است.»(1)

استفتاء

سؤال: آیا استعمال آلات موسیقی در دسته های عزاداری، جایز است؟

آیت الله خامنه ای: استفاده از آلات موسیقی، مناسب با عزاداری سالار شهیدان(علیه السلام) نیست و شایسته است مراسم عزاداری به همان صورت متعارفی که از قدیم متداول بوده، برگزار شود.(2)

1- همان، 13/3/1389.
2- أجوبه الاستفتاءات (فارسی)،آیت الله خامنه ای، سؤال 1448، ص 324.

آیت الله تبریزی: جایز نیست.(1)

آیت الله فاضل لنکرانی: استعمال آلات لهو و لعب مطلقاً حرام است.(2)

1- استفتائات جدید، آیت الله میرزا جواد آقا تبریزی، ج 2، سؤال 973، ص 214.

2- جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل لنکرانی، ج 1، سؤال 991، ص 244.

فصل چهارم: آسیبهای اخلاقی

اشاره

هر کسی در هر شأن و لباس و اعتباری که قرار دارد، در معرض خطرات اخلاقی مربوط به خویش است. که ما در این فصل به تناسب موضوع، چند مورد از رذایل اخلاقی مرتبط با مداحان را ذکر می کنیم:

1. غرور و تکبر

صدای خوب، از جمله نعمت های خدادای است؛ که اگر در مسیر صحیح قرار نگیرد، خطر نهادینه شدن رذایل اخلاقی، از جمله غرور و تکبر انسان را تهدید می کند. امام سجّاد(علیه السلام) فرمود: «رُبَّ مَغْرُورٍ مَفْتُونٍ یُصْبِحُ لَاهِیاً ضَاحِکاً یَأْکُلُ وَ یَشْرَبُ

ص: 95

وَ هُوَ لَا یَدْرِی لَعَلَّهُ قَدْ سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللَّهِ سَخَطَهٌ یَصْلَی بِهَا نَارَ جَهَنَّمَ؛(1) «چه بسیار فریفته ونیرنگ خورده ای که سرگرم بازی وخنده است، می خورد ومی نوشدو غافل ازآن است که هر لحظه امکان دارد خشمی از جانب خدا او رادر بر گیرد ودر آتش جهنّم سرنگونش سازد»(2)

صداها در زیبایی مساوی نبوده، بعضی از صدای بهتری برخوردارند که اگر مراقبت از نفس نباشد، سبب خودبرتربینی کاذبی می شودکه ممکن است یک مداح خود را از دیگر مداحان بالاتربداند. صدای خوب، فرع بر اخلاص و تقواست که متأسفانه گاهی این مسئله مورد غفلت واقع می شود و هدف اصلی از مدح اهل بیت(علیهم السلام) در حاشیه قرار گرفته، تصور می کنند که کار خوب و افضل اعمال، داشتن صدای زیبا و اشک گرفتن است.

قرآن کریم در دوری از چنین خطرات اخلاقی با ظرافت خاصی هشدار می دهد:«قُل هَلْ نُنَبِّئُکُمْ بِالْأَخْسَرینَ أَعْمالاً * الَّذینَ ضَلَّ سَعْیُهُمْ فِی الْحَیاهِ الدُّنْیا وَ هُمْ یَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ یُحْسِنُونَ صُنْعاً»(3)؛ «بگو: آیا به شما خبر دهیم که زیانکارترین (مردم) در کارها، چه کسانی هستند؟ آنها که

1- تحف العقول، ص 282.
2- تحف العقول/ ترجمه حسن زاده ؛ ص 497
3- کهف/ 103 - 104.

تلاشهایشان در زندگی دنیا گم (و نابود) شده؛ با این حال می پندارند کار نیک انجام می دهند!»

لذا خداوند معیار ارزش گذاری انسان ها را تقوا و اخلاص معرفی کرده است و می فرماید: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكُمْ»(1)؛ «گرامی ترین شما نزد خداوند، باتقواترین شماست.» که این امر جز با مراقبت نفس، حاصل نخواهد شد.

2. ریا

ریا در مداحی آن است که نیّتش از مدح اهل بیت(علیهم السلام)، نشان دادن خود باشد. مثلاً به مستمعین بهفماند که چه اشعار زیبایی را برای خواندن انتخاب کرده و یا با چه لحن و صدای زیبایی شعر می خواند، و یا به همراهان نشان دهد که چه جمیعیت زیادی در مجلس وی حاضر شده اند و...

بنابراین، مداحانی که بیش تر در معرض چنین انحرافی هستند، باید توجه شان به وساوس شیطانی بیشتر باشد، بنابراین سزاوار است قبل از برگزاری عزاداری، برای رهایی از این رذیلهٔ اخلاقی، به خود اهل بیت(علیهم السلام) توسل کنند.

1- حجرات/ 13.

3. تعریف از خود یا میزبان

یکی دیگر از آسیب های اخلاقی مداحان، تعریف و تمجید بیش از حد از بانیان و میزبانان مجلس است. متأسفانه چنین کسانی هم قصد حفظ جایگاه شخصیتی خویش را دارند و هم می خواهند توجه بیش تر بانیان را به خود جلب کنند؛ که هر دو امر با اخلاص مداح ناسازگاری دارد.

ص: 98

فصل پنجم: آسیبهای مداحی و عزاداری زنان

اشاره

حرکت عاشورایی حضرت زینب کبری(سلام الله علیها) از مدینه به کربلا، و سرپرستی اسرا و عزاداری های حضرت در جریان پس از کربلا سبب شده که نه تنها مردان؛ بلکه زنان نیز به خیل عظیم کاروان حسینی پیوسته، در با شکوه تر شدن عزاداری ها نقش مهمی را ایفا کنند و در مبارزه با ظلم و استکبار وقت، درکنار مردان تلاش نمایند، به گونه ای که در طول قرون متمادی و خصوصاً دوران دشوار مبارزه با طاغوت در عصر حاضر، همین مجالس عزاداری زنان در زنده نگهداشتن روح حسینی و تفکر پیروزی خون بر شمشیر و یکی از عوامل مهم پیروزی انقلاب اسلامی به شمار می رود.

مردان و زنان می توانند در عزای خاندان اهل بیت(علیهم السلام)

شرکت کرده، مجالس عزا به پا کنند؛ اما امروزه شرکت در مجالس عزادری و در مواردی برگزاری مرثیه خوانی زنان با آسیب های جدیی مواجه شده که لازم است در این فصل به نکاتی از آن موارد اشاره شود.

1. اختلاط

اشاره

اهتمام شرع مقدس به حفظ حریم زن و مرد نامحرم و دوری از اختلاط آنها، خصوصاً در مجالس عزا و محیط های مقدس، حساسیت امر را دو چندان می کند که به دلیل عدم برنامه ریزی مناسب در تفکیک زن و مرد و نیز عدم آگاهی مردم به احکام شرع مقدس در حفظ این حریم، برخی شرکت کنندگان در مجالس عزاداری، به این امر به صورت سطحی نگریسته و مرتکب بعضی از معاصی می شوند.

استفتاء

سؤال: حرکت زنان با وضع نامناسب به دنبال هیئت های عزاداری که موجب بروز گناهان و آلودگی هایی می شود، چه صورتی دارد؟ برای عزاداری بانوان چه روشی را توصیه می فرمایید؟

جواب: عزاداری خامس آل عبا و سایر معصومین(علیهم السلام) از افضل قربات است؛ ولی مردان و زنان باید طوری رفتار کنند

ص: 100

که آمیخته با خلاف شرع نشود.(1)

2. مرثیه خوانی زنان

اشاره

اسلام نسبت به شخصیت زن با حساسیت ویژه ای سخن می گوید. با توجه به اینکه اسلام از ظرافت خلقت وجودی زن آگاه است، به تمام ابعاد شخصیتی وی توجه داشته، احکام و آداب خاصی را برای زندگی فردی و جمعی آنان بیان کرده است که از جملهٔ آنها، آداب سخن گفتن و مواجهه با نامحرمان است. قرآن کریم صراحتاً به زنان پیامبر اکرم(صلّی الله علیه و آله وسلّم) دستور داده که مبادا به گونه ای سخن بگویید که انسان های مریض بیماردل نسبت به شما طمع کرده و با نگاه آلوده به شما بنگرند: «یا نِساءَ النَّبِیِّ لَسْتُنَّ کَأَحَدٍ مِنَ النِّساءِ إِنِ اتَّقَیْتُنَّ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیَطْمَعَ الَّذی فی قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاً»(2)؛ «ای همسران پیامبر! شما اگر پرهیزکاری پیشه کنید [از نظر منزلت و موقعیت] مانند هیچ یک از زنان نیستید، پس در گفتار خود، نرمی و طنّازی [چنانکه عادت بیشتر زنان است] نداشته باشید، تا کسی که بیماردل است، طمع کند، و سخن پسندیده و شایسته گویید!»

مداحی زنان مستلزم تغییر صدا و ایجاد حزن است ،به

1- استفتاءات، آیت الله مکارم، ج 3، سؤال 504، ص 177.
2- احزاب/ 32.

خصوص مولودی خوانی زنان، که باید در نهایت پنهانی- بدون آنکه شنوندهٔ نامحرمی را به خود جذب کند - انجام شود.

استفتاء

سؤال: مرثیه خوانی یا مداحی زنان با بلندگو، به طوری که هر شنونده ای را جذب می کند، چه صورت دارد؟

جواب: جایز نیست.(1)

ص: 102

1- استفتاءات، آیت الله مکارم، ج 2، سؤال 764، ص 247. آیت الله خامنه ای: سؤال: آیا خواندن زن در مجالس عزاداری با علم او به اینکه مردان نامحرم صدای او را می شوند، جایز است؟ جواب: اگر خوف مفسده باشد، باید از آن اجتناب شود. (سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال 1459).

فصل پایانی

اشاره

یکی از خدمات مداحان و ذاکران ، اداره مجالس ترحیم وسوگواری برای اموات است دراین مجالس نیازها ونکاتی مورد توجه است که مداحان و عزاداری لازم است رعایت کنند.

وظیفه مداحان در مراسم سوگواری

اشاره

عزاداری اموات منحصر به زمان خاصی نیست؛ بلکه امکان دارد در یک هفته چند مجلس عزا برگزار شود که صاحبان عزا با دعوت مداح، قصد اقامۀ عزا را داشته باشند. مداح که یکی از ارکان برگزار کننده این مجالس به شمار می آید، سزاوار است با انگیزه الهی ، استفاده ارزشی ازاین مجالس راداشته باشد و با انتخاب اشعار پندآموز اعتقادی و اخلاقی مناسب، سعی در آشنا کردن مردم با زلال معرفت

ص: 103

الهی و نیز توجه دادن آنان به آخرت داشته باشد.

مداح نباید، فراق میت را بصورت گسترده در مدح خود مورد توجه قرار دهد تا عامل جزع و بی تابی بیشتر صاحبان عزا شود چرا که در لسان اهل بیت(علیهم السّلام) و از جزع و بی تابی کردن نهی شده بنابراین باید با اشعار مناسب و روضه خوانی اهل بیت (علیهم السّلام) مایه آرامش و تسلی صاحبان عزا را فراهم سازد.

پذیرایی از مهمانان

اشاره

آنچه که امروزه شاهد آن هستیم سنت نادرست پذیرایی صاحبان عزا است که هر سال با شیوه ای غیر اصولی تر رو به فزونی است. متأسفانه پذیرایی از مهمانان برای بعضی از صاحبان عزا بالخصوص افراد تنگ دست، سبب شده تا بر غم و اندوه آنان افزوده شود لذا برای آنکه در مصیبت عزای خود اندوهناک باشند ناچارا برای حفظ آبروی خویش با هزینه های سنگین و در وعده های غذایی چند روزه گرفتار قرض می شوند در حالی که سیره و روایات اهل بیت (علیهم السّلام) تهیه غذا و فرستادن آن برای صاحبان عزا است. امام صادق (علیه السّلام) فرمود: غذا خوردن نزد کسانی که مصیبت به ایشان وارد شده با کسی را از دست داده اند از رسوم مردم دوران جاهلیت و کافران است، وسنت فرستادن غذا از سوی آشنایان و همسایگان برای خانواده مصیبت داراست

ص: 104

آنچنان که وقتی خبر کشته شدن جعفر به پیامبر(صلّی الله علیه و آله وسلّم) رسید در مورد خانواده جعفر بن ابی طالب (علیه السّلام) فرمود. امام صادق فرمود:

هنگامی که جعفر بن ابی طالب(علیه السّلام) کشته شد رسول خدا (صلّی الله علیه و آله وسلّم) بحضرت فاطمه (علیهاالسّلام) فرمود که نزد همسر جعفر اسماء بنت عمیس و سایر زنان او به تعزیت و تسلیت برود و برای ایشان تا سه روز غذا تهیه کند و بفرستد، و این سنت طعام فرستادن برای خانواده داغدار و مصیبت دیده پس از آن، جریان پیدا کرد.(1)

مسأله

بعد از دفن مستحب است صاحبان عزا را، سرسلامتی دهند ولی اگر مدتی گذشته است که به واسطه سرسلامتی دادن، مصیبت یادشان می آید، ترک آن بهتر است و نیز مستحب است تا سه روز برای اهل خانۀ میت غذا بفرستند و غذا خوردن نزد آنان و در منزلشان مکروه است. (2)

لطمه زدن عزاداران

اشاره

وابستگی به خانواده سبب شده تا بسیاری از افراد در

1- من لا یحضره الفقیه / ترجمه غفاری، علی اکبر ومحمد جواد و بلاغی، صدر ؛ ج 1 ؛ ص 265.
2- توضیح المسائل مراجع، ج 1، مسأله 632 ، ص 347.

وقت از دست دادن عزیزان ، صبروشکیبایی خود را از دست داده و با زدن به سروصورت خود سعی در دلداری دادن خود کنند در حالی که اهل بیت (علیهم السّلام) از هرگونه لطمه زدن و خود زنی در مراسم ترحیم به شدت نهی کرده اند و بگونه ای که در بعضی از موارد کفاره ی برای آن تعیین کرده اند لذا با توجه دادن به امتحان الهی، شیعیان را به صبر و دوری از جزع، ترغیب می کردند تا از اجر فراوان آن محروم نگردند.

حضرت باقر(علیه السّلام) فرماید:

سخت ترین جزع و بی تابی، فریاد کشیدن به وا ویلا و ناله کشیدن، و لطمه به صورت زدن و به سینه کوبیدن و موی کندن است. و کسی که جلسه نوحه سرائی برپا کند، صبر در مصیبت نکرده است، و کسی که صبر در مصیبت نماید و کلمه إنالله و إنا إلیه راجعون» بگوید و حمد خدای را به جا آورد، بتحقیق به کار و مشیت خدا راضی است، و اجراو برخدا است.(1)

رسول خدا(صلّی الله علیه و آله وسلّم) فرمود:

از ما نیست کسی که به هنگام مصیبت سیلی به

ص: 106

1- ارمغان شهید(ترجمه مسکن الفؤاد) ؛ عباس مخبر دزفولی ؛ ص 97.

صورت خود زند و گریبان خود را پاره کند.(1)

پیامبر (صلّی الله علیه و آله وسلّم)فرمود:

خدا لعنت کند آن زنی را که در مصیبت صورت خود را بخراشد، و گریبان خویش را پاره کند، و فریاد وای و هلاکت سر دهد.(2)

حکم فقهی

مسأله: جایز نیست انسان در مرگ کسی صورت و بدن را بخراشد (وسیلی بزنند)(3) و به خود لطمه بزنند.(4)

روش صحیح مداحی

اگرآسیب های بیان شده در مداحی را از مداحی اصیل و سنتی منزّه و جدا کنیم، عملاً به مداحی که مطلوب شارع مقدس است، خواهیم رسید که عبارت است از:

1. استفاده از اشعار و روضه های نقل شده در کتب

معتبره؛

1- آرام بخش دل داغدیدگان (ترجمه مسکن الفؤاد)؛ حسین جناتی ؛ص . 251
2- همان.
3- آیت الله تبریزی ره، توضیح المسائل مراجع، ج 1، ص 347 ، مسأله 634.
4- بنابر فتوای امام خمینی، آیت الله خامنه ای، آیت الله نوری همدانی،فاضل لنکرانی، صافی گلپایگانی، توضیح المسائل مراجع، ج 1، ص347 ، مسأله 634.

2. استعمال اشعاری با محتوایی متضمن معارف اسلامی، اعم از نکات اخلاقی، تربیتی، فضائل و مناقب اهل بیت (علیهم السّلام) و به دور از هرگونه الفاظ غلوآمیزو پرهیز از اهانت به دیگر فرق اسلامی و تفرقه افکنی؛

۳. تولید سبک های سنگین و اصیل مداحی و پرهیز از هرگونه تقلید آهنگ های مبتذل؛

4. پرهیز از بیان خواب ها و داستان های نامعتبر در روضه ها؛

5. طولانی نشدن جلسات، به ویژه شبها؛

6. تعطیل کردن مراسم در وقت نماز؛

7. اخلاص در مداحی و دور بودن از هرگونه انگیزه های مادی و دنیوی.

ص: 108

بخش سوم: آسیبهای عزاداری

اشاره

ص: 109

پیشینۀ عزاداری

«عزاداری در اسلام سابقه های دیرین دارد و از اخبار بر می آید که پیامبر(صلّی الله علیه و آله وسلّم) نیز آن را تأیید کرده، در برگزاری آن همت می گماشت. ابن هشام می نویسد: بعد از تمام شدن جنگ اُحد، وقتی رسول خدا(صلّی الله علیه و آله وسلّم) به خانۀ خود می رفت، عبورش به بعضی ازمحله ها افتاد و صدای زنان آنها - که بر کشتگانشان گریه می کردند - به گوش آن حضرت(صلّی الله علیه و آله وسلّم) رسید(صلّی الله علیه و آله وسلّم) و موجب شد که اشک بر صورت حضرت (صلّی الله علیه و آله وسلّم) نیز جاری گردد و در پی آن بفرماید: کسی نیست که بر حمزه بگرید! سعد بن معاذ و اسید بن حضیر پس از آگاهی از این موضوع، زمانی که به خانه های خود باز گشتند، به زنان قبیله شان دستور دادند که لباس عزا بپوشند و به درِ مسجد بروند و در آنجا برای حضرت حمزه(علیه السلام) اقامۀ عزا و ماتم کنند. وقتی رسول خدا(صلّی الله علیه و آله وسلّم) صدای

ص: 111

گریۀ آنها را شنید، از خانۀ خویش - که جنب مسجد بود - بیرون آمد (از آنها سپاسگزاری کرد و) فرمود: به خانه های خود بازگردید، خدایتان رحمت کند!

با شهادت امام حسین(علیه السلام) و یارانش در محرم 61 عزاداری وارد مرحله ای جدید شد و در گستره ای وسیع تر از جهان اسلام برگزار گردید. با این تفاوت که دیگر تنها گریه و ندبه برای از دست دادن عزیز یا عزیزان نبود؛ بلکه از یک سو به ابزاری قاطع برای مبارزه با ستمگران و غاصبان تبدیل شد و از سوی دیگر، تبیین کننده، حافظ و حامل اسلام راستین گردید. از این رو، ائمۀ طاهرین(علیهم السلام) در اقامه و اشاعۀ آن از هیچ کوششی دریغ نکردند، چنان که خانوادۀ امام حسین(علیه السلام)، همچون زینب (علیهاالسّلام)و امّ کلثوم(علیهاالسّلام) و امام سجاد(علیهم السلام) برای شهدای کربلا به نوحه سرایی پرداختند، به طوری که کوفیان - که در قتل امام حسین(علیه السلام) و یارانش نقشی مستقیم داشتند - در کوی و بازار عزاداری می کردند.»(1)

بنابراین، این سبک عزداری ها از زمان پیامبر اکرم(صلّی الله علیه و آله وسلّم) وجود داشته است؛ اما کیفیت و گسترش آن از زمان شهادت حضرت سیدالشهدا(علیه السلام) شروع و با عزاداری اهل بیت(علیهم السلام)

1- سایت نور مگز، مقاله «نگاهی به پیشینه عزادرای در اسلام (قبل از صفویه)»، اصغر فروغی، شماره 84و 85..

رنگ و بوی دیگری به خود گرفت، به گونه ای که امروزه این صدای قیام برای عدالت خواهی و مبارزه علیه ظلم در قالب عزاداری بر سیدالشهدا(علیه السلام)، نه تنها در کشورهای اسلامی؛ کفر نیز به گوش جهانیان می رسد.

آسیب های عزاداری

اشاره

انقلاب اسلامی که برگرفته از اندیشهٔ ناب اسلامی و حاکی از عقیدهٔ راسخ به دین مبین اسلام است، سبب شده تا دشمنان دست پلید خود را به سمت این مجالس دراز کرده و با روش های مختلفی به فک ضربه زدن برآیند آسیب هایی که نتیجه اش سُست کردن عقاید شیعه و بی اعتنایی به مسائل شرعی را به همراه دارد. در این بخش، سعی شده انواع آسیب های عزاداری را در چند دستهٔ اجتماعی، عقیدتی و جسمانی تقسیم کرده، به شرح هر یک بپردازیم.

فصل اول: آسیب های اجتماعی

1. فاصله گرفتن از مسجد و منبر

اشاره

عشق و علاقه به خاندان اهل بیت(علیهم السلام) سبب شده است در ماه محرم و صفر هر کسی به وسع توان خود، سعی در برپایی هرچه با شکوه تر مراسم عزاداری داشته باشد و ارادت خود را به خاندان اهل بیت(علیهم السلام) به نوعی نشان دهد؛ اگرچه این کار قابل ستایش و دارای اجری فراوان است؛ اما با زیاد شدن خیمه های عزا، عملاً شاهد فاصله گرفتن مردم از مساجد هستیم، در حالی که ائمه(علیهم السلام) سعی در سوق دادن مردم به حضور پررنگ در مساجد داشتند.

ایستگاه های صلواتی نیز از جمله مکان هایی هستند که امروزه در ایام محرم به وفور در کنار مساجد و کوچه ها سر

ص: 115

برافراشته اند که سبب شده جوان ها به جای کسب معارف الهی در مساجد، به سمت این ایستگاه ها سوق پیدا کنند.

پیامبر اکرم(صلّی الله علیه و آله وسلّم) فرمود: در روز قیامت سه چیز به خدا شکایت می کنند: قرآن، مسجد و عترت (من). قرآن می گوید: پروردگارا! مرا سوزاندند و در هم کوبدند. مسجد می گوید: پروردگارا! مرا تعطیل کردند و ضایع نمودند. عترت می گوید: پروردگارا! ما را کشتند و طرد کردند و آواره ساختند.(1)

بنابراین، برای بهره مندی از برکات مسجد و منبر، سزاوار است که مراسم عزاداری در خیمه ها و تکیه ها را بعد از اتمام عزاداری مساجد برگزار کنند.

استفتاء

سؤال: در خصوص دسته جات عزاداری حضرت ابا عبدالله(علیه السلام) مواردی رؤیت می شود که به نحوی مقدمهٔ فساد محسوب می شود و مردم به خاطر نگاه کردن به این دسته جات، مساجد را خالی گذاشته و بالطبع اختلاط زن و مرد صورت گرفته و منجر به یک رشته مفاسد اجتماعی می گردد. نظر مبارک در مورد این قبیل مراسم ها چیست؟

جواب: مراسم عزاداری سیدالشّهدا(علیه السلام) از بزرگ ترین

1- خصال، شیخ صدوق، ترجمه جعفری، ص 257.

شعائر دینی است و جلوی بسیاری از توطئه های دشمنان را می گیرد، و هرگز نباید تعطیل شود؛ ولی جلوی سوءاستفاده ها را باید گرفت و باید به مردم گوشزد نمود که مساجد را خالی نگذارند و نماز جماعت را در مساجد به موقع فراموش نکنند، و بحمداللّه در این سال ها در مراسم عزای حسینی، نماز جماعت احیا شده است.(1)

2. عدم رعایت حقوق وقف و بیت المال

اشاره

یکی دیگر از آسیب های عزاداری، تصرفاتی است که در مال وقفی انجام می شود. گاهی برای خواندن زیارت و ادعیه، کتب ادعیهٔ وقف شده را از مساجد به حسینیه ها و تکایا می برند و حتی برای پختن غذا ونیز روضه خوانی و مداحی، ظروف غذا و بلندگوهای وقف شده را از محل خود خارج می کنند، در حالی که شرع مقدس از انجام این اعمال به شدت نهی کرده است.

حکم فقهی

مسأله: فرشی را که برای حسینیه وقف کرده اند، نمی شود برای نماز به مسجد ببرند؛ اگرچه آن مسجد نزدیک حسینیه باشد و اگر ندانند آن فرش مخصوص حسینیه است یا نه؛

1- استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج 2، ص 248، سؤال 766.

باز بردن آن به جای دیگر صحیح نیست. همچنین سایر اموال وقف، حتی مهر نماز مسجدی را به مسجد دیگری نمی توان برد.(1)

استفتاء

سؤال: اکثر هیئت های محلی که به مدت ده روز برگزار می شوند، جهت چراغانی جلوی تکیه یا هیئت از برق اصلی شهر انشعاب گرفته و استفاده می کنند. حکم شرعی آن چیست؟

جواب: اگر با مجوز قانونی باشد، اشکال ندارد؛ اما باید وجه برق را بپردازند؛ اما اگر بدون مجوز باشد، اصل کار خلاف است و موجب ضمان هم هست؛ یعنی هزینهٔ برق مصرفی را باید بپردازند. عزادار سید و سالار شهیدان به هر حال قانون نظام اسلامی را رعایت می کند و نسبت به این حقوق عمومی و بیت المال هم مواظبت دارد.(2)

3. کم رنگ شدن منبر و وعظ

اشاره

از زمان میزرای شیرازی که فتوای حرام بودن تنباکو، اعلام شد دشمنان دین به قدرت معنوی مراجع تقلید

1- رساله توضیح المسائل، آیت الله فاضل، ص 494، مسئله 2193؛ رساله توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص 451، مسئله 2319.
2- KHAMENEI.IR پایگاه اطلاع رسانی مطابق با فتاوای آیت الله خامنه ای.

و علمای دین آگاه شده و تا کنون با شیوه های مختلفی درصدد ضربه زدن و ایجاد شکاف بین مردم و علما شدند که پس از گذشت چندین دهه و تلاش های مستمر معاندان دین، امروزه شاهد این فاصله و شکاف هستیم بگونه ای که متولیان امر با بهانه های واهی از دعوت علما در بعضی از عزاداری اهل بیت (علیه السّلام) جلوگیری کرده و تنها به ذکر مصیبت و سینه زنی و زنجیر زنی توسط مداح بسنده می کنند.

در حالی که اگر نقش مساجد و منبرها در هدایت آفرینی و گسترش معارف دینی کم رنگ شود، بسیاری از مردم، به ویژه جوانان از هدف اصلی برپایی مجالس عزاداری غافل و بی نصیب می مانند، لذا بسیار دیده شده که جمعیت حاضر در جلسات سخنرانی بسیار کم تر از زمانی است که مداح به جلسه وارد می شود و عزاداری می کند.

«متأسفانه عامۀ مردم بیش از شنیدن سخنان عالمانه و مباحث علمی، میل به شنیدن نغمه های حزین دارند و ذکر مصیبت را مهم تر از بیانات علمی دربارۀ امام حسین(علیه السلام) می دانند. به همین دلیل، به مرور زمان حضور عالمانۀ خطیبان هر روز کم رنگ تر می شود و در عوض سوگ خوانان هر روز سهم بیش تری از این مجالس را می گیرند.»(1)

1- سایت نور مگز، مقاله «آسیب شناسی مجالس عزاداری»، رضا بابایی، ص 32، شماره 86.

مدت زمان تبلیغ طلاب و اهل علم در ایام محرم،ماه رمضان، فاطمیه و... بسیار محدود است و بسیاری از افراد (اعم از زن و مرد) که و طالب کسب احکام دین هستند، تنها در همین ایام به اهل علم دسترسی مستقیم دارند و عدم حضور علما در مجالس عزا، به نوعی در جهالت نگهداشتن مردم و دور کردن آنان از احکام دین است، در حالی که هدف از قیام سیدالشهدا(علیه السلام) و برگزاری مجالس عزا، آشنا کردن مردم با معارف دین و احکام اسلامی و نیز دور کردن آنان از جهل و گمراهی است.

امیرالمؤمنین(علیه السلام) می فرمایند: «إِلَی اللَّهِ أَشْکُوا مِنْ مَعْشَرٍ یَعِیشُونَ جُهَّالاً وَ یَمُوتُونَ ضُلَّالاً؛ به خدا شکوه و ناله می کنم از گروهی که جاهلانه زندگی می کنند و در گمراهی می میرند.»

بنابراین، لازم است متولیان امور هیئت ها و مساجد، با دعوت از روحانیون ، زمینۀ حداکثری را برای بیان احکام دین به وجود آورند و از اکتفا کردن به سینه زنی و زنجیرزنی (بدون بیان احکام الهی و معارف دین)، خودداری کنند. همچنین از دعوت افراد غیر روحانی خودداری کنند؛ که این کار مستلزم این است که گاهی بیان معارف اسلامی به دست کسانی بیفتد که دین را بر مبنای هوا و هوس خویش تفسیر

به رأی می کنند. متأسفانه امروزه ظهور فرقه های انحرافی در جامعه، حاصل چنین فاصله هایی است.

استفتاء

سؤال: آیا تشکیل مجلس فقط به صورت مداحی و بدون استفاده از ارشادات خطبا، جایز است؟

جواب: باید از این کار جداً پرهیز کرد؛ چراکه اهداف مقدس امام حسین(علیه السلام) را به خطر می اندازد. به علاوه، مردم بسیاری از اصول و فروع و تعلیمات اسلام و ارزشهای والای آن را در این مجالس از خطبا فرا می گیرند و گاه در غیر این مجالس، برای آنها ممکن نیست.(1)

4. تداخل عزاداری با وقت نماز

اشاره

وقت نماز ظهر عاشورا فرا رسید. امام حسین(علیه السلام) به «زهیر بن قین» و «سعید بن عبدالله» امر کرد که با نصف کسانی که باقی مانده بودند، پیش روی آن حضرت بایستند. آنگاه حضرت با سایر اصحاب، نماز خوف خود را خواند. در این هنگام تیری به طرف حضرت(علیه السّلام) آمد، سعید بن عبدالله به پیش آمد و خود را سپر امام حسین(علیه السلام) نمود، و همچنان استوار ایستاد و تیرها را به جان خرید، تا اینکه بر اثر

1- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال 29.

شدّت جراحات به زمین افتاد...، سپس به شهادت رسید.(1)

قیام امام حسین(علیه السلام) در روز عاشورا اعلانی بر اصل بودن نماز و فرع بودن جنگ بود که متأسفانه در بعضی از عزاداریها، با وجود شنیدن بانگ اذان، شاهد بی اعتنایی عملی به این مسئله هستیم و مداحان به جای اتمام مجلس عزا، همسو با جمعیت به عزاداری پرداخته و از تذکر عادی به متصدیان امر، برای اتمام عزاداری و اقامهٔ نماز اول وقت نیز دریغ می ورزند.

شهید مطهری(رحمت الله علیه) می فرماید: تمایل مخاطب عام بیشتر به مطالبی است که در جهت تأیید و امید بخشیدن به او و مطابق ذوق و سلیقهٔ او باشد، نه در جهت اعتراض و اصلاح و فرهنگ سازی، لذا مداح باید خود را از این آفت بر حذر دارد. مثلاً مداح، خود مقید به نماز اول وقت است؛ ولی وقتی در یک جوّ خاص که به عزاداری بیش از نماز اهمیت می دهند، قرار می گیرد، نه خود نماز اول وقت می خواند و نه دیگران را امر به معروف می کند و از یک تذکر عادی و دوستانه ابا دارند و ترجیح می دهند همه چیز را به امام حسین(علیه السلام) بسپارند.(2)

1- غم نامه کربلا، ترجمه اللهوف علی قتلی الطفوف، ص 135.
2- سایت نور مگز، مقاله «خرافه گرایی در عزاداری، دلایل شکل گیری و راه برون رفت از آن»، محمد اسماعیل عبداللهی، شماره 90.

استفتاء

سؤال: در ایام سوگواری ابا عبدالله الحسین(علیه السلام) نماز مقدم است یا عزاداری؟

جواب: بهتر آن است که نماز را مقدم دارند، همانطور که امام حسین(علیه السلام) در روز عاشورا هنگام ظهر، نماز ظهر اقامه کردند.(1)

5. پیراهن کندن برای سینه زنی

اشاره

احساسات و هیجاناتی که در جوانان وجود دارد، بر هیچ کس پوشیده نیست، خصوصاً اگر این عواطف و احساسات، در راه هدف مقدسی مثل عزاداری برای خاندان اهل بیت و اصحاب کربلا قرار گیرد که طبعاً به هر شیوه ای که باشد، تمایل دارند این احساسات و هیجانات را به گونه ای تخلیه کنند، لذا در عزاداری ها گاه فریاد زده و گاهی بدون پیراهن شده و این برهنگی را نه در محیط بسته؛ بلکه حتی در محیط های باز و مکان های عمومی نیز به نمایش می گذارند و طبیعی است که در اغلب عزاداریها، خانم ها نیز شرکت دارند و برهنه شدن در برابر نامحرمان – اگرچه برای عزاداری باشد - عامل کم حیایی افراد جامعه و

1- جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل، ج 1، ص 583، سؤال 2177.

دستاویزی برای دشمنان دین خواهد شد.

مقام معظم رهبری به برخی از مداحان توصیه می فرمودند که در عزاداری ها برهنه نشوند. اگر نامحرمانی نیستند، اگر مسئلهٔ سویی بر آن مترتب نیست، دشمنان سوءاستفاده نمی کنند... مثلاً یک جمع محدودی هستند، فیلمبرداری هم نمی کنند، فقط مردان هستند، حالا پیراهن را از تن درآوردند و سینه می زنند...؛ اما به طور کلی توصیهٔ ایشان این است که در عزاداری های مردها برهنه نشوند؛ چرا؟ چون ممکن است هم در معرض دید نامحرمان باشند و هم دشمنان باز از این مسئله سوءاستفاده کنند برای تبلیغ علیه مکتب اهل بیت(علیهم السلام).(1)

استفتاء

سؤال: مردانی هستند که هنگام عزاداری برای امام حسین(علیه السلام) لخت می شوند، در حالی که در مجلس زنان نیز حضور دارند. می خواستم بدانم حکم مسئله چیست؟ و حتی اگر مجلس مردانه نیز باشد، در آن صورت حکم چیست؟

جواب: برهنه شدن هنگام سینه زنی؛ اگر در مقابل نامحرم باشد، حرام است و در غیر این صورت نیز؛ چون

1- KHAMENEI.IRپایگاه اطلاع رسانی، مطابق با فتاوای آیت الله خامنه ای.

سبب وهن است، بنا بر احتیاط باید ترک شود؛ ولی باز گذاشتن کمی از جلوی سینه برای سینه زدن یا کمی از پشت برای زنجیرزنی، مانعی ندارد. (1)

6. قلاده به گردن انداختن

استفتاء

سؤال: آیا جایز است در عزاداری ها قلاده به گردن آویزان کنند؟

جواب: هر کاری که در عزاداری ها، مثل (قلاده) باعث وهن مذهب شود یا دشمنان از آن سوءاستفاده کنند، اشکال دارد و باید ترک شود. (2)

7. هروله کردن هنگام سینه زنی

استفتاء

سؤال: آیا هروله کردن در سینه زنی صحیح است یا خیر؟

جواب: انجام چنین حرکاتی در شأن عزاداری سیدالشهدا(علیه السلام) که از افضل قربات محسوب می شود، نیست. (3)

1- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال 15.
2- استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، 6/5/1394.
3- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال 20.

8. گِلی کردن خود در عزاداری

در بعضی مناطق روز عاشورا سر یا بدن را گِل می مالند یا کاه بر سر می ریزند که نشان دهند عزادار هستند. اگر این کار به حدی برسد که سخیف یا زشت باشد و طرف انگشت نما شود، یا اینکه دشمنان از این عمل علیه مکتب و پیروان اهل بیت(علیهم السلام) سوءاستفاده کنند و موجب وهن مکتب باشد، حرام است. بنابراین، اگر در حد ساده ای باشد که به آن مراتب نرسد و طرف صرفاً خود را عزادار نشان دهد، این اشکالی ندارد؛ اما اگر در حدی باشد که طرف یا انگشت نما می شود و زشت و سبک است، یا موجب وهن باشد، این جایز نیست.(1)

9. تحت الشعاع قرار گرفتن عزاداری

افراط و تفریط در تمام مسائل زندگی مطرود دین است و مقبول جامعه نمی باشد و همهٔ عقلا نسبت به این امر مذمّت می کنند. حال اگر افراط و تفریط در مسائل دینی و به خصوص عزاداری ها وارد شود، نتیجه اش انزجار عمومی و دوری مردم از عزاداریهاست.

در متون دینی توجه به عزاداری دهه محرم و به خصوص روز عاشور تأکید فراوان شده است و توجه ائمه(علیهم السلام) نسبت

1- KHAMENEI.IR پایگاه اطلاع رسانی، مطابق با فتاوای آیت الله خامنه ای.

به شهادت امام حسین(علیه السلام)، حاکی از اهتمام آن بزرگواران نسبت به زنده نگهداشتن این عزاداریهاست. امام رضا(علیه السلام) فرمود: «زمانی که ماه محرم می شد، کسی پدرم (امام کاظم(علیه السلام)) را خندان نمی دید.»(1) و در روایت دیگری دربارهٔ امام صادق(علیه السلام) نقل شده است که حضرت در روز عاشورا رنگش متغیّر و اشک از گونه هایش سرازیر می شد.(2)

اما امروزه شاهد عزاداری های متعدد با دهه های مختلف هستیم که با نام های دههٔ محسنیه، دههٔ باقریه، دههٔ آخر صفر و دهه های دیگر هستیم. تعدّد دهه های عزاداری باعث می شود دههٔ عاشورا که مورد توجه ائمه(علیهم السلام) بوده، تحت الشعاع قرار گرفته و به حاشیه رود و از عظمت آن کاسته شود و این نیز از جمله آسیبهایی است که امروزه در هیئت های مختلف شاهد آن هستیم و متأسفانه بعضی افراد این کثرت عزادرای ها را دستاویزی علیه تشیّع قرار داده، صراحتاً شبهه می کنند که اسلام مخالف نشاط و شادی است و عزاداری های طول سال را نیز شاهد بر این

ص: 127

1- «قَالَ الرِّضا(علیه السلام): ... كَانَ أَبِی(علیه السلام) إِذَا دَخَلَ شَهرُ المُحَرَّمِ لَا یُرَی ضَاحِكاً.» (امالی، شیخ صدوق، ص 128).
2- «عبد اللّه بن سنان قال: دخلت علی مولای أبی عبدالله جعفر بن محمّد(علیهماالسّلام) یوم عاشورا و هو متغیّر اللّون و دموعه تنحدر علی خدّیه كاللّؤلؤ.» (الإقبال بالأعمال الحسنه، سید بن طاووس، ج 3، ص 65).

مسئله عنوان می کنند.

10. اذیت و آزار دیگران

اشاره

گاهی افراد فکر می کنند که محبت و علاقهٔ شیعیان به خاندان عصمت و طهارت(علیهم السلام) مجوز مزاحمت برای دیگران می شود، به گونه ای که اگر کسانی مریضی داشته باشند و یا کودکی خوابیده باشد، و در این حال مراسم عزا و تعزیه برقرار شود، آن را عیب ندانسته و ایرادی به صدای طبل ها و بلندگوها نمی گیرند.

این نکته قابل توجه است که همهٔ مردم که از ایمان قوی و صبر برخوردار نیستند و چه بسا افرادی هستند که نسبت به این صداها ابراز نگرانی می کنند؛ ولی از باب شرم و یا ترس از تهمت بی دینی آن را بیان نمی کنند، لذا متولیان هیئت ها باید به این نکته توجه داشته باشند که در عزاداری ها سر و صدا نکرده، بلندگوها را به گونه ای تنظیم کنند که از بیرون قطع باشد و یا اگر در فضای باز و حیاط مساجد عزاداری برگزار می کنند، صدای بلندگوها برای همسایه ها ایجاد مزاحمت نکند و قابل تحمل باشد.

استفتاء

سؤال: نظر شریف حضرت عالی نسبت به ادامهٔ حرکت

ص: 128

دسته های عزاداری در شبهای محرم تا نصف شب، همراه با استفاده از طبل و نی چیست؟

جواب: به راه انداختن دسته های عزاداری برای سیدالشهدا و اصحاب او(علیهم السلام) و شرکت در امثال این مراسم، امر بسیار پسندیده و مطلوبی است و از بزرگ ترین اعمالی است که انسان را به خداوند نزدیک می کند؛ ولی باید از هر عملی که باعث اذیّت دیگران می شود و یا فی نفسه از نظر شرعی حرام است، پرهیز کرد.(1)

11. کثیف کردن کوچه و خیابان

اسلام، دین پاکیزگی است. حضرت رسول(صلّی الله علیه و آله وسلّم) فرمود: «هرچه می توانید، پاکیزه باشید؛ زیرا خدای متعال اسلام را بر پاکیزگی بنا نهاده و جز انسان پاکیزه، کسی وارد بهشت نمی شود.»(2)

این توصیهٔ حضرت(صلّی الله علیه و آله وسلّم)، نه تنها در زندگی شخصی؛ بلکه در زندگی اجتماعی و عزاداری ها نیز عمومیت دارد؛که متأسفانه کثیف کردن خیابان ها و کوچه ها در ایام عزاداری و حواله دادن آن به کارگران شهرداری برای تمیز کردن، امری

1- سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال 1448.
2- «تنظّفوا بکلّ ما استطعتم فإنّ اللّه تعالی بنی الإسلام علی النّظافه و لن یدخل الجنّه إلّا کلّ نظیف.» نهج الفصاحه (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول-)، ابوالقاسم پاینده، ص 391، ح 1182.

عادی شده و ریختن ظروف و لیوان های یک بار مصرف و غیره، زحمات کارگران شهرداری را دو چندان می کند که این کار قطعاً با روح عزاداری و دستورات دین ما منافات دارد.

12. ایجاد ترافیک در خیابانها

امروزه تنگ بودن برخی خیابان ها، کثرت جمعیت و ماشین ها و رعایت نکردن امور ترافیکی برای انتقال بیماران به بیمارستانها - که کوتاهی زمان در این مسئله نقش بسیار مهمی دارد تا بتوان یک بیمار را در کم ترین زمان به بیمارستان انتقال داد - مشکلات عدیده ای را به وجود آورده است. ایام عزاداری و ورود دسته جات عزاداری به خیابان ها نیز سبب ایجاد ترافیک مُضاعَف شده و این انتقال را با وقفهٔ دو چندان مواجه کرده که نتیجه اش ایجاد تنفر و بیزاری نسبت به مراسم عزاداری در افراد ضعیف النفس و دستاویزی برای افراد سودجود می شود که لازم است برای این امر، با راهنمایی و رانندگی هماهنگی لازم صورت گیرد تا مسیری را انتخاب نمایند که این مزاحمت ها را به وجود نیاورد.

ص: 130

13. نجس کردن خیابانها

ذبح حیوان و قربانی کردن به عنوان نذر جلوی دسته جات عزاداری، علاوه بر اینکه وجهۀ شرعی ندارد، مشکلات متعددی را برای مردم و عزاداران به وجود می آورد. بعضی تصور می کنند که اگر ذبح حیوان در جلوی دسته های عزاداری دوباره به چنین کاری اقدام م یکنند که این تفکر نادرست،نتیجه فاصله گرفتن از احکام عملی و دستورات دین است علاوه بر آنکه امکان آلوده شدن گوشت به میکروب های خیابان نیز وجود دارد.

14. تداخل ایام عزاداری با اعیاد

اشاره

در بعضی از سالها شاهد بوده ایم که شهادت بعضی از ائمه(علیهم السلام) و نیز ایام دهۀ محرم با عید نوروز تداخل کرده و عده ای به احترام خاندان اهل بیت(علیهم السلام) به سوگواری نشسته و نسبت به خانه تکانی، خرید عید، اعمال مختص به عید نوروز، دوری کرده و در مقابل، عده ای بدون توجه به ایام عزا، به کارهای عید پرداخته، یک سال انتظار خویش برای رسیدن عید را بر هر چیز دیگر مقدم دانسته، به نشاط و شادی می پردازند و توجهی به نگهداشتن احترام عزاداری ها

ص: 131

نمی کنند.

مقام معظم رهبری می فرمایند: «شما امروز بعد از گذشتن قرن ها، مشاهده می کنید که نوروز بهانه و وسیله ای است برای ارتباط قلبی میان مردم و میان مبدأ عظمت و عزّت؛ یعنی ذات مقدّس باری تعالی. در نوروز ایرانی، حقیقت نوروز یک حقیقت مردمی است؛ مردم به مناسبت نوروز با یکدگر با صفا و محبّت رفتار می کنند، به یکدیگر تبریک می گویند و هدیه می دهند. رسم و سنّت باستانی و پادشاهی، امروز بعد از گذشت سال ها و قرن ها، در نوروز وجود ندارد.

در ایّام نوروز و تحویل سال نو، شلوغ ترین و پرازدحام ترین مراکز در کشور پهناور ما عبارت است از بارگاه های مقدّس ائمّه و امام زادگان(علیهم السلام). در نیمه شب در این آستان مقدّس رضوی، صدها هزار مؤمن با دل های پاکیزه، متوجّه مرکز عظمت و قدرت شدند، با خدای خود سخن گفتند، از گردانندۀ حالها، گردش نیکوی حالت خود را طلب کردند و مراسم دینی به جا آوردند.

بنابراین، این نوروزی که امروز ما داریم، نوروز باستانی نیست؛ نوروز ایرانی است؛ نوروز ملّت مسلمانی است که از قالب این مراسم کهن، توانسته است برای خود

سرمایه ای فراهم کند و به سمت هدف های خود پیش برود... امسال که ایّام نوروز با شهادت بانوی بزرگ جهان اسلام، حضرت فاطمه زهرا(سلام الله علیها) مصادف است، یقیناً مراسم نوروز نباید هیچ گونه منافاتی با تکریم و احترام به نام آن بزرگوار و یاد آن بزرگوار داشته باشد و یقیناً منافاتی پیدا نخواهد کرد.»(1)

استفتاء

سؤال: در مورد کیفیّت برپایی مراسم عزاداری اهل بیت(علیهم السلام) که گاهی با اعیاد باستانی همراه می شود، حکم چیست؟

جواب: در چنین شرایطی بهتر آن است که آنچه آثار شادی و خوشحالی است، اظهار نکنند؛ ولی صلۀ رحم و دید و بازدید و خانه تکانی و نظافت و مانند آن مانعی ندارد.(2)

1- بیانات آیت الله خامنه ای، مشهد مقدس، 1/1/1394.
2- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال 5.

فصل دوم: آسیبهای عقیدتی

1. خرافات

اشاره

خرافات؛ یعنی باورهای باطل و بی اساس که فاقد مبنای عقلی و شرعی باشد.(1)

«امروزه به نوعی شاهد بازگشت برخی برنامه ها و تفکرات نادرست در عزاداری ها هستیم که به شدت در گذشته تضعیف شده و یا از بین رفته بودند. موضوع خرافات در سه جا بیشتر خود را نمایان ساخته است؛ روضه ها و برنامه های مربوط به حضرت زهرا(علیهاالسّلام)، امام حسین (علیه السّلام)و امام زمان ارواحنا الفداء.

این سه مورد، در مجموع بر آیند تمایزات تفکر کلامی

1- سایت نور مگز، مقاله «ما و خرافات»، احمد اکبری، شماره 75.

و سیاسی شیعه است و مهم تر از آن، از بار عاطفی و ظرفیت احساساتی قوی تری نیز برخوردار است. اگر خوب به هیئت ها، دسته ها و تکایای تأسیس شده در سال های اخیر بنگریم، بیشتر نام ها به این سه محور مرتبط است. موضوع، انبوه شدن هیئت ها می تواند به فراوانی غلوها و خرافه ها بینجامد؛ چراکه گاه میان این هیئت ها رقابت و چشم و هم چشمی وجود دارد و همین مسئله موجب تولید خرافه ها و غلو می شود.»(1)

اگرچه دست های پلیدپشت پردهٔ دشمنان دین، در تولید و گسترش این دسته خرافات را نباید از نظر دور داشت. خرافات، نشستن فرع به جای اصل و جایگزین شدن حواشی به جای متن است. حضرت امیر(علیه السلام) فرمود: «وَ مَا أُحْدِثَتْ بِدْعَهٌ إِلَّا تُرِکَ بِهَا سُنَّهٌ فَاتَّقُوا الْبِدَعَ وَ الْزَمُوا الْمَهْیَعَ إِنَّ عَوَازِمَ الْأُمُورِ أَفْضَلُهَا وَ إِنَّ مُحْدِثَاتِهَا شِرَارُهَا؛(2)

بدعتی ایجاد نمی شود، جز اینکه سنّتی ترک شود. از بدعت ها بپرهیزید و ملازم راه هدایت شوید! امور ریشه دار برترین امور و پدیده های تازهٔ خلاف حق، بدترین پدیده ها هستند.»

ص: 136

1- فرهنگ عاشورا، آسیبها و تحریفها، علی آقاجانی قناد، مجله: پگاه حوزه، دهم اردیبهشت 1384، ش 157.
2- نهج البلاغه صبحی صالح، خطبه 145، با ترجمه حسین انصاریان.

در این قسمت به انواع خرافات مرسوم در عزاداری ها به همراه حکم فقهی آن می پردازیم:

الف) استفاده از عَلَم

اشاره

آیت الله جوادی آملی می فرماید: «اکنون نیز برخی سنّت های نادرست در عزاداری سالار شهیدان راه یافته است و در دسته روی ها، عَلَم سنگین و بی خاصیت بر دوش کشیده می شود. این کار نه خردمندانه است و نه در قرآن و روایات به آن توصیه شده است. در ماتم امام حسین(علیه السلام) اشک و آه و ناله... انسان ساز است و از آهن سنگین و سرد، کاری بر نمی آید. لازم است رهبران فکری حوزه و دانشگاه و متدینان اصناف و حِرَف، هرچه بهتر و کامل تر مراسم سوگ سالار شهیدان(علیه السلام) را اقامه نمایند، به طوری که مردانه هزینه کنند و زنانه بنالند؛ که هم آن هزینه مقبول است، هم این نالهٔ جانسوز، کارساز.»(1)

استفتاء

سؤال: استفاده از عَلَم در مراسم عزاداری سیدالشهدا(علیه السلام) با قرار دادن آن در مجلس عزا یا حمل آن در دستهٔ عزاداری چه حکمی دارد؟

1- شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی، عبدالله جوادی آملی، ص 255.

جواب: فی نفسه اشکال ندارد؛ ولی نباید این امور جزء دین شمرده شوند. (1)

سؤال: در شهر... سنّتی است که مردم به آن اعتقاد راسخ دارند. مسئله بدین صورت است که روز تاسوعا و عاشورا عَلَمی که در تمام مناطق مرسوم است، در دست افراد خاصّی می دهند که آن فرد با حرکتهای مخصوص و حتی گاهی با حمله ور شدن به زنان و مردان و ترساندن بچّه ها - به تعبیر مردم - عَلَم را جوش می آورند و آن را به امام حسین(علیه السلام) نسبت می دهند، مردم دور آن جمع می شوند و می گویند: عَلَم فرد را دنبال خود می برد. وقتی عَلَم بعضی از افراد را زخمی می کند، به معنای آن است که آن فرد، انسان بدی است و با دیدهٔ تردید به عَلَم نگاه کرده است. متأسفانه عَلَم در دست افراد معلوم الحال به جوش می آید و گاهی افراد متدیّن و وجیه را زخمی می کند. نظر شما را در این مورد خواستاریم !

جواب: عزاداری حضرت خامس آل عبا(علیه السلام) از موجبات مهمّ تقویت دین است؛ ولی نباید آن را آلوده به این گونه کارهای نادرست کرد که موجب اذیّت و آزار عزاداران و هتک حرمت افراد آبرومند شود.(2)

1- همان، سؤال 1444.
2- استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج 1، ص 164، سؤال 576.

ب) قفل زدن به بدن

اشاره

مقام معظم رهبری در مذمت این نوع عزاداری ها می فرمایند: «بنده خیلی متأسفم که بگویم در این سه، چهار سال اخیر، برخی کارها در ارتباط با مراسم عزاداری ماه محرّم دیده شده است که دست هایی به غلط، آن را در جامعهٔ ما ترویج کرده اند. کارهایی را باب می کنند و رواج می دهند که هر کس ناظرِ آن باشد،برایش سؤال به وجود می آید. به عنوان مثال، در قدیم الایام بین طبقهٔ عوام النّاس معمول بود که در روزهای عزاداری، به بدن خودشان قفل می زدند!

البته پس از مدتی بزرگان و علما آن را منع کردند و این رسمِ غلط ورافتاد؛ اما باز مجدّداً شروع به ترویج این رسم (غلط) کرده اند و شنیده ام که بعضی افراد، در گوشه و کنار این کشور، به بدن خودشان قفل می زنند! این چه کارِ غلطی است که بعضی افراد انجام می دهند؟» (1)

استفتاء

سؤال: آیا آنچه متداول شده که به عنوان عزاداری برای

1- بیانات آیت الله خامنه ای در جمع روحانیون استان کهکیلویه و بویر احمد، 17/3/1373.

امام حسین(علیه السلام) گوشت بدن را سوراخ کرده و قفل و سنگ کیلو به آن آویزان می کنند، جایز است؟

جواب: این گونه اعمال که موجب وهن مذهب می شود، جایز نیست.(1)

ج) به خاک غلتیدن و سینه خیز رفتن

اشاره

مقام معظم رهبری می فرمایند: «اخیراً یک بدعت عجیب و غریب و نامأنوس دیگر هم در باب زیارت درست کرده اند! بدین ترتیب که وقتی می خواهند قبور مطهّر ائمّه(علیهم السلام) را زیارت کنند، از درِ صحن که وارد می شوند، روی زمین می خوابند و سینه خیز خود را به حرم می رسانند! شما می دانید که قبر مطهّر پیغمبر و قبور مطهّر امام حسین(علیه السّلام) ، امام صادق(علیه السّلام) ، موسی بن جعفر، امام رضا و بقیهٔ ائمّه(علیهم السلام) را همهٔ مردم، ایضاً علما و فقهای بزرگ، در مدینه و عراق و ایران، زیارت می کردند. آیا هرگز شنیده اید که یک نفر از ائمّه(علیهم السلام) و یا علما، وقتی می خواستند زیارت کنند، خود را از درِ صحن به طور سینه خیز به حرم برسانند؟! اگر این کار، مستحسن و مستحبّ بود و مقبول و خوب می نمود، بزرگان ما به انجامش مبادرت می کردند؛ اما نکردند و حتی نقل

1- أجوبه الاستفتاءات (فارسی)،آیت الله خامنه ای، ص 324، سؤال 1449.

شده که مرحوم آیت الله العظمی آقای بروجردی(رحمت الله علیه)، آن عالم بزرگ و مجتهد قوی و عمیق و روشنفکر، عتبه بوسی را، با اینکه شاید مستحب باشد، منع می کرد. احتمالاً استحبابِ بوسیدن عتبه، در روایت وارد شده است. در کتب دعا که هست. به ذهنم این است که برای عتبه بوسی روایت هم وجود دارد. با اینکه این کار مستحب است؛ (اما) ایشان می گفتند انجامش ندهید، تا مبادا دشمنان خیال کنند سجده می کنیم و علیه شیعه، تشنیعی درست نکنند.

اما امروزه، وقتی عدّه ای وارد صحن مطهّر علی بن موسی الرّضا(علیه السلام) می شوند، خود را به زمین می اندازند و دویست متر راه را به طور سینه خیز می پیمایند تا خود را به حرم برسانند! آیا این کار درستی است؟ نه؛ این کار غلط است. اصلاً اهانت به دین و زیارت است. چه کسی چنین بدعتهایی را بین مردم رواج می دهد؟ نکند این هم کار دشمن باشد؟! این ها را به مردم بگویید و ذهن ها را روشن کنید. (1)

استفتاء

سؤال: اگر انسان در زیارتگاه های ائمه(علیهم السلام) خود را به زمین

1- بیانات آیت الله خامنه ای در جمع روحانیون استان کهکیلویه و بویر احمد، 17/3/1373.

بیندازد - و همانند بعضی از مردم که صورت و سینهٔ خود را بر زمین می مالند تا از آن خون جاری شود و به همان حالت وارد حرم می شوند - عمل کند، چه حکمی دارد؟

جواب: این اعمال که به عنوان اظهار حزن و عزاداری سنّتی و محبت ائمه(علیهم السلام) محسوب نمی شوند، از نظر شرعی اعتباری ندارند؛ بلکه اگر منجر به ضرر بدنی قابل توجه و یا وهن مذهب شوند، جایز نیست. (1)

د) استفاده از نمادها

استفتاء

سؤال: آیا استفاده از وسایلی که به شکل صلیب هستند و در ماه محرم الحرام در جلوی صف عزاداری حمل می شود، جایز است؟

جواب: این علامت ها تداعی صلیب را نمی کنند؛ ولی عزاداری هرچه ساده تر باشد، بهتر است.(2)

و) راه رفتن روی آتش یا زغال

استفتاء

سؤال: در روز عاشورا مراسمی مانند قمه زنی و پابرهنه وارد

1- سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال 1451.
2- استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج 1، ص 166، سؤال 579.

آتش و ذغال روشن شدن برگزار می شود که علاوه بر اینکه باعث بدنام شدن مذهب شیعۀ اثنی عشری در انظار علما و پیروان مذاهب اسلامی و مردم جهان می شود، ضررهای جسمی و روحی هم به این اشخاص وارد می کند و همچنین موجب توهین به مذهب می گردد. نظر شریف حضرت عالی در این باره چیست؟

جواب: هر کاری که برای انسان ضرر داشته و یا باعث وهن دین و مذهب گردد، حرام است و مؤمنین باید از آن اجتناب کنند و مخفی نیست که بیشتر این امور باعث بدنامی و وهن مذهب اهل بیت(علیهم السلام) می شود و این از بزرگ ترین ضررها و خسارت هاست.(1)

ز) تقدس و توسل به درخت

سؤال: در بعضی از نقاط کشور، درخت هایی از قبیل درخت گز و انگور مشاهده می شود که عدّه ای از عوام نخ هایی به آنها گره می زنند و اعتقاد به تقدّس، یا شفا گرفتن، یا روا شدن حاجت، و بعضاً شفاعت توسط آن درختان دارند و می گویند: در صورت کج اعتقادی و شک نسبت به درخت، حادثۀ ناگواری برای شخص پیش می آید! عدّه ای درختان مزبور را متعلّق به امام علی(علیه السّلام)،

1- سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال 1460.

حضرت أبوالفضل(علیه السّلام) یا دیگر اولیای الهی(علیهم السلام) دانسته، می گویند: ما به این درخت ها معتقد بوده و توسّل جسته و حاجت گرفته ایم. و کسانی که درختان مزبور را سوزانده اند، مصیبتی به آنها یا فرزندان یا بستگانشان رسیده، یا بیمار شده اند. خواهشمند است بفرمایید: اولاً: عقیده به تقدّس این گونه درخت ها صحیح است یا باطل؟ ثانیاً: گره زدن نخ یا بستن پارچه به این درختها و گرفتن حاجت از آنها جایز است؟ ثالثاً: آیا سوزاندن یا از بین بردن چنین درختانی به عنوان مبارزه با خرافات، باعث گرفتاری و مصیبتی برای سوزاننده یا بستگان او خواهد شد؟

جواب: این اعتقادات قطعاً از خرافات است و حاجت خواستن از آنها نوعی شرک می باشد، و بر همه لازم است نهی از منکر کنند و پاداش (وحاجات) خود را از خداوند بخواهند.(1)

ح) خوردن تخمه و آجیل در ایام عزاداری

استفتاء

سؤال: استفاده از تخمه و آجیل و مانند آن در ایام عزاداری چه حکمی دارد؟

1- استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج 3، ص 570، سؤال 1597.

جواب: اشکالی ندارد؛ اما اگر در عرف محل این کار را نشانهٔ شادی می دانند، بهتر است از این کار پرهیز شود.(1)

ص: 145

1- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری: منظور از عُرف: عرف مردم متدین است.

فصل سوم:آسیب های جسمانی

1. قمه زنی

اشاره

ارادتمندی شیعیان و به خصوص مردم ایران به حضرت سیدالشهدا(علیه السلام) و اهتمام ویژه به عزاداری ایشان – که به عنوان تأثیرگذارترین عامل در شروع و پیروزی انقلاب اسلامی یاد می شود - توجه دشمنان دین را بیش از پیش به خود جلب کرده است و از آنجایی که دشمنان توان جلوگیری از این عزداری ها را نداشتند، سعی در به انحراف کشاندن آن کرده اند که بهترین شیوهٔ انحراف را در تغییر شکل عزاداری، مانند ترویج قمه زنی یافته اند و با توجه به گستردگی تبادل اطلاعات و انعکاس های داخلی و خارجی آن، در ایجاد تنفّر و دوری از اسلام (اجمالاً) موفق بوده اند؛ به گونه ای که

ص: 147

افراد تمایل یافته به این مکتب را مجبور به فرار از اسلام شیعی و مجذوب به مذاهب دیگر کرده اند.

مقام معظم رهبری در سوءاستفادۀ دشمنان از قمه زنی می فرمایند: «آن زمان که کمونیست ها بر منطقۀ آذربایجانِ شوروی سابق مسلّط شدند، همۀ آثار اسلامی را از آنجا محو کردند. مثلاً مساجد را به انبار تبدیل کردند، سالن های دینی و حسینیه ها را به چیزهای دیگری تبدیل کردند و هیچ نشانه ای از اسلام و دین و تشیّع باقی نگذاشتند. فقط یک چیز را اجازه دادند، و آن قمه زدن بود! دستورالعمل رؤسای کمونیستی به زیردستان خودشان این بود که مسلمانان حق ندارند نماز بخوانند، نماز جماعت برگزار کنند، قرآن بخوانند، عزاداری کنند، هیچ کار دینی نباید بکنند؛ اما اجازه دارند قمه بزنند؛ چرا؟ چون قمه زدن برای آنها یک وسیلۀ تبلیغ بر ضدّ دین و بر ضدّ تشیع بود. بنابراین، گاهی دشمن از بعضی چیزها این گونه علیه دین استفاده می کند. هر جا خرافات به میان آید، دین خالص بدنام خواهد شد.»(1)

«امروز روز حاکمیت اسلام و روز جلوۀ اسلام است.

1- بیانات آیت الله خامنه ای، مشهد مقدس، 1/1/1376.

نباید کاری کنیم که آحاد جامعهٔ اسلامی برتر؛ یعنی جامعهٔ محبِّ اهل بیت(علیهم السلام) که به نام مقدس ولی عصر – ارواحنا فداه - به نام حسین بن علی(علیهماالسّلام) و به نام امیرالمؤمنین(علیهم السلام) مفتخرند، در نظر مسلمانان و غیرمسلمانان عالم، به عنوان یک گروه آدم های خرافیِ بی منطق معرفی شوند... این کار را نکنند. بنده راضی نیستم. اگر کسی تظاهر به این معنا کند که بخواهد قمه بزند، من قلباً از او ناراضی ام. این را من جدّاً عرض می کنم. یک وقت بود در گوشه و کنار، چند نفر دور هم جمع می شدند و دور از انظار عمومی مبادرت به قمه زنی می کردند و کارشان، تظاهر - به این معنا که امروز هست - نبود. کسی هم به خوب و بدِ عملشان کار نداشت؛ چراکه در دایرهٔ محدودی انجام می شد؛ اما یک وقت بناست که چند هزار نفر، ناگهان در خیابانی از خیابان های تهران یا قم یا شهرهای آذربایجان و یا شهرهای خراسان ظاهر شوند و با قمه و شمشیر بر سر خودشان ضربه وارد کنند. این کار، قطعاً خلاف است. امام حسین(علیه السلام) به این معنا راضی نیست. من نمی دانم کدام سلیقه هایی و از کجا این بدعت های عجیب و خلاف را وارد جوامع اسلامی و جامعهٔ انقلابی ما می کنند؟»(1)، «نباید این

1- همان، در جمع روحانیون استان کهکیلویه و بویر احمد، 17/3/1373.

کار «قمه زنی» انجام بگیرد؛ این، مایهٔ دراز شدن زبان دشمنان علیه دوستان اهل بیت(علیهم السلام) است.»(1)

در همین جهت مراجع معظم تقلید در پاسخ به سؤالات متعددی که در این زمینه شده است، قمه زنی را نه به عنوان افضل قربات؛ بلکه به عنوان وهن مذهب شیعهٔ اثنی عشری معرفی کرده اند و حکم به حرمت و لزوم اجتناب از این عمل قبیحانه داده اند و خون ریخته شده در قمه زنی را نجس و تبرک دانستن آن را بی اعتبار دانسته اند؛ به گونه ای که اگر کسی نذری هم در این باره کرده باشد، عمل به آن را جایز ندانسته و عمل فرد کشته شده به خاطر قمه را، قتل نفس معرفی کرده اند که در اینجا لازم است فتوای مراجع تقلید در این بحث و ابعاد مختلف آن را بیان کرده، در پایان به ادلهٔ موافقین و مخالفین قمه زنی و اثبات و ردّ هر یک از آنها اشاره و بحث مستقلی را بیان کنیم.

تبرک جستن به خون های قمه زنی

سؤال: آیا خونی که از بدن سینه زنان و عزاداران، یا به سبب قمه زدن و غیره بیرون می آید، باعث تبرّک و شفای مریض ها و زن های عقیم و مانند آن می شود؟

جواب: این سخنان پایه و اساسی ندارند و سزاوار است

1- همان، در دیدار جمعی از طلاب و روحانیون، 22/9/1388.

عزاداری به صورتی باشد که باعث هتک دین و مقدّسات نشود.(1)

قمه زنی مخفیانه

سؤال: آیا قمه زدن به طور مخفی، حلال است؟

جواب: قمه زنی علاوه بر اینکه از نظر عرفی از مظاهر حزن و اندوه محسوب نمی شود و سابقه ای در عصر ائمه(علیهم السلام) و زمانهای بعد از آن ندارد و تأییدی هم به شکل خاص یا عام از معصوم(علیه السّلام) در مورد آن نرسیده است، در زمان حاضر موجب وهن و بدنام شدن مذهب می شود. بنابراین، در هیچ حالتی جایز نیست.(2)

نذر قمه زدن

سؤال: آیا قمه زنی جایز است؟ چنانچه در این مورد نذری وجود داشته باشد، وظیفه چیست؟

جواب: با توجه به گرایشی که نسبت به اسلام و تشیع بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در اکثر نقاط جهان پیدا شده، و ایران اسلامی به عنوان امّ القرای جهان اسلام شناخته می شود، و اعمال و رفتار ملت ایران به عنوان الگو و بیانگر اسلام مطرح است، لازم است در رابطه با مسائل

1- استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج 2، ص 247، سؤال 765.
2- همان، سؤال 1460.

سوگواری و عزاداری سالار شهیدان حضرت ابا عبدالله الحسین(علیه السلام) به گونه ای عمل شود که موجب گرایش بیشتر و علاقه مندی شدیدتر به آن حضرت(علیه السّلام) و هدف مقدس وی گردد. پیداست در این شرایط، مسئلهٔ قمه زدن، نه تنها چنین نقشی ندارد؛ بلکه به علّت عدم قابلیت پذیرش و نداشتن هیچ گونه توجیه قابل فهم مخالفین، نتیجهٔ سوء بر آن مترتب خواهد شد، لذا لازم است شیعیان علاقه مند به مکتب امام حسین(علیه السلام) از آن خودداری کنند و چنانچه در این مورد نذری وجود داشته باشد، نذر واجد شرایط صحّت و انعقاد نیست.(1)

سؤال: پدر و مادری نذر می کنند که اگر خدا به آنان فرزند پسر بدهد، روز عاشورا بر سر او تیغ بزنند. آیا با توجّه به اینکه انجام این گونه اعمال باعث وهن شیعه و عزاداری سیّد الشهدا(علیه السلام) و موجب سوءاستفادهٔ دشمنان اسلام می گردد؛ آیا عمل به این نذر واجب است؟

جواب: این نذر صحیح نیست؛ چون در نذر «رجحان عمل» شرط است و این عمل با توجّه به اینکه بهانه ای به دست دشمنان اسلام برای زیر سؤال بردن کلّ مسائل سوگواری خامس آل عبا(علیه السلام) که از افضل قربات است،

1- جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل، ج 1، ص 582، سؤال 2173.

می دهد، خالی از اشکال نیست و بر فرض رجحان این عمل، نذر دربارهٔ دیگری کردن صحیح نیست.(1)

مرگ به خاطر قمه زنی

سؤال: اگر قمه زدن در عزاداری ائمه(علیهم السلام) موجب مرگ شخص شود، آیا این عمل خودکشی محسوب می شود؟

جواب: اگر این عمل عادتاً منجر به فوت نمی شود، حکم خودکشی را ندارد؛ ولی اگر از همان ابتدا خوف خطر جانی برای او وجود داشته و در عین حال این کار را انجام داده و منجر به فوت وی شده است، حکم خودکشی را دارد.(2)

نقد ادلهٔ قمه زنی

متأسفانه موافقان قمه زنی، حرمت ذکر شده در احکام شرع را در جهت مصالح سیاسی کشور توجیه کرده و بدون اعتنا به احکام صادره از سوی مراجع، به ویژه مقام معظم رهبری در حرمت قمه زنی، به دلایلی استناد می کنند که بدون توجه به پیامدهای فرهنگی و سیاسی آن، در نهان و آشکار اقدام به قمه زنی می کنند.

ادله هایی مثل به صورت خویش زدن زنان حرم (لطمه)

1- استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج 1، ص 291، سؤال 1008.
2- استفتاءات، سایت آیت الله خامنه ای، سؤال 1456.

که در زیارت ناحیهٔ مقدسه بیان شده(1) و نیز شکستن سر توسط حضرت زینب(سلام الله علیها)، زمانی که سر برادر را بر روی نیزه مشاهده کرد(2) و... ادله هایی که هیچ کدام نمی تواند مستند قمه زنی واقع شود. در نقد این ادله باید گفت:

اولاً، امام زمان ارواحنا الفداء در حال مرثیه سرایی است... نه اینکه بخواهد حکم فقهی کیفیت عزاداری زنان حرم را بفرماید علاوه برآنکه عملکرد زنان حرم ، حجت شرعی نیست خصوصاً درفضای آشفته ای که درآن لحظات پیش آمده بود.

ثانیاً، آنچه ازحضرت زینب کبری (علیهاالسّلام) در شکسته شدن سر نقل شده باید گفت: آن حضرت (علیهاالسّلام) درآن وضعیت بحرانی -که برای اولین بار سر برادرش را بر روی نیزه ها دید - سر خود را به چوبهٔ محمل زد که این حاکی از شدّت تأثر و اندوه آن حضرت (علیهاالسّلام)است و هیچ معلوم نیست که ایشان به قصد سر شکستن این کار را کرده باشند، و حتی اگر چنین عملی را هم به قصد انجام داده باشند، باز دلیلی بر جواز از این کار در شرایط عادی نیست؛ بلکه تنها می توان در شرایط مشابه آن را تجویز کرد.

1- بحار الأنوار، ج 98، ص 322.
2- همان، ج 45، ص 115.

مؤید این مطلب آن است که نه در مورد حضرت زینب(سلام الله علیها) و نه در مورد سایر زنان حرم، نقل نشده که همیشه در سالگرد عاشورا موهایشان را پریشان کرده و به سر و صورت خود می زدند. همچنین در مورد امام سجاد(علیه السلام) که در کربلا حضور داشت، هیچ یک از این مسائل نقل نشده است؛ بلکه روایات بسیاری به گریه کردن و عزاداری ایشان اشاره کرده اند؛ اما در یک روایت هم نیامده است که حضرت لطمه ای به صورت خود وارد کرده باشند.(1)

نکتۀ پایانی: بر فرض اگر روایتی بر استحباب قمه زنی وجود داشت - که هیچ روایتی در این باره وجود ندارد - و اگر اضرار به نفس در اسلام حرام نبود و اگر فتوای حرمت قمه زنی از علما شنیده نشده بود، باز هم این عمل – حداقل در این شرایط کنونی- شایسته نبود؛ چراکه باعث شده است دشمنان، شیعه را فاقد احساس انسانی و افرادی خونخوار و تروریست معرفی نمایند و با این حربه، تبلیغات گسترده ای را علیه شیعه به راه انداخته، عکس ها و فیلم های متعددی را برای اثبات ادعای خود پخش کنند که جستجو در اینترنت دربارۀ قمه زنی و مشاهدۀ عکس ها و فیلم های

1- مجله فقه اهل بیت(علیهم السلام)، تلخیص از مقاله «قمه زنی و اعمال نامتعارف»، محمدتقی اکبرنژاد، ج 48، ص 196.

مرتبط با این موضوع، گویای سوءاستفادۀ دشمنان از این موضوع و وهن دین و مذهب می باشد.

توجه به این نکته نیز ضروری است که برخی با این ادعا که بعضی از فقهای پیشین دربارۀ قمه زدن سکوت کرده و حرمتی برای آن ذکر ننموده اند، بر انجام این عمل پای می فشرند، در حالی که لازم است توجه داشته باشند که اگر آن بزرگان نیز در عصر ما بودند و عواقب سوء داخلی و خارجی این برنامه را مشاهده می نمودند، مسلماً نظر دیگری ابراز می کردند.(1)

2. آسیب رساندن به بدن

اشاره

در عزاداری های ائمه(علیهم السلام) افرادی با عزاداری خاصی، آسیب هایی به بدن خود وارد می کنند. دستورات وارده و حکم اولی از سوی اهل بیت(علیهم السلام) نهی از انجام چنین اعمالی است و این بزرگواران با بیان های مختلف، شیوۀ صحیح عزاداری را که همان اشک ریختن و صبر کردن است، به شیعیان خویش آموخته اند و خود نیز چنین عمل می کردند. گریه های امام سجاد(علیه السلام) در مصائب کربلا بدون آسیب رساندن به بدن، نمونۀ بارزی از عزاداریهای صحیح است.

رسول خدا(صلّی الله علیه و آله وسلّم) به فاطمه زهرا(سلام الله علیها) فرمودند:

1- سایت نور مگز، مقاله «آسیب شناسی عزاداری»، محمد مهدی فجری، ش 135.

زمانی که من وفات کردم، به صورتت چنگ مزن و موهایت را پریشان مکن و صدایت را به واویلا گفتن بلند مکن و بر من نوحه مخوان! (1)

استفتاء

سؤال: سینه زدن با تیغ و یا زنجیر زدن با زنجیری که دارای چاقو و یا تیغ باشد و منجر به زخمی شدن بدن و جاری شدن خون می شود، چه حکمی دارد؟

جواب: مسئلهٔ عزاداری حضرت سیّدالشهدا(علیه السلام) در هر زمان و در هر مکان از افضل قربات و مایهٔ تقویت روح ایمان و شهامت اسلامی و ایثار و فداکاری و شجاعت در مسلمین است؛ ولی کیفیّت عزاداری باید چنان باشد که بهانه ای به دست دشمنان اسلام ندهد و موجب سوءاستفاده از آن نشود و این مراسم عظیم و پرشکوه تضعیف نگردد و به همین جهت، از کارهایی که موجب وهن مذهب است، باید پرهیز شود. (2)

1- وسائل الشیعه، ج 3، ص 272.
2- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال 35.

فصل چهارم: تعزیه خوانی

معنا و تاریخچۀ تعزیه

تعزیه؛ گونه ای از نمایش مذهبی منظوم (از روی اشعار) است که در آن عده ای اهل ذوق و کارآشنا در جریان سوگواری های ماه محرم و برای نشان دادن ارادت و اخلاص به اهل بیت(علیهم السلام)، طی مراسم خاصی، بعضی از داستان های مربوط به واقعۀ کربلا را پیش چشم تماشاچی ها بازآفرینی می کنند.(1)

تاریخ پیدایش تعزیه به صورت دقیق معلوم نیست. برخی اصل تشکیل آن را به ایران پیش از اسلام نسبت

1- سایت ایران تئاتر.

داده اند و برخی دیگر، با استناد به گزارش هایی، پیدایش تعزیه را مشخصاً از ایران پس از اسلام و مستقیماً از ماجرای کربلا و شهادت امام حسین(علیه السلام) و یارانش می دانند، چنان که ابوحنیفهٔ دینوری، ادیب، دانشمند و تاریخ نگار عرب، در کتاب «اخبار الطوال»(1)

خود از سوگواری برای خاندان امام علی(علیه السلام) در روزگار امویان خبر می دهد.

اما به روایت ابن کثیر، شکل رسمی و آشکار این سوگواری، برای نخستین بار در زمان حکمرانی دودمان ایرانی شیعه مذهب آل بویه صورت گرفت. این سوگواری به گونه ای بود که «معزالدوله احمد بن بویه» در دهم محرم سال 352ق در بغداد به مردم دستور داد که برای سوگواری، دکان هایشان را بسته و بازارها را تعطیل کنند، نوحه بخوانند و جامه های خشن و سیاه بپوشند. از این دوره، دسته های عزاداری و نوحه خوانی رایج و پایه های نمایش و شبیه گردانی ایران گذاشته شد.

تعزیه در دورهٔ ناصر الدین شاه قاجار به اوج خود رسید و بسیاری این دوره را عصر طلایی تعزیه نامیده اند. تعزیه که پیش از آن در حیاط کاروانسراها، بازارها و گاهی منازل شخصی اجرا می شد، اینک در اماکن باز یا سربستهٔ تکایا و

1- تعزیه و تاریخچه آن، داود حاتمی، سایت مجله حوزه.

حسینیه ها به اجرا در می آمد. در سال های آغاز دیکتاتوری رضاشاه (پس از 1304ش) اجرای تعزیه رفته ممنوع اعلام گردید و پای به دوران افول خویش نهاد و در روستاها و شهرهای دور افتاده نیز دوران انحطاط خود را پیمود.

پس از شهریور 1320ش دیگر بار سر برآورد؛ اما در برابر انواع سرگرمی های جدید، به ویژه سینما و تئاتر نتوانست موقعیت و عظمت پیشین خود را باز یابد. تعزیه از درون سوگواری های مذهبی برآمده و خود نیز جزیی از سوگواری به شمار می رفت؛ اما رفته رفته با پیمودن مسیر تکاملی، تنوع هایی نیز از نظر ترتیب، شکل و مضمون در آن پدید آمد.(1)

آفات تعزیه

اشاره

تعزیه نمایش نیست؛ بلکه یک آیین است. آیینی که می تواند وقایع عاشورا را به خوبی ترسیم کند. استقبال خوب مردم از این آیین سبب شده تا تعزیه در شهرها و روستاها و حتی در صدا و سیما، با زیبایی هرچه بیشتر به نمایش گذاشته شود؛ اما متأسفانه در بسیاری از

موارد با آسیب هایی همراه شده است که به مواردی از آنها اشاره می شود:

1- همان.

1. تعریف نشدن زمان

اشاره

شاید تنها چیزی که در بعضی از تعزیه ها موضوعیت نداشته و مورد اهتمام نیست، «عدم تعیین مقدار زمان» برای برگزاری این آیین زیباست که چه بسا تا ساعاتی طولانی – شش ساعت - و حتی تا بعد از نیمه های شب هم به طول می انجامد که نتیجهٔ آن، قضا شدن نماز صبح است که با متن قیام عاشورا کاملاً در تضادّ است.

تعریف نشدن زمان تعزیه ها سبب شده است متولیان امر هر مقدار زمانی که می خواهند، از مردم بگیرند که گاهی با وقت نماز در تداخل می افتد، که در این صورت، نماز فدای تعزیه می شود.

پس لازم است افرادی که گروه تعزیه خوانان را برای برگزاری اجرای این آیین دعوت می کنند، قبل از شروع اجرای نمایش، مدت زمان خاصی را برای آنان تعیین کنند و اجرای مراسم را مشروط به تعطیلی در وقت اذان یا آغاز نمایش بعد از نماز کنند.

استفتاء

سؤال: اگر بعضی از واجبات از مکلّف به سبب شرکت در مجالس عزاداری فوت شود، مثلاً نماز صبح قضا شود، آیا بهتر است بعد از این در این مجالس شرکت نکند یا

اینکه عدم شرکت او باعث دوری از اهل بیت(علیهم السلام) می شود؟

جواب: بدیهی است که نمازِ واجب، مقدم بر فضیلت شرکت در مجالس عزاداری اهل بیت(علیهم السلام) است و ترک نماز و فوت شدن آن به بهانۀ شرکت در عزاداری امام حسین(علیه السلام) جایز نیست؛ ولی شرکت در عزاداری به گونه ای که مزاحم نماز نباشد، ممکن و از مستحبات مؤکد است.(1)

2. استفاده از آلات موسیقی

استفتاء

سؤال: استفاده از طبل، سنج، شیپور، ویلون، نی و... در تعزیه و شبیه خوانی اهل بیت(علیهم السلام) چه حکمی دارد؟

آیت الله خامنه ای: استفاده از طبل، سنج، شیپور، ویلون، نی و... در تعزیه و شبیه خوانی اهل بیت(علیهم السلام) در صورتی که به صورت لهوی اجرا کنند و یا موجب هتک به اهل بیت(علیهم السلام) و یا مراسم اهل بیت(علیهم السلام) شود، حرام است.(2)

آیت الله مکارم: موسیقی در مسجد و حسینیه به طور کلی جایز نیست و در غیر آن، استفاده از طبل و سنج، در صورتی که آهنگ مناسب مجالس لهو و فساد نزنند و به گونه ای نباشد که باعث ایذای دیگران گردد، جایز است؛

1- سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال 1445.
2- استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، 6/2/1394..

ولی استفاده از سایر آلات موسیقی از جمله نی و دف جایز نیست.(1)

3. استفاده از الفاظ قبیح و رکیک

استفتاء

سؤال: در نسخه های تعزیه های موجود، گاهی الفاظ رکیک توسط ایفاگر نقش معصوم (علیه السّلام)بر زبان جاری می شود، آیا چنین زبان حالی که دون مقام اهل بیت(علیهم السلام) اما برازندهٔ سپاه مخالفین است، تلفّظش مجاز است؟

جواب: باید تمام نسخه های موجود توسط آگاهان بررسی شود و الفاظ رکیک و آنچه دون شأن امام(علیه السّلام) است،

1- استفتاء پیامکی، آیت الله مکارم، 6/2/1394.سؤال: استفاده ازطبل ، سنج ، شیپور، ویلون ، نی زدنو ...در تعزیه و شبیه خوانی اهل بیت(علیهم السّلام) چه حکمی دارد؟آیت الله سیستانی : اگرازآلات مشترک باشد، جایز است آن رابه روش متعارف درعزاداری استفاده کنید.(استفاده پیامکی ، آیت الله سیستانی ، 6/ 2/ 1394). آیت الله شبیری زنجانی: نواختن و گوش دادن به آهنگی که نوعاً مطرب باشد، حرام است وچنانچه مطرب نباشد؛ ولی موجب هتک هرمت حسینیه یامسجد یابی احترامی به مؤمنین یاباعث مفسده دیگری مانند ترویج فرهنگ غیر اسلامی گردد ، باید ازآن اجتناب نمود .درغیر این صورت هم استفاده از ادوات موسیقی زیبنده مجالس اهل بیت(علیهم السلام) نیست؛ بلکه احتیاط مستحب آن است که مطلقا ازآلات موسیقی اجتناب شود.(استفاده پیامکی ، آیت الله شبیری زنجانی ، سؤال 14819،1394/2/7)

از آن حذف گردد و به صورت معقول و متین در آید، تا استفاده از آنها شرعاً مجاز باشد.(1)

4. تشبه به زن

استفتاء

سؤال: پوشیدن لباسی که مخصوص زن نمی باشد و صرفاً برای پوشیدن در شبیه خوانی درست شده است (این لباس از قطعه ای پارچهٔ سیاه که تا اندازه ای شبیه چادر دوخته شده می باشد، تشکیل شده است) و مردانی که در نقش زن انجام وظیفه می نمایند از آن استفاده می کنند، چه صورتی دارد؟

آیت الله خامنه ای: پوشیدن لباسی که مخصوص زن نمی باشد و صرفاً برای پوشیدن در شبیه خوانی درست شده است، اشکالی ندارد.(2)

آیت الله مکارم: اشکالی ندارد.(3)

ص: 165

1- استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج 2، ص 248، سؤال 768.
2- استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، 5/5/1394.
3- سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال 48. سؤال: بعضی مناطق رسم است که در شبیه خوانی یا تعزیه، مردان خود را به شکل زنان (به ویژه نقش حضرت زهرا (علیهاالسّلام)و زینب(علیهاالسّلام)) درآورده و سوگواری می کنند، آیا این کار جایز است؟ جواب: باسمه تعالی، چنانچه مشتمل بر حرام یا وهن به معصومین(علیهم السلام) باشد، جایز نیست. (استفتاءات جدید، آیت الله میرزا جواد آقا تبریزی، ج 1، ص 459، سؤال 2025). سؤال: تعزیه و شبیه خوانی اشکال دارد یا نه؟ پوشیدن لباس زنان توسط مردان در شبیه خوانی و استفاده از طبل و شیپور چگونه است؟ جواب: تعزیه و شبیه خوانی به تنهایی اشکال ندارد؛ ولی مرد لباس زن نپوشد و صدای آلات مذکوره و استفاده از آنها مانعی ندارد. (جامع المسائل(فارسی)، آیت الله فاضل، ج 1، ص 580، سؤال 2169). توضیح مؤلف: با توجه به متنِ سؤالِ استفتاء شده، مراد از پوشیدن لباس زنان

توسط مردان، همان لباس مخصوص زنان است که در جواب استفتاء، از این نوع پوشش منع شده است. والله العالم.

5. اذیت و آزار همسایه ها

اشاره

تعزیه همیشه با یک چالش مواجه بوده و آن، اجرای نمایش در محیطی باز و به خصوص حیاط مساجد یا حسینیه هاست که با وجود همسایگان مختلف و طولانی بودن زمان تعزیه و نیز سر و صدای زیادی که به

همراه دارد، سبب سلب آرامش و اذیت و آزار عده ای از همسایگان می شود.

از پیامبر اکرم(صلّی الله علیه و آله وسلّم) نقل شده است: هر کسی که مؤمنی را ناراحت و محزون کند، سپس تمام دنیا را به او عطا کنند، نه کفاره اش به حساب می آید و نه اجری برای آن داده می شود.(1)

بنابراین، بانیان و متصدیان تعزیه باید قبل از برگزاری

1- «قَالَ رسو ل الله(صلّی الله علیه و آله وسلّم): مَنْ أَحْزَنَ مُؤْمِناً ثُمَ أَعْطَاهُ الدُّنْیَا لَمْ یَکُنْ ذَلِکَ کَفَّارَتَهُ وَ لَمْ یُؤْجَرْ عَلَیْه.» (مستدرک الوسائل، ج 9، ص 99، ح 10336).

تعزیه، تدبیری بیندیشند تا این نمایش زیبا در محیطی آرام و بدون هیچ اذیت و آزاری، به خوبی برگزاری شود.

استفتاء

سؤال: برگزاری تعزیه ای که در حیاط مسجد یا حسینیه برگزار می شود و مستلزم اذیت همسایگان است، چه حکمی دارد؟

جواب: نباید بلندگوهای مجالس عزاداری مزاحمتی برای همسایه ها داشته باشد. بنابراین، بلندگوها برای داخل مسجد روشن باشد؛ ولی برای پخش اذان اشکالی ندارد؛ البته صدای بلندگو، خصوصاً در مورد اذان صبح، باید به گونه ای باشد که حال همسایه ها نیز رعایت شود.(1)

بهترین شیوهٔ برگزاری تعزیه

استفتاء

سؤال: لطفاً نظر خود را در مورد تعزیه ای که با شرایط ذیل خوانده می شود و مرسوم محل می باشد، مرقوم فرمایید تا به آن عمل شود!

1. از طبل و شیپور و سایر ادوات طرب انگیز هیچ گونه استفاده ای نمی شود؛

1- استفتاء پیامکی، آیت الله مکارم، 7/5/1394.

2. تعزیه را با صدای ساده که غنا به آن گفته نمی شود، می خوانند؛

3. اجتماع مرد و زن به صورتی است که زنها و مردها جداگانه و با فاصلهٔ پنجاه متر از هم می نشینند؛

4. کسی که نسخهٔ زنانه را می خواند، فقط عبا به دوش دارد و یک دستمال سیاه به سر می پیچد؛

5. اشعار معمولی به زبان محلی - که در أغلب مجالس مرسوم است - خوانده می شود؛

6. مزاحم وقت نماز و روضه خوانی و مانع وعظ نیست و خواننده هم اهل محل است.

جواب: با خصوصیّات مذکوره، اشکالی ندارد.(1)

نکته:

1. در شبیه خوانی، افرادی که قصد دارند در نقش ائمّه(علیهم السلام) ظاهر شوند، باید مهذّب، پاک و خوشنام باشند و چه بهتر که آن بزرگواران به طور وضوح نشان داده نشوند.(2)

2. اگرچه تعزیه، بیان واقعهٔ تاریخی و به تصویر کشاندن مصائب اهل بیت(علیهم السلام) است؛ اما نباید به همین مقدار بسنده کرد؛ بلکه باید از آن به عنوان یک وسیلهٔ تبلیغی بهره

1- استفتاءات (امام خمینی)، ج 3، ص 579، سؤال 32.
2- استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج 2، ص 246، سؤال 762.

جست؛ به گونه ای که در آن، مسائل حلال و حرام، امر به معروف و نهی از منکر، بیان مواعظ و نصایح آیات و کلمات معصومین(علیهم السلام)، و ذکر فضایل و

مناقب آنان، به زیبایی ترسیم شود تا علاوه بر ثواب عزاداری، از ثواب بیان احکام و مواعظ - که از اهداف عالیهٔ ائمه(علیهم السلام) بوده - برخوردار شوند.

3. چون بسیاری از مردم علاقه دارند که نمایش تعزیه را مشاهده کنند، بهتر است مکان اجرای مراسم تعزیه در غیر مسجد انجام شود تا کسانی که برای حضور در مسجد منع شرعی دارند (مثل افراد جنب یا زنان حائض) بتوانanددرمجلس تعزیه شرکت کنند.

نکتهٔ پایانی: اگر مجموع آسیب های مداحی و عزاداری؛ اعم از اشعار بی محتوا (مثل به کار بردن نام سگ و تقلید صدای آن)، آهنگ های مبتذل و نامناسب، قفل زدن و قلاده انداختن، اذیت همسایه ها،، توهین به مقدسات دیگران را در یک مجلس عزاداری تصور کنیم، چه ترسیمی می توانیم از این نوع عزاداری داشته باشیم؟ و چگونه می خواهیم با عزاداری های خود معرّف امام شهید(علیه السّلام) خود باشیم؟ آیا نباید از انحراف اصل تشیّع به دست مدعیان حافظ دین خوف داشته وبر حذر باشیم؟

بهترین راه حل و برون رفت از این انحرافات و آسیب ها،

تبعیت از احکام شرع مقدس و اطاعت از سخنان و رهنمودهای مقام معظم رهبری است که مستلزم جلوگیری از هرگونه افراط و تفریط می باشد.

والحمدلله رب العالمین

ص: 170

منابع

1. قرآن کریم.

2.نهج البلاغه، صبحی صالح

3. الأمالی، محمد بن حسن شیخ طوسی، دار الثقافه، قم، چاپ اول، 1414ق.

4.الکنی و الالقاب، شیخ عباس قمی، جامعه مدرسین، قم، چاپ دوم، 1429ق.

5. الأمالی (للمفید) ، محمد بن محمد، کنگره شیخ مفید- قم، چاپ: اول، 1413ق.

6. الکافی، محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی، دار الحدیث، قم، چاپ اول، 1429ق.

7. توضیح المسائل مراجع (محشّی)، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ هشتم، 1424ق.

8. توضیح المسائل، حسین وحید خراسانی، مدرسه امام

ص: 171

باقر(علیه السلام)، قم، چاپ نهم، 1428ق.

9. وسائل الشیعه ، شیخ حر عاملی، محمدبن حسن ، مؤسسه آل البیت (علیهم السّلام) ، قم ، چ اول، 1409 ق.

10.الأمالی، محمد بن علی بن بابویه (شیخ صدوق)، کتابچی، تهران، چاپ ششم، 1376ش.

11.امام شناسی، سید محمد حسین حسینی طهرانی، نشر علامه طباطبایی، چاپ پنجم، 1428ق.

12. المزار الکبیر، محمد بن جعفر بن مشهدی، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ اول، 1419ق.

13. استفتاءات، سید روح الله موسوی خمینی، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ پنجم، 1422ق.

14. جامع المسائل(فارسی)، محمد فاضل موحدی لنکرانی، انتشارات امیر قلم، قم، چاپ یازدهم

15. رساله توضیح المسائل، سید موسی شبیری زنجانی، انتشارات سلسبیل، قم، چاپ اول، 1430ق.

16.کامل الزیارات، جعفر بن محمد بن قولویه، دار المرتضویه، نجف اشرف، چاپ اول، 1356ش.

17. منیه المرید، زین الدین بن علی (شهید ثانی)، مکتب الإعلام الإسلامی، قم، چاپ اول، 1409ق.

18. استفتاءات جدید، ناصر مکارم شیرازی، انتشارات مدرسه امام علی(علیه السلام)، قم، چاپ دوم، 1427ق.

19. خصال، محمد بن علی بن بابویه، ترجمه: یعقوب جعفری،

ص: 172

نسیم کوثر، قم، چاپ اول، 1382ش.

20. المحاسن، برقی، احمد بن محمد بن خالد، 12جلد، دار

الکتب الإسلامیه - قم، چاپ: دوم، 1371 ق.

21.عیون أخبار الرضا (علیه السّلام)، ابن بابویه، محمد بن علی ، 2جلد،نشر جهان - تهران، چاپ: اول، 1378 ق.

22. الغیبه للحجه، محمد بن الحسن)للطوسی(، دار المعارف الإسلامیه - ایران ؛ قم، چاپ: اول، 1411 ق.

23.تفسیر نور (10 جلدی)، محسن قرائتی، مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن، تهران، چاپ چهارم، 1389ش.

24. شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی، عبدالله جوادی آملی، چاپ و نشر اسراء، قم، چاپ 4، 1386ش.

25. أجوبه الاستفتاءات (فارسی)، سید علی بن جواد حسینی خامنه ای، دفتر معظم له، قم، چاپ اول، 1424ق.

26. رساله توضیح المسائل، ناصر مکارم شیرازی، انتشارات مدرسه امام علی(علیه السلام)، قم، چاپ پنجاه ودوم، 1429 ه ق.

27.تفسیر نمونه، ناصر مکارم شیرازی و جمعی از نویسندگان، دار الکتب الإسلامیه، تهران، چاپ اول، 1374ش.

28. نهج الفصاحه؛ کلمات قصار حضرت رسول(صلّی الله علیه و آله وسلّم)، ابو القاسم پاینده، نشر دنیای دانش تهران ، چاپ چهارم : 1382 ش

29.مجموعه آثار استاد شهید مطهری، حماسه حسینی، شهید مطهری، انتشارات صدرا، تهران، چاپ 48، 1384ش، ج 17.

30.رساله توضیح المسائل، محمد فاضل موحدی لنکرانی،

ص: 173

انتشارات امیر قلم، قم، چاپ صد و چهاردهم، 1426ق.

31. دعائم الإسلام و ذكر الحلال و الحرام و القضايا و الأحكام، نعمان بن محمد مغربى، مؤسسه آل البيت(عليهم السلام)، چاپ دوم، 1385ق.

32. ثواب الأعمال ، ابن بابويه ، محمد بن على ، ترجمه بندرريگى ، انتشارات اخلاق - قم، چاپ: سوم، 1379 ش.

33. شصت نكته در محضر آيت الله بهجت، محمد حسين رخشاد، انتشارات مؤسسه فرهنگى سماء، قم، چاپ دوم، 1382ش.

34. شگفتيهاى آفرينش (ترجمه توحيد مفضل بن عمر)، نجف على ميرزايى، انتشارات هجرت، قم، چاپ پنجم، 1377ش.

35. الإقبال بالأعمال الحسنه فيما يعمل مره فى السنه (ط - الحديثه)، على بن موسى بن طاووس، دفتر تبليغات اسلامى، 1376ش.

36.تحف العقول عن آل الرسول-، حسن بن على بن شعبه حرّانى، جامعه مدرسين، قم، چاپ دوم، 1404ق/1363ش.

37.عوالى اللئالى العزيزيه فى الأحاديث الدينيه، محمد بن زين الدين بن أبى جمهور، دار سيد الشهدا للنشر، ؟؟؟ چاپ اول، 1405ق.

38. بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأطهار، محمد باقر بن محمد تقى مجلسى، دار إحياء التراث العربى، بيروت، چاپ دوم، 1403ق.

ص: 174

39. غم نامه کربلا، ترجمه اللهوف علی قتلی الطفوف، علی بن موسی بن طاووس، مترجم: محمد محمدی اشتهاردی، نشر مطهر، چاپ اول، 1377ش.

40. رجال الکشی - إختیار معرفه الرجال، کشی، محمد بن عمر،مؤسسه نشر دانشگاه مشهد - مشهد، چاپ: اول، 1409 ق.

41. کامل الزیارات / ترجمه ذهنی تهرانی، ابن قولویه، جعفر بن محمد - ذهنی تهرانی، محمد جواد، انتشارات پیام حق -تهران، چاپ: اول، 1377 ش.

42.من لا یحضره الفقیه، ابن بابویه، محمد بن علی - غفاری،محمد جواد، ترجمه غفاری، علی ا کبر و محمد جواد و بلاغی،صدر، 6جلد، نشر صدوق - تهران، چاپ: اول، 1367 ش.

43. ارمغان شهید) ترجمه مُسکّن الفؤاد(، شهید ثانی، زین الدین بن علی - مخبر دزفولی، عباس، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی - قم، چاپ: سوم، 1375 ش.

44. آرام بخش دل داغدیدگان) ترجمه مُسکّن الفؤاد(، شهید ثانی، زین الدین بن علی - حسین، جناتی، روح - قم، چاپ:دوم، 1380 ش.

ص: 175

1. تعزیه و تاریخچه آن، داود حاتمی، برگرفته از سایت مجلات حوزه.

2. مجله پیام: آسیب شناسی مجالس عزاداری، رضا بابایی،شماره 86 ، 1386 ش.

3. مجله مبلغان: آسیب شناسی عزاداری، محمد مهدی فجری، شماره 135 ، 1389 ش.

4. مجله مبلغان: «ما و خرافات »، احمد اکبری، شماره 75 ،بهمن و اسفند 1384.

5. مجله مشکوه: «نگاهی به پیشینه عزادرای در اسلام (قبل ازصفویه) »، اصغر فروغی.

6. همان: مقاله «عزاداری براهل بیت(علیهم السّلام) آسیب ها و بایستگیها »، داود عرفانی فر، شماره 99 ، 1386 ش.

7. مجله پژوهش های اسلامی: «خرافه گرایی در عزاداری؛ دلایل شکل گیری و راه برون رفت از آن »، محمد اسماعیل عبداللهی،

ش90، 1390ش.

8.مجله فقه اهل بیت (فارسی): مقاله «قمه زنی و اعمال نامتعارف»، محمدتقی اکبرنژاد، ج 48، ص 196.

9.«زبان حال، زبان قال و بایسته های نقل سخنان حدیث گونه»، واحد طرح و ارزیابی رادیو معارف، آبان 1392.

10.وب سایت تخصّصی مداحان، مقاله «زبان حال چیست؟»، مهدی امین فروغی، www.borya.ir/news/112

ص: 178

آدرس دفاتر مراجع تقلید

مقام معظم رهبری

سایت: www. l:ad:r. ir.

نشانی الکترونیکی : info_l:ad:r@liad:r.ir

تلفن : 37746666 (025)

آیت الله سیستانی

سایت: www. sistani. org

نشانی الکترونیکی: farsi@sistani.org

تلفن: 37741415 (025 (

استفتاء پیامکی: 09198507500

آیت الله شبیری زنجانی

سایت: www.zanjani.ir

نشانی الکترونیکی: 7om.zanjani.tamas@gmail

ص: 179

تلفن : 37740323 (025)-377740322(025)

(025)377740321

استفتاء پیامکی: 5001040

آیت الله مکارم شیرازی

سایت:www.Makar:m.ir

تلفن:37784003(025)

استفتاء پیامکی: 10000100

آیت الله وحید خراسانی

سایت: 7om.www.wahidkhorasani

تلفن:377742445 (025)

(025)377740611

آیت الله نوری همدانی

سایت: www.noorihamedani.com

تلفن: 37741850 (025)

استفتای پیامکی: 30004844

آیت الله صافی گلپایگانی

سایت: www.saafi.net

تلفن: 37479 (025)

استفتای پیامکی: 30007479

ص: 180

درباره مرکز

بسمه تعالی
هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
آیا کسانی که میدانند و کسانی که نمیدانند یکسانند ؟
سوره زمر/ 9

مقدمه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال 1385 هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:
موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:
1.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
2.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
3.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
4.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
5.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
6.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:
1.عمل بر مبنای مجوز های قانونی
2.ارتباط با مراکز هم سو
3.پرهیز از موازی کاری
4.صرفا ارائه محتوای علمی
5.ذکر منابع نشر
بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :
1.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
2.برگزاری مسابقات کتابخوانی
3.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
4.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
5.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
6.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...
7.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
8.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...
9.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
10.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
11. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در 8 فرمت جهانی:
JAVA.1
ANDROID.2
EPUB.3
CHM.4
PDF.5
HTML.6
CHM.7
GHB.8
و 4 عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :
ANDROID.1
IOS.2

WINDOWS PHONE.3
WINDOWS.4
به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .
درپایان :
از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک 129/34- طبقه اول
وب سایت: www.ghbook.ir
ایمیل: Info@ghbook.ir
تلفن دفتر مرکزی: 03134490125
دفتر تهران: 88318722 ـ 021
بازرگانی و فروش: 09132000109
امور کاربران: 09132000109